

کنز العرفان

مع حاشیہ: افہام القرآن

(پنجابی و بیچ ترجمہ)

از شیخ الحدیث والتفسیر مفتی محمد قاسم عطاری داعیہ بیتنا محمد الغالیہ

پیش کردہ: دعوتِ اسلامی و اشعبہ ٹرانسلیشن

سُورَةُ الْفَاتِحَةِ مَكِّيَّةٌ ۵
آياتها ۷ ركوعها ۱

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
اللَّهُ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان رحمت والا ہے

سورۃ الفاتحہ کی اے
ایہدے وچ 7 آیتاں تے 1 رکوع اے

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۱ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۲

سب تعریفاں اللہ ہی جیہڑا سارے جہان والیاں دا پالن والا ہے (1) بڑا مہربان رحمت والا ہے (2)

مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ ۳ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ

بدلے دے دن دا مالک اے (3) اسیں تیری ای عبادت کرنے آں تے

نَسْتَعِينُ ۴ إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ۵ صِرَاطَ

تیرے کولوں ای مد چاہنے آں (4) سانوں سدھے رستے تے ٹور (5) اوہناں لوکاں دا رستہ

الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ ۶ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ

جیہناں اُتے توں احسان کیتا اے (6) نہ کہ اوہناں دا رستہ جیہناں اُتے تیرا

وَالضَّالِّينَ ۷

غضب ہو یا تے گمراہواں دا (7)

حاشیہ ①... حقیقی مدد کرن والا اللہ تعالیٰ ای اے ایس لئی کہ اوہ آپ قدرت رکھن والا، مستقل مالک تے بے پرواہ اے جد کہ اللہ تعالیٰ دے چنے ہوئے بندے اوہدی عطا توں مدد کردے نیں۔ ایہدی ہور تفصیل صراط الجنان جلد 1 صفحے 49 تے دیکھو۔ ②... صراط مستقیم دا مطلب ”عقیدے دا سدھا راہ“ اے جیہدے اُتے سارے انبیاء کرام عَلَیْهِمُ السَّلَامُ چلے یا ایس دا ”مطلب اسلام دا سدھا راہ اے“ جیہدے اُتے صحابہ کرام عَلَیْهِمُ السَّلَامُ تے، بزرگان دین تے اولیاء کرام رَحِمَهُمُ اللَّهُ تَرَع۔ ③... جیہناں تے اللہ دا غضب ہو یا ایہناں توں مراد یہودی یا بھیڑے عمل تے بھٹکے ہوئیاں توں مراد عیسائی یا بھیڑے عقیدے والے لوک نیں۔

۲ سُورَةُ الْبَقَرَةِ مَدَنِيَّةٌ ۸۷
آیتاھا ۲۸۶ رکوعاھا ۲۰

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
اللہ دے ناں توں پہل جیہڑا بڑا مہربان رحمت والا ہے

سورة البقرہ مدنی اے
ایہدے وچ 286 آیتاں تے 40 رکوع نیں

الْمَآءُ ۱ ذٰلِكَ الْكِتٰبُ لَا رَيْبَ ۙ فِيْهِ ۙ هُدًى لِّلْمُتَّقِيْنَ ۙ ۲ الَّذِيْنَ

الْمَآءُ ① (1) اوہ اُچے رتبے والی کتاب جیہدے وچ کے شک دی گنجائش نیں۔ ایہدے وچ ڈرن والیاں لئی ہدایت اے (2) اوہ

يُؤْمِنُوْنَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُوْنَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنٰهُمْ يُنْفِقُوْنَ ۙ ۳ وَالَّذِيْنَ

لوک جیہڑے بغیر دیکھے ایمان لیاندے نیں تے نماز قائم کردے نیں تے ساڈے دتے ہوئے رزق وچوں کجھ (ساڈے راہ وچ) خرچ کردے نیں ② (3) تے اوہ

يُؤْمِنُوْنَ بِمَا اُنزِلَ اِلَيْكَ وَمَا اُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ ۙ وَبِالْآخِرَةِ هُمْ

ایمان لیاندے نیں اوہدے تے جیہڑی تہاڈے ول نازل کیتی تے جیہڑا تہاڈے توں پہلاں نازل کیتا گیا ③ تے اوہ آخرت تے

يُوقِنُوْنَ ۙ ۴ اُولٰٓئِكَ عَلٰى هُدًى مِّنْ رَبِّهِمْ ۙ ۵ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ۙ ۵ اِنَّ

یقین رکھدے نیں (4) ایہی لوک اپنے رب ولوں ہدایت آتے نیں تے ایہی لوک کامیابی حاصل کرن والے نیں (5) بے شک

الَّذِيْنَ كَفَرُوْا سَوَآءٌ عَلَيْهِمْ ءَا نذَرْتَهُمْ اَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُوْنَ ۙ ۶

اوہ لوک جیہناں دی قسمت وچ کفر اے اوہناں لئی اکو جیآ اے تیس اوہناں نوں ڈراؤ یا نہ ڈراؤ، اوہ ایمان نہیں لیان گے (6)

خَتَمَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوْبِهِمْ وَعَلٰى سَمْعِهِمْ ۙ ۷ وَعَلٰى اَبْصَارِهِمْ غَشٰوَةٌ ۙ وَلَهُمْ عَذَابٌ

اللہ نے اوہناں دیاں دلاں تے کناں تے مہر لا دتی اے تے اوہناں دیاں اکھاں تے پردہ پے گیا اے ④ تے اوہناں لئی بڑا وڈا

حاشیہ ①... ایہہ حروف اللہ تعالیٰ دے راز نیں تے متشابہات وچوں نیں، ایہناں دا مطلب اللہ پاک تے اوہدا رسول صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم

جان دے نیں تے اسیں ایہناں دے سچے ہون تے ایمان رکھنے آں۔ ②... ایس توں پتہ لگا کہ اللہ دی راہ وچ مال خرچ کرن وچ رنج نہیں ہونا

چاہی دا کہ ایناں زیادہ مال خرچ کردتا جاوے کہ خرچ کرن توں بعد بندہ بچھتاںدا رہوے تے نہ خرچ کرن وچ کجوسی توں کم لوے بلکہ درمیانہ

حساب رکھیا جاوے۔ ③... اللہ تعالیٰ دیاں نازل کیتیاں کتاباں تے ایمان لیان تے قرآن مجید توں پہلیاں کتاباں دے حکماں تے عمل کرن دی

تفصیل صراط الجنان جلد 1 وچ صفحہ 68 تے دیکھو۔ ④... کافراں دے دلاں تے کناں تے مہر لگی تے اکھاں تے پردہ پے جانا ایہناں دے کفر

تے دشمنی تے باغی ہون تے نیماں عَنِیْمِہِ السَّلَام نال دشمنی دا انجام سی ورنہ ایہناں آتے ہدایت دیاں راہواں پہلوں توں بند نہیں سن۔

عَظِيمٌ ﴿۷﴾ وَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَا هُمْ

عذاب اے (7) تے کجھ لوکیں کہیندے نیں کہ اسیں اللہ تے آخرت دے دن تے ایمان لے آئے آن جدکہ اوہ

بِسُوْمِيْنٍ ﴿۸﴾ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَمَا يَخْدَعُونَ إِلَّا أَنفُسَهُمْ وَمَا

ایمان والے نیس نیں (8) ایہہ لوک اللہ نوں تے ایمان لے آن والیاں نوں توکھا دینا چاہندے نیں^① پر ایہہ اپنے آپ نوں توکھا دے رے نیں تے

يَشْعُرُونَ ﴿۹﴾ فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿۱۰﴾

ایہناں نوں سمجھ نہیں (9) اوہناں دے دلاں وچ بیماری اے^② تے اللہ نے ایہناں دی بیماری ہور ودھا دتی اے ایہناں لئی ایہناں دے چوٹھ بولن دی وجہ

بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ ﴿۱۰﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ لَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ قَالُوا إِنَّمَا

توں درد دین والا عذاب اے (10) تے جدوں اوہناں نوں آکھیا جاندا اے زمین تے فساد نہ کرو تے کہیندے نیں اسیں تے صرف

نَحْنُ مُصْلِحُونَ ﴿۱۱﴾ أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَلَكِن لَّا يَشْعُرُونَ ﴿۱۲﴾

سنوارن والے آن (11) سن لو: بے شک ایہی لوک فساد پان والے نیں^③ پر ایہناں نوں (ایہدی) سمجھ نہیں (12)

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ آمَنُوا كَمَا آمَنَ النَّاسُ قَالُوا أَنُؤْمِنُ كَمَا آمَنَ السُّفَهَاءُ ﴿۱۳﴾

تے جدوں ایہناں نوں آکھیا جاندا اے کہ تیں ایسے طراں ایمان لے آؤ جیویں دوجے لوک ایمان لیائے نیں^④ تے کہیندے نیں: کیہ اسیں بیوقوفان واگوں ایمان لے آئے؟

حاشیہ ﴿۱﴾... اللہ تعالیٰ امیں توں پاک اے کہ کوئی اوہنوں توکھا دے سکے، ایہتھے اللہ نوں توکھا دین دا معنی اوہدے حبیب

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ نوں توکھا دین دی کوشش کرنا اے۔ ﴿۲﴾... ایہتھے دل دی بیماری دا معنی منافقاں دی منافقت تے حضور پُر نور

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ نال بغض دی بیماری اے۔ پتہ لگا بد عقیدگی روحانی حیاتی نوں تباہ کرن والی اے تے نالے حضور نبی کریم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ

دی عظمت تے شان توں سڑن والا دل دا بیمار اے۔ ﴿۳﴾... منافقاں دے ایس عمل توں گل کھل کے سامنے آئی کہ عام فسادیاں توں وڈے

فسادی اوہ نیں جیہڑے فساد پھیلاندے نیں تے اوہنوں سنوارنا کہیندے نیں۔ ساڈے معاشرے وچ ایہو جے لوکاں دی کمی نہیں

جیہڑے اصلاح دے نال تے فساد پھیلاندے تے بڑے بھیڑے کماں نوں چنگا ناں دے نیں۔ ﴿۴﴾... ایس آیت وچ بزرگان دین

واگوں ایمان لیان دے حکم توں پتہ لگا کہ ایہناں دی پیروی کرن والے نجات والے نیں جدکہ ایہناں دی راہ توں ہٹن والے منافقاں دے

راہ تے نیں تے ایہہ وی پتہ لگا کہ ایہناں بزرگان نوں برا بھلا کہن والے بوہت پہلوں توں ای چلدے آرے نیں۔

آلَا إِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَاءُ وَلَكِن لَّا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾ وَإِذْ الْقَوَالِينَ أَمْنُوا قَالُوا

سن لو: بے شک ایہو لوک بیوقوف نیں ① پر ایہناں نوں پتہ نہیں اے (13) تے جدوں ایہہ ایمان والیاں نال ملدے نیں تے کہندے نیں:

أَمْنًا ۖ وَإِذَا خَلَوْا إِلَىٰ شَيَاطِينِهِمْ قَالُوا إِنَّمَا عَمَلُنَا مَبْرُورٌ ﴿١٤﴾

اسیں ایمان لے آئے آں تے جدوں اپنے شیطاناں کول تنہائی وچ جاندے نیں تے کہندے نیں اسیں تے تہاڑے نال آں، اسیں تے صرف مذاق کرنے آں (14)

اللَّهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ وَيَمُدُّهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١٥﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرُوا

اللہ ایہناں دے مذاق دا ایہناں نوں بدلہ دیوے گا ② تے (ہنے) اوہ ایہناں نوں مہلت دے ریا لے کہ ایہہ اپنی سرکشی وچ بھٹک دے رہن (15) ایہی اوہ لوکیں میں جیہناں

الضَّلَالَةَ بِالْهُدَىٰ ۖ فَمَا رَبَحَتْ تِجَارَتُهُمْ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿١٦﴾ مَثَلُهُمْ

ہدایت دے بدلے گمراہی خریدی تے ایہناں دے سودے نیں کوئی فیدہ نہیں ورتا تے ایہہ لوک راہ نوں جان دے ای نہیں (16) ایہناں دی مثال

كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَارًا ۚ فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ ذَهَبَ اللَّهُ بِنُورِهِمْ

اوس بندے وانگوں اے جیسے آگ ہالی فیر جدوں آگ نہیں آسے پاستے چان کیتا تے اللہ ایہناں دا نور لے گیا

وَتَرَ كُفْرَهُمْ فِي ظُلُمٍ ۖ لَّا يَبْصُرُونَ ﴿١٧﴾ صُمُّوا بِنُورِهِمْ لَّا يَرِجَعُونَ ﴿١٨﴾ أَوْ

تے ایہناں نوں ہنیریاں وچ چھوڑ دتا ایہناں نوں کج نظر نہیں آریا (17) بولے، گوگے، آنے نیں ③ بس ایہہ پر ت کے نہیں اون گے (18) یا (ایہناں

كَصَيِّبٍ مِّنَ السَّمَاءِ فِيهِ ظُلُمٌ ۖ وَرَعْدٌ ۖ وَبَرْقٌ ۚ يَجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ

دی مثال) اسمان توں اترن والی بارش دی طراں اے جیہدے وچ گھپ ہنیرے تے گرج تے چک اے۔ ایہہ زور دار کرک نال مرن دے ڈرتوں اپنے

حاشیہ ﴿١﴾ ... پتہ لگا رسولان دے تاجدار صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ دے صحابہ کرام عَلَيْهِمُ السَّلَامُ اللہ پاک دی بارگاہ وچ ایہو جئے مقبول

بندے نیں کہ ایہناں دی گستاخی کرن والیاں نوں اللہ پاک نے آپ جواب دتا اے۔ ﴿٢﴾ ... اللہ تعالیٰ مذاق تے محول توں پاک

اے، عربی زبان وچ بعض اوقات کسے عمل دا بدلہ دین نوں ایسے لفظ نال جوڑ دتا جاندا اے تے ایہتھے ایہہ ای معنی اے کہ اللہ

تعالیٰ ایہناں منافقان نوں ایہناں دے مذاق دا بدلہ دیوے گا۔ ﴿٣﴾ ... منافقان نوں اللہ پاک نے ہدایت تے قدرت دتی اے پر

ایہناں میں فیدہ نہیں لیا، تے جدوں اوہ حق نوں سنن، منن، آکھن تے دیکھن توں ای رہ گئے نیں تے کُن زبان تے آکھ

سارے بے کار نیں۔

مِّنَ الصَّوَاعِقِ حَذَرَ النَّبُوتِ ۖ وَاللَّهُ مُحِيطٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿۱۹﴾ يَكَادُ الْبَرَقُ يَخْطُفُ

کناں وچ انگلاں پارے نیں حالانکہ اللہ نے کافراں نوں گھیرے وچ لیا ہویا اے (19) بجلی رنج لگدی اے کہ ایسناں دیاں اکھاں کڈھ کے

أَبْصَارَهُمْ ۖ كُلَّمَا أَضَاءَ لَهُمْ مَّشْوَافِيهِ ۖ وَإِذَا أَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُوا ۖ وَلَوْ شَاءَ

لے جائے گی۔ (حال ایہہ کہ) جدوں کجھ چائن ہویا تے اوہدے وچ ٹرن لگے تے جدوں ایسناں تے ہنیرا چھا گیا تے کھلوتے رہ گئے تے جے

اللَّهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَأَبْصَارِهِمْ ۖ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿۲۰﴾ يَا أَيُّهَا النَّاسُ

اللہ چاہندا تے ایسناں دے کن تے اکھاں واہیں لے لیندا بے شک اللہ سب کجھ کر سکدا اے ﴿20﴾ اے لوکو!

اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿۲۱﴾

اپنے رب دی عبادت کرو ﴿21﴾ جیسے تہاںوں تے تہاڑے توں پہلے لوکاں نوں پیدا کیتا۔ ایہہ آس لاکے (عبادت کرو) کہ تہاںوں پرہیز گاری مل جاوے (21)

الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً ۖ وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً

جیسے تہاڑے لئی زمین نوں بستر تے اسماں نوں چھت بنایا تے اوہنے اسماں توں پانی اتاریا

فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَّكُمْ ۖ فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أُندَادًا ۖ أَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿۲۲﴾

فیر ایس پانی دے نال تہاڑے کھان لئی کئے پھل پیدا کیتے تے تیسں جان بوجھ کے شریک نہ بناؤ (22)

وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّثْلِهِ ۚ وَادْعُوا

تے جے تہاںوں ایس کتاب دے وچ کوئی شک ہووے جیہڑا ایس اپنے خاص بندے تے نازل کیتے اے تے تیسں ایس طراں دی اک سورت بنا کے لیاؤ تے

حاشیہ ﴿1﴾... ہر ممکن (ہوون والی) چیز شے وچ داخل اے تے ہر شے اللہ پاک دی قدرت وچ اے تے جیہڑی چیز محال (نئیں ہو

سکدی) اے اوہدے وچ ایہہ خوبی نئیں کہ اللہ تعالیٰ دی قدرت دے وچ آسکے۔ ﴿2﴾... عبادت اوس حد توں زیادہ بزرگی دا ناں اے

جیہڑی بندہ اپنی عبدیت یعنی بندہ ہون تے معبود دی الوہیت یعنی اوہدے عبادت دے لائق ہوون دے کچھ یقین تے من لین دے نال ہو

وے۔ ایتھے عبادت توحید تے اوہدے توں علاوہ اپنیاں ساریاں قسماں نوں شامل اے۔

شُهِدَ آءَ كُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٣﴾ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا

اللہ توں علاوہ اپنے سارے مدد کرن والیاں نوں سد لو جے تیں سچے او^① (23) فیر جے تیں ایہہ نہ کر سکو تے تیں کدے وی نہیں کر سکو گے

فَاتَّقُوا النَّاسَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ ﴿٢٤﴾ وَبَشِّرِ

تے اوس آگ توں ڈرو جیہدا ہاں بندے تے پتھر نیں۔ اوہ کافراں لئی^② تیار کیتی گئی اے^③ (24) تے اوہناں لوکاں نوں

الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ

خُشْ خَبْرِي ديوو جیہڑے ایمان لیائے تے اوہناں چنگے کم کیتے کہ اوہناں لئی ایہو جے ہاں نیں جیہناں دے تھلے نہراں دگ رہیاں نیں۔

كُلَّمَا رَزَاقًا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًا قَالُوا هَذَا الَّذِي رَزَقْنَا مِنْ قَبْلُ وَأَنُتُوا

جدوں ایناں نوں ایہناں باغاں وچوں کوئی پھل کھان نوں دتا جاوے گا تے آکھن گے، ایہہ تے اوہی رزق اے جیہڑا ساںوں پہلے دتا گیا سی حالاکہ ایہناں نوں

بِهِمْ مُتَشَابِهًا ۗ وَلَهُمْ فِيهَا أَنْهَارٌ مُطَهَّرَةٌ ۖ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٥﴾ إِنَّ اللَّهَ

لمدا جلدیاں پھل (پہلے) دتا گیا سی تے ایہناں (جنتیاں) لئی ایہناں باغاں وچ پاک ستھریاں بیویاں ہون گیاں تے اوہ ایہناں باغاں وچ ہمیشہ لئی رہن گے (25) بے شک اللہ

لَا يَسْتَحْيٰ أَنْ يَضْرِبَ مَثَلًا مَبْعُوضَةً فَلَا فَوْقَهَا ۗ فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا فَيَعْلَمُونَ

اس توں جیا نہیں فرمندا^④ کہ مثال سمجھان لئی کیہو جہی چیز دا ذکر فرمائے پھر ہووے یا اوس توں ددھ کے۔ بہر حال ایمان والے تے جانندے نیں

أَنَّ اللَّهَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ ۗ وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَيَقُولُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا

کہ ایہہ ایہناں دے رب دلوں حق اے تے رے کافر تے اوہ کیہندے نیں، ایس مثال توں اللہ دی کیہ مراد اے؟

حاشیہ ①... ایہہ چیلنج قیامت تک سارے انساناں لئی اے، آج وی قرآن نوں نبی پاک صَلَّی اللہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّمَ دی لکھی ہوئی کتاب کہن

والے کافر تے بڑے نیں پر قرآن دی طراں اک آیت بناؤن والا آج تک کوئی سامنے نہیں آیا تے جیسے ایسدا دعویٰ کیتا اوہدا پول آپے ای

کجھ دنوں وچ کھل گیا۔ ②... ”کافراں لئی“ فرمان وچ ایہہ وی اشارہ اے کہ مومن اللہ پاک دے فضل تے کرم نال دوزخ وچ ہمیشہ

لئی جان توں بچے رہن گے ایس لئی کہ دوزخ خاص کر کافراں لئی بنائی گئی اے۔ ③... ایس توں پتہ لگا کہ دوزخ بن چکی اے ایس لئی کہ

ایہتھے ماضی یعنی لنگے ہوئے زمانے دے لفظ نیں۔ ④... جیادا معنی اے ”بدنامی تے برائی دے ڈر توں دل وچ کسے کم توں رکاوٹ پیدا

ہو جانا“ اللہ پاک ایس توں پاک اے تے ایہتھے ایس توں مراد ”مثالاں بیان کرن نوں نہ چھڈنا“ اے۔

مَثَلًا يُضِلُّ بِهِ كَثِيرًا وَيَهْدِي بِهِ كَثِيرًا ۖ وَمَا يُضِلُّ بِهِ إِلَّا الْفَاسِقِينَ ﴿٢٦﴾

اللہ بڑیاں لوکاں نوں ایس توں گمراہ کردا اے ① تے بڑیاں لوکاں نوں ہدایت عطا فرماتا اے تے اوہ ایس توں صرف نافرماناں ای توں گمراہ کردا اے (26)

الَّذِينَ يَتَّقُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ ۖ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ

اوہ لوک جیہڑے اللہ دے وعدے نوں پکا ہون توں بعد توڑ دیندے نیں تے اوس چیز نوں کٹ دے نیں جیہڑوں جوڑن دا اللہ نے

يُوصَلْ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ ۗ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخٰسِرُونَ ﴿٢٧﴾ كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللَّهِ

حکم دتا اے تے زمین وچ فساد پھیلانے نیں تے ایہی لوک گھانا پاؤن والے نیں (27) تیں کس طراں اللہ دے منکر ہو سکدے او

وَ كُنْتُمْ أَمْوَاتًا فَأَحْيَاكُمْ ۖ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٨﴾

حالاں کہ تیں مردہ سو تے اوہنے تہاںوں پیدا کیتا ② فیر اوہ تہاںوں موت دیوے گا فیر تہاںوں زندہ کرے گا فیر اوہدے ول ای تہاںوں واپس پھیریا جائے گا (28)

هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَّا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ فَسَوَّاهُنَّ

اوہی اے جیہڑے جو کجھ زمین وچ اے سارا تہاڑے لئی بنایا ③ فیر اوہنے آسمان بنان دا ارادہ فرمایا تے ٹھیک ست

سَبْعَ سَمَاوَاتٍ ۗ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٢٩﴾ وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي

آسمان بنائے تے اوہ ہر شے نوں بڑا جانن والا اے (29) تے یاد کرو جدوں تہاڑے رب نے فرشتیاں نوں فرمایا: ④ میں

جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً ۗ قَالُوا أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ

زمین تے اپنا نائب بناؤن لگاں تے او کہن لگے: کہیہ توں زمین وچ اوہنوں نائب بنائیں گا جیہڑا اہدے وچ فساد پھیلانے گا تے خون

حاشیہ ①... قرآن پاک دے نازل ہون دا اصل مقصد ہدایت دینا اے پر بہتے لوک ایہدا انکار کرکے، یا مذاق اڈاکے، یا غلط معنی مراد لے کے گمراہ

ہو جاندے نیں، ایس اعتبار نال ایہجھے قرآن دے ذریعے گمراہ کرن دا فرمایا گیا اے۔ ②... ایس آیت تے غور کرے تے اسیں مسلماناں لئی وی

نصیحت اے کہ اسیں وی کجھ نہیں ساں پر اللہ پاک نے سانوں حیاتی بخشی تے زندگی گزارن دا ضروری مسلمان تے نعمتاں توں نوازا یا اوہدیاں

عطاواں توں فیدہ لے کے اوہدی یاد توں پاسہ موڑ لینا تے ناشکری تے غفلت دی زندگی گزارنا کسے وی طراں ساڈی شان دے مطابق نہیں اے۔

③... ایس توں پتہ لگا کہ جیہڑی شے توں اللہ پاک نہیں نہیں ڈکیا اوہ ساڈے لئی جائز تے حلال اے۔ ④... فرشتیاں نوں خلیفہ بناؤن دی خبر

ظاہری طور تے مشورے دے انداز وچ دتی گئی اے ورنہ اللہ پاک ایس توں پاک اے کہ اوہنوں کسے توں مشورے لین دی لوڑ ہوے۔

الرِّمَاءِ ۚ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ ۗ قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا

دگائے گا حالانکہ اس میں تیری حمد کر دیاں ہوئیں تیری تسبیح کرنے آں تے تیری پاکی بیان کرنے آں۔ فرمایا: بے شک میں اود جانناں آں چہڑا

لَا تَعْلَمُونَ ۚ وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ

تیس نہیں جان دے (30) تے اللہ نے آدم نوں ساریاں چیزاں دے ناں سکھا دتے فیر ایہہ ساریاں شیواں فرشتیاں دے آگے رکھ کے فرمایا:

أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ۚ قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا

بے تیس سچے او تے ایہناں دے ناں تے دسو ① (31) (فرشتیاں) عرض کیتی: (اے اللہ!) توں پاک ایں اسیں تے صرف اوناں جاننے آں

إِلَّا مَا عَلَّمْنَا ۗ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ۚ قَالَ يَا آدَمُ أَنْبِئْهُمْ

جہاں توں سانوں سکھا دتا ② بے شک توں ای جانن والا، توں ای حکمت والا ایں (32) (فیر اللہ) فرمایا: اے آدم! توں ایہناں شیواں دے ناں

بِأَسْمَائِهِمْ فَلَمَّا أَنْبَأَهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ غَيْبَ

دس دیئے۔ تے جدوں حضرت آدم نے ایہناں نوں ایہناں شیواں دے ناں دس دتے (اللہ نے) فرمایا: (اے فرشتیاں!) کہ میں تہاوں نہیں ساں کہیندا کہ میں اساناں تے زمین

السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَا أَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ ۚ وَإِذْ قُلْنَا

دی ساریاں گلیاں چہڑاں جاننا آں تے میں جاننا آں تے جو کجھ تیسیں ظاہر کردے او تے جو کجھ تیسیں لکا لیندے او (33) تے یاد کرو جدوں اسیں

لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ ۗ أَبَىٰ وَاسْتَكْبَرَ ۗ وَكَانَ مِنَ

فرشتیاں نوں حکم دتا کہ آدم نوں سجدہ کرو تے ابلیس توں علاوہ ساریاں نہیں سجدہ کیتا۔ ③ اوہنے انکار کیتا تے تکبر کیتا ④ تے

حاشیہ ①... ایس آیت وچ اللہ تعالیٰ نے حضرت آدم عَلَیْهِ السَّلَامُ دے فرشتیاں توں افضل ہون دی وجہ علم نوں فرمایا۔ ایس توں پتہ لگا کہ علم جگ

توں وکھرے تے کلیاں بہن دی عبادت توں افضل اے۔ ②... ایس آیت توں بندے دی شرافت تے علم دی فضیلت ثابت ہندی اے

تے ایہہ وی کہ اللہ تعالیٰ ول تعلیم دی نسبت کرنا ٹھیک اے بھاریں ایس نوں استاد نہ آکھیا جاوے گا ایس لئی کہ استاد پیشہ ور تعلیم دین والے

نووں آکھیا جاندا اے۔ ③... فرشتیاں میں حضرت آدم عَلَیْهِ السَّلَامُ نوں تعظیمی سجدہ کیتا سی تے اودہ باقاعدہ مہتمما زمین تے رکھن دی صورت

وچ سی، صرف سر نیواں کرنا نہیں سی۔ ④... ایس واقعے توں پتہ لگا تکبر ایہو جیسا خطرناک کم اے کہ بعض دفعہ بندے نوں کفر تک پہنچا

دیندا اے، ایس لئی ہر مسلمان نوں چاہی دا اے کہ اودہ تکبر کرن توں بچے۔

الْكَافِرِينَ ﴿۳۳﴾ وَقُلْنَا يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿۳۵﴾ فَأَزَلَّهَا الشَّيْطَانُ

کافر ہو گیا۔ (34) تے اسیں فرمایا: اے آدم! تیں تے تہاؤی بیوی جنت وچ روو تے کوئی روک ٹوک دے بغیر جتھوں

تہاؤا دل چاہوے کھاؤ پر ایس درخت دے کول نہیں جانا ورنہ حد توں ودھن والیاں وچوں ہو جاؤ گے ﴿35﴾ تے شیطان نے ایہناں دوہاں نوں

عَنْهَا فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ ۚ وَقُلْنَا اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ

جنت توں بھول کروائی ﴿2﴾ فیر ایہناں نوں او تھوں کڈھا دتا جتھے اوہ رہندے سن تے اسیں فرمایا: تیں تھلے اتر جاؤ۔ تیں اک دوجے دے دشمن بنو گے

وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ ﴿۳۶﴾ فَتَلَقَىٰ آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ

تے تہاؤے لئی اک خاص وقت تک زمیں تے ٹھکانہ تے (زندگی گزارن دا) سماں اے۔ ﴿36﴾ فیر آدم نے اپنے رب توں کجھ کلمے سکھ لے

فَاتَّبَعَهُ ط إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿۳۷﴾ قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا فَمَا

تے اللہ نے اوہدی توبہ قبول کیتی۔ ﴿3﴾ بے شک اوہی بڑا توبہ قبول کرن والا تے بڑا مہربان اے۔ ﴿37﴾ اسیں فرمایا: تیں سارے جنت توں اتر جاؤ ﴿4﴾ فیر بے

يَأْتِيَنَّكُمْ مِّنِّي هُدًى فَمَنْ تَبِعَ هُدَايَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿۳۸﴾

تہاؤے کول میرے ولوں کوئی ہدایت آوے تے جیہڑے میری ہدایت تے چلن گے اوہناں نوں نہ کوئی ڈر ہووے گا تے نہ اوہ غم کرن گے ﴿38﴾

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿۳۹﴾

تے اوہ جیہڑے کفر کرن گے تے میری آیاتیاں نوں جھوٹھیاں کرن گے اوہ دوزخ والے ہون گے، اوہ سدا اوہدے وچ رہن گے ﴿39﴾

حاشیہ ﴿1﴾... اللہ تعالیٰ مالک اے، اوہ اپنے مقبول بندیاں نوں جو چاہوے فرماوے، کسے ہور نوں ایہہ حق حاصل نہیں کہ ایہنوں بنیاد بنا

کے نیماں عَنِہِمُ السَّلَامُ دے بارے ادب دے خلاف کوئی گل کرے۔ ﴿2﴾... قرآن پاک دی تلاوت توں علاوہ اپنے ولوں حضرت آدم

عَنِہِمُ السَّلَامُ ولے نافرمانی تے گناہ دی نسبت کرنا حرام اے بلکہ عالماں دی اک جماعت نے کفر آکھیا اے۔ ﴿3﴾... جدوں توبہ دی نسبت اللہ

پاک ول ہووے تے ایس توں مراد ”توبہ قبول کرنا“ یا ”اللہ تعالیٰ دا اپنی رحمت دے نال بندے اُتے توجہ فرمانا“ ہوندا اے۔

﴿4﴾... ایہتھے جمع دے صیغے دے نال ساریاں نوں اُترن دا فرمایا، ایہدے وچ حضرت آدم عَنِہِمُ السَّلَامُ تے حضرت حوا رَضِيَ اللهُ عَنْهَا دے نال

اوہناں دی اولاد وی مراد اے جیہڑی ہالی حضرت آدم دی پشت وچ سی۔

يَبْنِي إِسْرَائِيلَ إِذْ كُرُوا نِعْتِي الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ

اے یعقوب دی اولاد! ① یاد کرو ② میرا وہ احسان جیہڑا میں تہاڑے تے کیتا تے میرا وعدہ پورا کرو میں تہاڑا وعدہ

بِعَهْدِكُمْ ۚ وَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ ۝ ۳۰ ۚ وَأَمْنُوا بِمَا أَنْزَلْتُ مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَكُمْ وَ

پورا کرناں گاتے صرف میرے توں ڈرو (40) تے ایمان لیاؤ اس (کتاب) تے جیہڑی میں نازل کیتی اے اوہ تہاڑے کول موجود کتاب دی تصدیق کرن والی اے تے

لَا تَكُونُوا أُولَٰئِكَ بِهٖ ۚ وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي شَيْئًا قَلِيلًا ۚ وَإِيَّايَ فَاتَّقُونِ ۝ ۳۱ ۚ وَ

سب توں پہلاں ایہدا انکار کرن والے نہ بنو تے میری آیات دے بدلے تھوڑے ٹل نہ آؤ تے میرے توں ای ڈرو (41) تے

لَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ۝ ۳۲ ۚ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَ

حق نوں باطل دے نال نہ ملاؤ تے جان بُجھ کے حق نہ لکاو ③ (42) تے نماز قائم رکھو تے

آتُوا الزَّكَاةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ ۝ ۳۳ ۚ أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَ

زکوٰۃ دیو تے رکوع کرن والیاں دے نال رکوع کرو (43) کیہ تیں لوکاں نوں چنگے کماں دا حکم دیندے او تے اپنے آپ نوں بھلی جاندے او حالانکہ

أَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ۝ ۳۴ ۚ وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ ۚ وَإِنَّهَا

تیں کتاب پڑھ دے او کیہ تہانوں عقل نہیں ④ (44) تے صبر تے نماز توں مدد لوو ⑤ تے بے شک

حاشیہ ①... ایس آیت وچ نبی پاک ﷺ دے زمانے دے یہودیاں نوں فرمایا گیا اے۔ ②... ایہتھے یاد کرن دا مطلب

صرف زبان نال یاد کرنا نہیں بلکہ ایہدا مطلب اے کہ اوہ اللہ تعالیٰ دے فرماناں تے عمل تے عبادت کر کے اوہدا شکر ادا کرن ایس لئی کہ

کسے نعمت دا شکر نہ کرنا اوہنوں بھلا دین دی طراں اے۔ ③... ایس آیت توں پتہ لگا ہر اک نوں چاہی دا اے کہ اوہ حق نوں باطل نال نہ

ملاوے تے نہ ای حق نوں لکاوے ایس لئی کہ ایہدے وچ فساد اے تے گھانا اے تے ایہہ وی پتہ لگا کہ سچی گل دا پتہ لگ جائے تے اوہنوں

ظاہر کرنا واجب اے تے حق نوں لکاونا اس تے حرام اے۔ ④... ایس آیت دا شان نازل خاص ہون دے باوجود حکم عام اے تے ہر

نیکی دا حکم دین والے لئی چنگی پلی عبرت اے۔ ⑤... صبر کرن دی وجہ توں دل دی طاقت ودھدی اے تے نماز دی برکت توں اللہ

پاک نال تعلق پکا ہندا اے تے ایہہ دونوں چیزاں پریشانیوں برداشت کرن تے اوہناں نوں دور کرن وچ بڑا ساتھ دیندیاں نہیں۔

لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَشَعِينَ ﴿٣٥﴾ الَّذِينَ يَطُئُونَ أَرْهَامَهُمْ مُّسَلِّقُوا رَبَّهُمْ وَأَنَّهُمْ إِلَيْهِ

نماز ضرور پاری اے پر اوہناں تے جیہڑے دل توں میرے دل جھکدے نیں (45) جیہناں نوں یقین اے کہ اوہناں اپنے رب نال ملنا اے تے اوہناں نوں اوہدے ای ول

رَاجِعُونَ ﴿٣٦﴾ يُبْنِي إِسْرَائِيلَ أَذْكَرُوا نِعْمَتِي الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ

واہس جانا اے (46) اے یعقوب دی اولاد! یاد کرو میرا اوہ احسان جیہڑا میں تہاڈے تے کیتا تے ایہہ کہ میں تہاںوں ایس سارے زمانے تے فضیلت

عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٣٧﴾ وَاتَّقُوا أَيُّومًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا

عطا فرمائی ① (47) تے اوس دن توں ڈرو جس دن کوئی جان کسے ہور ولوں بدلہ نہیں دیوے گی تے نہ کوئی

شَفَاعَةٌ وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا هُمْ يُبْصَرُونَ ﴿٣٨﴾ وَإِذْ نَجَّيْنَاهُمْ مِّنْ آلِ فِرْعَوْنَ

سفاشر مٹی جاوے گی تے نہ اوہدے توں کوئی معاوضہ لیا جاوے گا تے نہ اوہناں دی مدد کیتی جاوے گی۔ ② (48) تے (یاد کرو) جدوں اسان تہاںوں فرعون توں

يَسُومُونَكُم سُوَاءَ الْعَذَابِ يُدَبِّحُونَ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ وَفِي ذَلِكُمْ

تہاڈی جان چھڑائی جیہڑے تہاںوں ہوں بھیڑا عذاب دیندے سن، تہاڈے پتران نوں ذبح کردے سن تے تہاڈیاں دھیاں نوں زندہ چھڈ دیندے تے ایہدے وچ

بَلَاءٌ مِّنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴿٣٩﴾ وَإِذْ قَرَّبْنَا بِلْحَرِّ الْبَحْرِ فَأَنْجَيْنَاهُمْ وَأَعْرَفْنَا

تہاڈے رب ولوں وڈی آزمائش سی (49) تے (یاد کرو) جدوں اسان تہاڈے لئی دریا نوں پاڑ دتا تے اسان تہاںوں بچا لیا تے

آلِ فِرْعَوْنَ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿٥٠﴾ وَإِذْ وَعَدْنَا مُوسَىٰ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً ثُمَّ اتَّخَذْتُم

فرعونیاں نوں تہاڈیاں اکھاں دے سامنے غرق کر دتا (50) تے یاد کرو جدوں اسان موسیٰ نال چالیاں رہناں دا وعدہ کیتا ③ فیر ایہدے پچھے تہاںوں

حاشیہ ①... ایہدا مطلب ایہہ اے کہ بنی اسرائیل نوں ایہناں دے زمانے وچ سارے لوکاں تے فضیلت دتی گئی، تے جدوں حضور پُر نور

صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ تشریف لیائے تے ایہہ فضیلت آپ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ دی امت ول آگئی۔ ②... ایس توں پتہ لگا کہ قیامت

دے دن نوں کافر نوں نہ کوئی کافر نفع دے سکے گا تے نہ کوئی مسلمان، اوس دن شفاعت صرف مسلمان لئی ہووے گی۔ ③... فرعون تے

فرعونیاں دے مرن مگروں جدوں حضرت موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ بنی اسرائیل نوں لے کے مصر ول پرتے تے اوہناں دی عرضی تے اللہ پاک نے

تورات عطا فرماں دا وعدہ فرمایا تے ایہدے لئی تیبہ (30) دن تے فیر دس (10) دن داوا دھا کر کے چالیہہ (40) دن دا عرصہ مِتھیا۔

الْعَجَلِ مِنْ بَعْدِهَا وَ أَنْتُمْ ظَلِمُونَ ﴿۵۱﴾ ثُمَّ عَفَوْنَا عَنْكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ لَعَلَّكُمْ

دیکھتے ہوئے پوچھا شروع کر دیتا ہے تمہیں بڑے ظالم سو (51) میرے ہیں توں بعد اسیں تمہانوں معافی عطا فرمائی تاں کہ

تَشْكُرُونَ ﴿۵۲﴾ وَإِذْ أَنْبَأْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَالْفُرْقَانَ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿۵۳﴾ وَإِذْ قَالَ

تیس شکر ادا کرو (52) تے یاد کرو جدوں اسیں موسیٰ نوں کتاب عطا فرمائی تے حق تے باطل دا فرق کرنا تاں کہ تیس ہدایت پا جاؤ (53) تے یاد کرو جدوں

مُوسَى لِقَوْمِهِ يَقَوْمِ إِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ أَنْفُسَكُمْ بِاتِّخَاذِكُمُ الْعِجْلَ فَتُوبُوا إِلَىٰ

موسیٰ نے اپنی قوم نوں آکھیا: اے میری قوم تیس ویجھے (نوں معبود) بنا کے اپنے آپ آتے ظلم کیتا (ہن) اپنے پیدا کرن والے دی بارگاہ وچ توبہ

بَارِئِكُمْ فَاقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ ذَلِكُمْ حَبِيرٌ لَكُمْ عِنْدَ بَارِئِكُمْ ط قَاتَبَ عَلَيْكُمْ إِنَّهُ

کرو (ایس طراں) کہ تیس اپنے لوکاں نوں قتل کرو۔ ① ایہہ تہاڑے پیدا کرن والے دے نیزے تہاڑے لئی بہتر اے تے اوہنے تہاڑی توبہ قبول کیتی بے شک اوہی

هُوَ التَّوَابُ الرَّحِيمُ ﴿۵۴﴾ وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَى لَنْ نُؤْمِنَ بِكَ حَتَّىٰ نَرَىٰ اللَّهَ جَهْرَةً

بوہت توبہ قبول کرن والا مہربان اے (54) تے یاد کرو جدوں تیس آکھیا: اے موسیٰ اسیں کہے دی تہاڑا یقین نہیں کراں گے جدوں تک اپنی اکھیں خدا نوں نہ وکھ لینے

فَأَخَذَتْكُمْ الصُّعْقَةُ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿۵۵﴾ ثُمَّ بَعَثْنَاكُمْ مِنْ بَعْدِ مَوْتِكُمْ

تے تہاڑے ویندیاں ویندیاں تمہانوں کڑک نے پھڑ لیا ② (55) میرے تہاڑے مرن توں بعد اسیں تمہانوں زندہ کیتا

لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿۵۶﴾ وَظَلَلْنَا عَلَيْكُمُ الْغَمَامَ وَأَنْزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّاءَ وَالسَّلْوَىٰ ط

تاں کہ تیس شکر ادا کرو (56) تے اسیں تہاڑے آتے بدل نوں سایہ بنا دتا تے تہاڑے تے من و سلویٰ اتاریا ③ (کہ)

حاشیہ ﴿۱﴾... ایس آیت توں پتہ لگا کہ شرک کرن نال مسلمان مرتد ہو جاندا اے مرتد ہون دی سزا قتل اے ایس لئی کہ ایہہ اللہ پاک

نال بغاوت کر ریائے تے جیہڑا اللہ پاک دا باغی ہوئے اوہنوں قتل کر دینا ای حکمت تے بہتری دے عین مطابق اے۔ ②... ایس واقعے

توں نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَامُ دی شان وی ظاہر ہوئی کہ حضرت موسیٰ عَلَیْہِ السَّلَامُ توں ”اسیں تہاڑا یقین نہیں کراں گے“ آکھن دی شامت وچ بنی

اسرائیل مارے گئے۔ ③... ”من“ دے بارے صحیح قول ایہہ اے کہ ترجمین واگوں اک مٹھی شے سی تے سلویٰ بارے صحیح قول ایہہ

اے کہ ایہہ اک نکاجیہا پرندہ سی۔

كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَمَا ظَلَمْنَا وَاوَالِكِنَّا كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿۵۷﴾ وَإِذْ

ساڈیاں دیتیاں ہوئیاں ستھریاں چیزاں کھاؤ تے اوہناں نیں ساڈا کجھ نہیں وگاڑیا بلکہ اپنیاں جاناں تے ای ظلم کردے رے (57) تے جدوں

قُلْنَا ادْخُلُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا وَاذْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا

اساں اوہناں نوں آکھیا کہ ایس شہر وچ داخل ہو جاؤ فیر ایہدے وچوں جتھوں چاہو بغیر کسے روک ٹوک کھاؤ تے بوہے وچ سجدہ کردیاں ہوئیاں داخل ہونا

وَقُولُوا حِطَّةٌ نَّغْفِرْ لَكُمْ خَطِيئَتَكُمْ وَسَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ ﴿۵۸﴾ فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا

تے آکھدے رہنا، ساڈے گناہ معاف ہوون، اسیں تہاڑیاں خطاواں بخش دیاں گے تے بڑی چھیتی اسیں نیکی کرن والیاں نوں ہور زیادہ عطا فرماواں گے (58) فیر ایہناں ظالماں

قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَنْزَلْنَا عَلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا أَرْجًا مِنَ السَّمَاءِ بِمَا

نیں جو اوہناں نوں آکھیا گیا سی اوہنوں اک دوجی گل نال بدل دتا ① تے اسیں اسمان توں ایہناں ظالماں تے عذاب نازل کر دتا ایس لئی کہ

كَانُوا يُفْسِقُونَ ﴿۵۹﴾ وَإِذِ اسْتَسْقَى مُوسَى لِقَوْمِهِ فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصَاكَ

ایہہ نافرمانیاں کردے رے سن (59) تے یاد کرو، جدوں موسیٰ نے اپنی قوم لئی پانی منگیا ② تے اسیں فرمایا کہ پتھر اُتے اپنا سونا

الْحَجَرَ فَأَنْفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَّشْرَبَهُمْ

بارہ، تے اوسے ویلے اوہدے وچوں بارہاں چشمے وگن لگ پئے ③ (تے) ہر گروہ نے اپنے پانی پینے دی جگہ نوں پہچان لیا

كُلُوا وَاشْرَبُوا مِنْ رِزْقِ اللَّهِ وَلَا تَعَثُوا فِي الْأَرْضِ مُمْسِدِينَ ﴿۶۰﴾ وَإِذْ قُلْتُمْ

(تے اسیں فرمایا کہ) اللہ دا رزق کھاؤ تے پیو تے زمین تے فساد نہ کردے پھرو (60) تے جدوں تیں آکھیا:

حاشیہ ①... بنی اسرائیل نوں حکم ایہہ سی کہ بوہے وچوں سجدہ کردے تے زبان توں ”حِطَّةٌ“ کہندے داخل ہوون، اوہناں نیں دوہاں

حکماں دی مخالفت کیتی تے سجدہ کردے ہوئے داخل ہون دی بجائے پٹھان دے ول کھیٹ دے ہوئے داخل ہوئے تے توبہ واستغفار

پڑھن دی بجائے مذاق وچ ”حَبَّةٌ فِي شَعْرَةٍ“ آکھن لگے جدا مطلب سی: وال وچ دانہ۔ ②... ایس آیت وچ لوکاں دانیاں عَلَيْنِهِمُ السَّلَامُ دی

بارگاہ وچوں مدد منگناتے نییاں عَلَيْنِهِمُ السَّلَامُ دا ایہناں دی مشکلات حل کرن دا ثبوت وی اے۔ ③... پتھر وچوں چشمہ جاری کرنا حضرت موسیٰ

عَلَيْهِ السَّلَامُ دا بڑا وڈا معجزہ سی جد کہ ساڈے آقا حضور پاک صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ نے اپنیاں مبارک انگلاں وچوں پانی دے چشمے جاری

فرمائے تے ایہہ اوس توں ودھ کے وڈا معجزہ سی۔

يُوسَىٰ لَنْ نُّصِيرَ عَلَىٰ طَعَامٍ وَاحِدٍ فَادْعُ لِنَارِكَ يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنْبِتُ

اے موسیٰ! اسیں اک کھانے تے کدی وی صبر نہیں کر سکدے۔^① ایس لئی تیں اپنے رب توں دعا کرو کہ ساڈے لئی اوہ چیزاں کڈے جیہڑیاں

الْأَرْضُ مِنْ بَقْلِهَا وَقِثَّائِهَا وَفُومِهَا وَعَدَسِهَا وَبَصِلِهَا ط قَالَ أَتَسْتَبْدِلُونَ

زمین اگاندی اے جویں ساگ تے گلزی تے کنک تے مسراں دی دال تے گنڈھے۔ فرمایا: کیہ تیں بہتر چیز دے بدلے وچ

الَّذِي هُوَ أَدْنَىٰ بِاللَّيْلِ هُوَ خَيْرٌ ط اِهْبُطْ أَمْصِرًا فَإِنَّ لَكُمْ مَّا سَأَلْتُمْ ط وَ

گھٹیا چیزاں منگ دے او۔ (اچھا نیر) ملک مصر یا کے شہر وچ رہو، اوتھے تہاںوں اوہ سب کجھ ملے گا جو تیں منگیا اے تے

صُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذَّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ ط وَبَاءَ عَوْ بِغَضَبٍ مِّنَ اللَّهِ ط ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُوا

ایہناں اُتے ذلت تے غربی پا دتی گئی^② تے اوہ خدا دے غضب دے حقدار ہو گئے۔ ایہہ ذلت تے غربت ایس لئی سی کہ اوہ

يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيَّاتِ بِغَيْرِ الْحَقِّ ط ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا

اللہ دیاں آیتاں دا انکار کردے سن تے نبیاں نوں ناحق شہید کر دیندے سن۔ (تے) ایہہ ایس وجہ توں سی کہ اوہناں نیں نافرمانی کیتی تے لگانہ

يَعْتَدُونَ ① إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالنَّصَارَىٰ وَالصَّبِيَّانَ مَن

سرکشی کردے رے سن (61) بے شک ایمان والے تے یہودیوں تے عیسائیاں تے ستاریاں دی پوجا کرن والیاں وچوں جو وی سچے دل نال

أَمِنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ

اللہ تے آخرت والے دن تے ایمان لے آون تے نیکی دے کم کرن تے ایہناں دا ثواب ایہناں دے رب دے کول اے تے ایہناں تے نہ کوئی خوف

عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ② وَإِذَا خذنا ميثاقكم ورفعنا فوقكم الطُّورَ ط خذُوا

ہووے گا تے نہ اوہ غم کرن گے (62) تے یاد کرو جدوں اسیں تہاڈے توں وعدہ لیا تے تہاڈے سیراں اُتے طور پہاڑ نوں لکھا دتا (تے آکھیا کہ) کوٹ کے پھڑ لو

حاشیہ ①... بنی اسرائیل نہیں ساگ تراں وغیرہ جو چیزاں منگیاں اوہناں دا منگنا گناہ نہیں سی پر ”من وسلوی“، ورگی نعمت بناں محنت چھڈ

کے اوہناں شیواں ول جانا ماڑی گل اے۔ جدوں وڈیاں نال نسبت ہووے تے دل و دماغ تے سوچ وی وڈی بنانی چاہی دی اے۔ ②... بنی

اسرائیل اُچے مرتبے تے ہون توں بعد جیہناں وجہ توں ذلت تے غربت دی ڈوبنگی کھائی وچ ڈگے کاش ایہناں وجہ توں سامنے رکھدے

ہویاں عبرت تے نصیحت لئی اک واری مسلمان وی اپنے عملاں تے کماں دا چنگی طراں جائزہ لین تے اپنے ماضی (پچھلے ویلے) تے حال (ہن

دے ویلے) نوں وی وکھ لین۔

مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿٦٣﴾ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ مِمَّنْ بَعْدِ

ایس (کتاب) نون جیہڑی اسیں تہاںوں عطا کیتی اے ① تے جو کجھ ایہدے وچ بیان کیتا گیا اے اوہنوں یاد کرو ایس آس تے کہ تیں پرہیز گار بن جاؤ (63) ایس توں بعد نیر تیں مخالفت

ذَلِكَ فَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَكُنْتُمْ مِنَ الْخٰسِرِينَ ﴿٦٤﴾ وَلَقَدْ

کیتی تے جے اللہ دا فضل تے اوہدی رحمت نہ بندی تے تیں کانا کھان والیاں وچوں ہو جانے (64) تے یقیناً

عَلَيْتُمْ الَّذِينَ اَعْتَدُوا مِنْكُمْ فِي السَّبْتِ فَقُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خٰسِئِينَ ﴿٦٥﴾

تہاںوں پتا اے اوہ لوک جیہناں میں تہادے وچوں ہفتے دے دن نافرمانی کیتی۔ تے اسیں اوہناں نوں آکھیا کہ پھنکارے ہوئے باندر بن جاؤ (65)

فَجَعَلْنَاهَا نَكَالًا لِّلْبٰبِئِن يَدِيْهَا وَاَخْلَفَهَا وَاَمُوْعَةً لِّلْمُتَّقِيْنَ ﴿٦٦﴾ وَاِذْ

تے اسیں ایہہ واقعہ اوس وقت دے لوکاں تے اوہناں توں بعد والیاں لئی عبرت تے پرہیز گاراں لئی نصیحت بنا ② (66) تے یاد کرو جدوں

قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهٖ اِنَّ اللّٰهَ يٰمُرُكُمْ اَنْ تَذْبَحُوْا بَقَرَةً ۗ قَالُوْا اَتَتَّخِذُنَا هٰزِوًا ۗ

موسیٰ نے اپنی قوم نوں فرمایا: بے شک اللہ تہاںوں حکم دیندا اے کہ اک گاں ذبح کرو تے اوہناں آکھیا کہ کیہ تیں ساڈے نال مذاق کردے او؟

قَالَ اَعُوْذُ بِاللّٰهِ اَنْ اَكُوْنَ مِنَ الْجٰهِلِيْنَ ﴿٦٧﴾ قَالُوْا اِذْ عٰمَلْنَا رَبَّكَ يٰبِيْنَ لَنَا

موسیٰ نے فرمایا: ”میں اللہ توں پناہ منگتا واں کہ میں جاہلاں وچوں ہو جاواں“ ③ (67) اوہناں آکھیا کہ تیں اپنے رب آگے دعا کرو اوہ ساماں دس دیوے

مَا هٰى ۗ قَالَ اِنَّهٗ يَقُوْلُ اِنَّهَا بَقَرَةٌ ۙ لَا فٰرِصٌ وَّلَا يَكْرُ ۗ عَوٰنٌ بَيْنِنَا ۗ ذٰلِكَ

کہ اوہ گاں کس طراں دی اے؟ اللہ نے فرمایا کہ اوہ اک ایہو جتی گاں اے جیہڑی نہ تے بڑھی اے تے نہ بالکل کٹ عمر والی بلکہ اوہ ایہناں دوہاں وچکار ہووے۔

حاشیہ ①... ایہدے وچ سورۃ عہد پورا کرن تے مجبور کرنا پایا جا رہا اے، ایس حوالے نال یاد رہوے کہ دین قبول کرن تے مجبور نہیں

کیتی جاسکدا البتہ دین نوں قبول کرن توں بعد ایہدے حکماں تے عمل کرن لئی مجبور کیتا جاوے گا۔ ایہدی مثال انج سمجھو کہ کسے بندے

نووں اپنے ملک وچ آون توں حکومت مجبور نہیں کردی پر جدوں کوئی ملک وچ آجاوے تے حکومت اوہنوں قنون تے عمل کرن تے ضرور

مجبور کرے گی۔ ②... ایس توں پتہ لگا کہ قرآن پاک وچ عذاب دے واقعے ساڈے لئی عبرت تے نصیحت لئی بیان کیتے گئے میں ایس

لئی کہ قرآن پاک دے حقاں وچوں نہیں کہ انج دے واقعے تے آیتاں پڑھ کے اپنے آپ نوں ٹھیک کرن ول توجہ کیتی جائے۔

③... پیغمبر جھوٹھ، دل لگی تے کسے دامناں اڈانا وغیرہ عیباں توں پاک نہیں البتہ طبیعت نوں خش کرنا کہ چنگی صفت اے ایہہ ایہناں وچ ہو

سکدی اے۔

فَاعْمَلُوا مَا تُمَرُونَ ﴿٦٨﴾ قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا لَوْنَهَا ط قَالَ إِنَّهُ

تے اوہ کرو جیسا کہ تمہاںوں حکم دیتا جا رہا ہے ① (68) اوہناں آکھیا: تیں اپنے رب توں دعا کرو کہ اوہ سانوں دسے، اوس گال دا رنگ کیہ اے؟ فرمایا کہ اللہ

يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَاءٌ فَاقِعٌ لَّوْنُهَا تَسُرُّ النُّظُرِينَ ﴿٦٩﴾ قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ

فرماندا اے کہ اوہ پیلے رنگ دی گال اے جیسا کہ رنگ گاہڑا اے۔ اوہ گال ویکھن والیاں نوں خوش کر دیندی اے (69) اوہناں آکھیا: تیں اپنے رب توں دعا کرو

يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَ ۚ إِنَّ الْبَقَرَ تَشْبَهُ عَلَيْنَا ۗ وَإِنَّا إِن شَاءَ اللَّهُ لَكَاهِنُونَ ﴿٧٠﴾

کہ ساڈے لئی واضح طور تے بیان کر دیوے کہ اوہ گال کیہو جی اے؟ ایس لئی گال بارے اسیں جھلکھے وچ پے گئے آں تے بے اللہ نے چاہیا تے یقیناً اسیں راہ لھلاں گے (70)

قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا ذَلُولٌ تُثِيرُ الْأَرْضَ وَلَا تَسْقِي الْحَرْثَ ۚ

(موسیٰ نے) فرمایا: اللہ فرماندا اے کہ اوہ اک ایہو جی گال اے جیسا کہ کولوں کوئی کم نہیں لیا جاندا کہ اوہ پھلی وچ مل واپے تے نہ اوہ کھیتی نوں پانی دیندی اے۔

مُسَلَّمَةٌ لَا شِيَةَ فِيهَا ط قَالُوا النَّانَ جِئْتَ بِالْحَقِّ ط فَذَبْحُوهَا وَمَا كَادُوا

بالکل بے عیب اے، اوہدے وچ کوئی داگ نہیں ② (ایہہ سن کے) اوہناں آکھیا: ہن تیں بالکل صحیح خبر لیاے او۔ فیر اوہناں میں اوس گال نوں ذبح کیٹا حالان اوہ

يَفْعَلُونَ ﴿٧١﴾ وَإِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا فَادَّارَأْتُمْ فِيهَا ط وَاللَّهُ مُخْرِجٌ مَّا كُنْتُمْ

ذبح کرن والے لگدے نہیں سن (71) تے یاد کرو جدوں تیں اک بندے نوں قتل کردتا فیر اوہدا الزام کسے ہورتے پان لگے حالان اللہ ظاہر کرن والای اوہنوں جیہنوں تیں

تَكْتُمُونَ ﴿٧٢﴾ فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ بِبَعْضِهَا ط كَذَلِكَ يُحْيِي اللَّهُ الْمَوْتَى ۗ وَيُرِيكُمْ

کاندے پئے سی۔ (72) تے اسیں فرمایا (کہ) ایس قتل ہوئے بندے نوں ایس گال دا اک ٹوٹا مارو۔ ایسے طراں اللہ مردیاں نوں زندہ کرے گا۔ تے اوہ تمہاںوں

أَيُّهَا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٧٣﴾ ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِّنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ

ایہیاں نشانیاں دکھاندا اے تاں کہ تیں سمجھ جاؤ (73) فیر ایس توں بعد تمہاڈے دل سخت ہو گئے ③ تے اوہ پتھراں وانگوں میں

أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً ط وَإِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْأَنْهَارُ ط وَإِنَّ مِنْهَا لَمَاءً

بلکہ ایہناں توں وی زیادہ سخت میں تے پتھراں وچ کجھ اوہ میں جیہناں چوں ندیاں وگدیاں میں تے کجھ اوہ کہ میں جدوں

حاشیہ ①... نبی دے فرمان تے بناں سستی کیتیاں عمل کرنا چاہی دا اے تے عمل کرن دی بجائے اپنے عقلی طور تے توکھادین دی کوشش

کرنا بے ادباں دا کم اے۔ ②... ایس توں پتہ لگا شرعی حکماں بارے مفت دی بحث پریشانی دا سبب بن جاندی اے۔ ③... ایس توں پتہ لگا

دل دی سختی بڑی خطرناک اے۔

يَشْقُقُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْبَاءُ ط وَإِنَّ مِنْهَا لَبَاءٌ يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ ط وَمَا لِلَّهِ

پاٹ جانے میں تے اوہناں وچوں پانی نکلا اے تے کجھ اوہ نہیں جیڑے اللہ دے ڈر توں ڈگ پیندے نہیں تے اللہ تہاڑیاں عملوں

بِغَائِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿۷۳﴾ أَفَتَطْعَمُونَ أَنْ يَوْمَ نُوَاكِمُكُمْ وَقَدْ كَانُوا فَرِيقًا مِنْهُمْ

کدے بے خبر نہیں (74) تے اے مسلمانو! کیہ تیں ایہہ آس رکھدے او کہ ایہہ تہاڑی وجہ توں ایمان لے آون گے حالانکہ ایہناں وچ اک ٹولہ اوہ سی

يَسْمَعُونَ كَلِمَ اللَّهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿۷۵﴾ وَإِذَا

کہ اوہ اللہ دا کلام سُن دے سن تے فیر اوہنوں سمجھ لین توں بعد جان بچھ کے بدل دیندے سن ① (75) تے جدوں

لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَا بِبَعْضِهِمْ إِلَى بَعْضٍ قَالُوا أَتُحَدِّثُونَهُمْ

ایہہ مسلماناں نال ملدے نہیں تے کہندے نہیں کہ اسیں ایمان لیا کجھے آں، تے جدوں آپس وچ کھلے ہندے نہیں تے کہندے نہیں: کیہ ایہناں دے سامنے اوہ علم بیان کردے او

بِمَا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ لِيُحَاجُّوكُمْ بِهِ عِنْدَ رَبِّكُمْ ط أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿۷۶﴾

جیڑا اللہ نے تہاڑے تے کھولیا اے؟ تاکہ ایس دے ذریعے ایہہ تہاڑے رب دی بارگاہ وچ تہاڑے اُتے حجت قائم کرن۔ کیہ تہانوں عقل نہیں؟ ② (76)

أَوْ لَا يَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿۷۷﴾ وَمِنْهُمْ أُمِّيُونَ

کیہ ایہہ ایہنی گل نئی جاننے کہ اللہ جان دا اے جو کجھ اوہ کاندے نہیں تے جو کجھ ظاہر کردے نہیں (77) تے ایہناں وچ کجھ آن پڑھ نہیں

لَا يَعْلَمُونَ الْكِتَابَ إِلَّا أَمَانِيٍّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ ﴿۷۸﴾ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ يَكْتُمُونَ

جیڑے کتاب نوں نہیں جاننے پر زبانی پڑھ لینا یاں کجھ اپنے کولوں گل بنا کے تے ایہہ صرف سوچاں تے خیالاں وچ پنے ہوئے نہیں (78) تے تہاڑی اے اوہناں لوکاں لئی

الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ ط ثُمَّ يَقُولُونَ هَذَا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ لِيُشْتَرُوا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا ط

جیڑے اپنے ہتھوں نال کتاب لکھدے نہیں فیر کہندے نہیں: ایہہ اللہ ولوں اے کہ ایس دے بدلے وچ تھورے جی قیمت حاصل کر لین

حاشیہ ①... ایس توں پتہ لگا کہ عالم دا وگڑ جانا عام لوکاں دے وگڑن توں زیادہ تباہ کرن والا اے ایس لئی عوام عالماں نوں اپنارا بنھتے

ہدایت دین والا سمجھ دے نہیں، اوہ عالماں دے فرمان تے عمل کردے نہیں تے ایہناں دے کماں نوں دلیل بناندے نہیں تے جدوں عالماں

ای دے عقیدیاں تے عملوں وچ وگاڑ پیدا ہو جاوے تے عوام ہدایت دے رستے تے کویں چل سکدی اے۔ ②... ایس توں پتہ لگا حق نوں

لکاناں تے سرکار دوعالم صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دیاں صفتاں نوں نکاناتے ایہناں دے کمال کماں دا انکار کرنا یہودیوں دا طریقہ اے۔

قَوِيلٌ لَهُمْ مِمَّا كَتَبَتْ أَيْدِيهِمْ وَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا يَكْسِبُونَ ﴿٧٩﴾

تے اوہناں لوکاں لئی اوہناں دے جتھال دے لکھن دی وجہ توں ہلاکت اے تے ایہناں واسطے ایہناں دی کمائی دی وجہ توں تباہی تے برپاوی اے (79) تے

قَالُوا لَنْ تَسْنَأَ النَّارُ إِلَّا آيَاتًا مَّعْدُودَةً ۗ قُلْ أَتَّخَذْتُمْ عِنْدَ اللَّهِ عَهْدًا

آکھیا: سانوں تے آگ کدے وی نہیں ساڑے گی پر تھوڑے دن - اے حبیب! تیں فرماؤ: کیہ تیں خدا نال کوئی وعدہ کیتا ہویا اے؟ (اگر آج اے، فیر)

فَلَنْ يُخْلَفَ اللَّهُ عَهْدَآمُ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨٠﴾ بَلَىٰ مَنْ كَسَبَ

تے اللہ کدی وی وعدہ خلائی نہیں کرے گا پر تیں اللہ تے اوہ گل کہہ رے او جیہدا تہانوں پتہ نہیں (80) کیوں نہیں، جینے

سَيِّئَةً ۗ وَأَحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۗ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٨١﴾

گناہ کھنیا ① تے اوہدی خطا نہیں اوہنوں گھیر لیا ② تے اوہی لوک دوزخی نیں، اوہ ہمیشہ اوہدے وچ رہن گے (81) تے

الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۗ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٨٢﴾

جیہڑے ایمان لیائے تے چنگے کم کیتے اوہ جنتی نیں تے اوہناں ہمیشہ اوٹھے رہناں اے (82)

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ ۗ وَبِالْوَالِدَيْنِ

تے یاد کرو جدوں اسیں بنی اسرائیل توں وعدہ لیا کہ اللہ توں علاوہ کسے دی عبادت نہ کرو تے ماں باپ نال

إِحْسَانًا وَذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالسَّكِينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا ۗ وَقِيصُوا

بھلائی کرو تے رشتے داراں تے یتیمیاں تے مسکیناں نال (چنگا سلوک کرو) تے لوکاں نال چنگی گل کرو ③ تے نماز قائم

الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ۗ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِّنْكُمْ وَأَنتُمْ مُّعْرِضُونَ ﴿٨٣﴾

رکھو زکوٰۃ دیو (لیکن) فیر تہاڑے وچوں تھوڑے بندیاں توں علاوہ باقی سارے پھر گئے تے تیں (آج ای اللہ دے حکماں توں) منہ موڑن والے او ④ (83)

حاشیہ: ①... ایس آیت وچ گناہ دا مطلب شرک تے کفر اے۔ ②... گھیرن دا مطلب کہ نجات دے سارے راہ بند ہو جان تے کفر تے

شرک ای تے ایہنوں موت آوے۔ ③... چنگی گل دا مطلب نیکی دی دعوت دینا تے برائیاں توں ڈکنا اے۔ نیکی دی دعوت وچ

اودے سارے طریقے شامل نیں، جیویں بیان کرنا، درس دینا، تے وعظ تے نصیحت کرنا اے وغیرہ۔ ④... ایس توں پتہ لگا بنی اسرائیل

دی عادت ای اللہ تعالیٰ دے حکماں توں موٹھ پھیرنا تے اوہدے نال کیتے وعدے توں پھر جانا اے۔

وَإِذَا خذنا ميثاقكم لا تسفكون دماءكم ولا تخرجون أنفسكم من دياركم

تے یاد کرو جدوں اسیں تہاڑے توں وعدہ لیا کہ آپس وچ کسے نوں قتل نہیں کرنا تے اینہاں لوکاں نوں اینہاں بستیاں وچوں نہ کڈھنا

ثُمَّ أَقْرَأْتُمْ وَأَنْتُمْ تَشْهَدُونَ ﴿٨٣﴾ ثُمَّ أَنْتُمْ هُمْ أَلَّا تَقْتُلُونَ أَنْفُسَكُمْ

فیر تیں من وی لیا تے تیں (آپ ای اوہدے) گواہ او (84) فیر ایہہ تیں ای او جیڑے اپنے لوکاں نوں قتل (وی) کرن لگے

وَتُخْرَجُونَ فَرِيقًا مِنْكُمْ مِنْ دِيَارِهِمْ تَطْهَرُونَ عَلَيْهِمْ بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ ط

تے اینہاں وچوں اک گروہ نوں ایہناں دے وطن وچوں (وی) کڈھن لگے، تیں ایہناں دے خلاف گناہ تے زیادتی دے کماں وچ مدد (وی) کردے او

وَإِنْ يَأْتُوكُمُ أُسْرَى تَفْدُوهُمْ وَهُمْ مَحْرَمٌ عَلَيْكُمْ إِخْرَاجُهُمْ ط

تے بے اوہو قیدی ہو کے تہاڑے کول آون تے تیں ہرجانہ دے کے ایہناں نوں چھڑا لیندے او حالاں کہ تہاڑے آتے ایہناں نوں کڈھنا ای حرام اے

أَفْتَوْمِنُونَ بَعْضُ الْكُتُبِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ فَبِأَجْزَاءٍ مِمَّنْ يَفْعَلُ ذَلِكَ

تے کیہ تیں اللہ دے کجھ حکماں نوں من دے او تے کجھ دے منکر او؟^① تے جیڑا تہاڑے وچوں ایج کرے اوہدا بدلہ

مِنْكُمْ إِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرَدُّونَ إِلَى أَسَدِّ الْعَذَابِ ط

دنیا دی زندگی وچ ذلیل تے خوار ہون توں علاوہ ہور کیہ اے^② تے قیامت دے دن ایہناں نوں شدت والے عذاب ول پھیریا جاوے گا

وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٨٥﴾ أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرُوا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا

تے اللہ تہاڑے عملاں توں بے خبر نہیں (85) ایہی اوہ لوک نیں جیہناں آخرت دے بدلے دنیا دی زندگی

بِالْآخِرَةِ فَلَا يَخَفُ عَنْهُمْ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يَنْصَرُونَ ﴿٨٦﴾ وَلَقَدْ اتَّيْنَا مُوسَى

لے لئی تے ایہناں توں نہ عذاب ہولا کیتا جاوے گا تے نہ ای ایہناں دی مدد کیتی جاوے گی (86) تے بے شک اسیں موسیٰ نوں

ع
۱۰

حاشیہ ①... ایس آیت توں پتہ لگا کہ شریعت دے سارے حکماں تے ایمان رکھنا ضروری اے تے سارے ضروری حکماں تے عمل کرنا وی ضروری اے۔ کوئی بندہ کسے ویلے وی شریعت دی پابندی توں آزاد نہیں ہو سکدا تے اپنے آپ نوں طریقت دانناں لیکے یا کسے وی طریقے نال شریعت توں آزاد آکھن والے کافر نیں۔ ②... ایس توں پتہ لگا کہ کسے دی طرف داری وچ دین دی مخالفت کرنا آخرت دے عذاب توں علاوہ دنیا وچ وی ذلت تے رسوائی دی وجہ بن جاندی اے۔

الْكِتَابِ وَقَفَّيْنَا مِنْ بَعْدِهِ بِالرُّسُلِ ۚ وَاتَّبَعَنَا عَيْسَى ابْنُ مَرْيَمَ بِالْبَيِّنَاتِ وَ

کتاب عطا کیتی تے ایس توں بعد لگاتار رسول کھلے تے اساں عیسیٰ ابن مریم نوں کھلی نشانیاں عطا فرمائیاں تے پاک روح نال ایہناں دی مدد

أَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ ۖ أَفَكُلَّمَا جَاءَكُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَىٰ أَنفُسُكُمْ

کیتی ① تے (اے بنی اسرائیل!) کیہ (تہاڑی ایہہ عادت نہیں اے؟ کہ) جدوں کدی تہاڑے کول کوئی رسول آتھ دے حکم لے کے تشریف لایا جیہڑے تہاڑے دل نوں پسند نہیں کردے

اسْتَكْبَرْتُمْ ۚ فَفَرِيقًا كَذَّبْتُمْ ۖ وَفَرِيقًا تَقْتُلُونَ ۗ وَقَالُوا قُلُوبُنَا غُلْفٌ ۚ

سن تے تیں تکبر کردے سو فیڑی ایہناں (نبیاں وچوں) اک گروہ نوں تیں جھوٹیاں کردے سوتے اک گروہ نوں شہید کردیندے سو (87) تے یہودیوں نیں آکھیا ہٹاؤ دلاں اُتے تہ پورے پے ہوئے نیں

بَل لَّعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ فَقَلِيلًا مَّا يُؤْمِنُونَ ۗ وَلَمَّا جَاءَهُمْ كِتَابٌ

بلکہ اللہ نے ایہناں دے کفر دی وجہ توں ایہناں تے لعنت کر دتی اے تے ایہناں وچوں تھوڑے لوک ای ایمان لیا دے نیں (88) تے جدوں ایہناں دے کول

مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ مُصَدِّقٌ لِّمَا مَعَهُمْ ۖ وَكَانُوا مِنْ قَبْلُ يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ

اللہ دی اوہ کتاب آئی جیہڑی ایہناں دے کول (موجود) کتاب دی تصدیق کرن والی اے تے ایس توں پہلاں ایہہ ایس نبی دے وسیلے نال کافراں دے خلاف

كَفَرُوا ۗ فَلَمَّا جَاءَهُمْ مَا عَرَفُوا كَفَرُوا بِهِ ۖ فَلَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الْكَافِرِينَ ۗ

فتح منگدے سن تے جدوں ایہناں کول اوہ جانی پچھانیا نبی تشریف لے آیا تے اوہدے منکر ہو گئے تے اللہ دی لعنت ہووے ایہناں منکراں تے (89)

يُسَبِّحُوا شَتْرًا ۚ وَإِلَهُهُمُ اللَّهُ أَنْ يَكْفُرُوا ۚ وَإِلَهُهُمُ اللَّهُ أَنْ يَكْفُرُوا ۚ وَإِلَهُهُمُ اللَّهُ أَنْ يَكْفُرُوا ۚ

اوپہناں نیں اینیاں جاناں دا کتناں بھیرا سودا کیتا کہ اللہ نے جو نازل فرمایا اے اوہدا انکار کر رے نیں ② ایس حسد دی وجہ توں ③ کہ اللہ

حاشیہ ①... اللہ پاک نے حضرت عیسیٰ علیہ السلام دی مدد حضرت جبرائیل علیہ السلام دے وسیلے نال فرمائی۔ پتہ لگا کہ اللہ دے پیارے مدد

کر سگدے نیں۔ ②... ایس توں ہر بندہ نصیحت لوے کہ ایمان دے بدلے کفر، نیکیاں دے بدلے گناہ، اطاعت دے بدلے نافرمانی، اللہ

دی رضادے بدلے اللہ دے غضب دا سودا بڑے گھاٹے دا سودا اے۔ ③... ایس توں پتہ لگا کہ منصب تے مرتبہ دی منگ بندے

دے دل وچ حسد پیدا ہون دی اک وجہ اے تے ایہہ وی پتہ لگا کہ حسد اک ایہو جیہا خبیث مرض اے جیہڑا بندے نوں کفر تک لے جاندا

اے۔

فَضْلِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ ۚ فَبَاءُ وَبَغَضٍ عَلَى غَضَبٍ ۖ وَاللُّكْفَرَيْنِ

اپنے فضل توں اپنے جس بندے تے چاہندا اے وحی نازل فرماندا اے تے ایہہ لوک تہر تے تہر دے حق دار ہو گئے تے کافراں لئی

عَذَابٍ مُّهِينٍ ۙ ۹۰ ۚ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ امْنُوا بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا نُوْمِنُ

ذلت والا عذاب اے (90) تے جدوں ایہناں نوں آکھیا جاوے کہ ایہدے تے ایمان لیاؤ جیہڑا اللہ میں نازل فرمایا اے تے کہیندے نیں: اسیں اوہدے تے ایمان لیانے آں

بِمَا أَنْزَلَ عَلَيْنَا وَيَكْفُرُونَ بِمَا وَرَاءَهُ ۚ وَهُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَهُمْ ۗ

جیہڑا ساڈے تے نازل کیتا گیا اے اوہ توریت توں علاوہ باقی دلائل کر دے نیں حالان (اودہ قرآن) وی حق اے ایہناں کول موجود (کتاب) دی تصدیق کرن والا اے

قُلْ فَلِمَ تَقْتُلُونَ أَنْبِيَاءَ اللَّهِ مِنْ قَبْلُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ۙ ۹۱ ۚ وَلَقَدْ

اے محبوب! تیں فرما دیو (اے یہودیو!) جے تیں ایمان والے سو تے فیر پہلے تیں اللہ دے نبیاں نوں کیوں شہید کر دے سو؟ (91) تے بے شک

جَاءَكُمْ مُوسَىٰ بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهَا وَأَنْتُمْ ظَالِمُونَ ۙ ۹۲ ۚ وَإِذْ

تہاڈے کول موسیٰ روشن نشانیاں لے کے تشریف لیائے فیر تیں ایہناں دے مگروں وچھے نوں معبود بنا لیا تے تیں تے ظالم سو (92) تے (یاد کرو) جدوں

أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ ۖ خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاسْمَعُوا ۗ

اسیں تہاڈے توں ایہہ وعدہ لیا تے کوہ طور نوں تہاڈے سران دے آتے اچا کر دتا (تے فرمایا) کٹ کے پھڑ لو ایہنوں جیہڑی اسیں تہانوں عطا کیتی اے تے سنو۔ (92)

قَالُوا سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا ۚ وَأَشْرَبُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ ۗ قُلْ بِئْسَمَا

اوہناں آکھیا: اسیں سن لیا تے نہ نیا تے ایہناں دے کفر دی وجہ توں ایہناں دے دلائل وچ تے وچھاڑ چیا ہو یا سی۔ اے محبوب! تیں فرما دیو: جے تیں

حاشیہ ﴿۱﴾... سرکار صَلَّی اللہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے زمانے دے بنی اسرائیل میں نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَام نوں شہید نہیں کیتا سی پر اوہ قاتلاں دی

ایس حرکت توں راضی سن تے ایہناں نوں اپنا وڈا من دے سن تے اوہناں نوں بڑی عزت نال یاد کر دے سن ایس لئی ایہناں نوں وی

قاتلاں وچ شامل کیتا گیا۔ ﴿۲﴾... ایس آیت توں پتہ لگا کہ اللہ پاک دی کتاب تے ایمان لیان دا مطلب ایہہ اے کہ ایہدے سارے

حکماں تے سارے تقاضیاں تے عمل کیتا جاوے تے ایہناں دے خلاف نہ چلیا جاوے۔

يَأْمُرْكُمْ بِهِ إِيَابَانُكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿۹۳﴾ قُلْ إِنْ كَانَتْ لَكُمْ الدَّارُ الْآخِرَةُ

ایمان والے اوتے تھاؤا ایمان تہانوں کتاں بھیڑا حکم دیندا اے (93) اے محبوب! تیں فرما دیو: جے دو بے لوکاں نوں چھڈ کے آخرت دا گھر

عِنْدَ اللَّهِ خَالِصَةً مِّنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَوُّوا النَّوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿۹۴﴾ وَ

اللہ دے نیزے خالص تہاڈے ای لئی اے تے جے کر تیں سچے او تے موت دی خواہش تے کرو^① (94) تے

لَنْ يَتَسَوَّاهُ أَبَدًا بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿۹۵﴾ وَلَتَجِدَنَّهُمْ

اپنے بھیڑے کماں دی وجہ توں کدے وی موت دی خواہش نہیں کرن گے تے اللہ ظالماں نوں چنگی طراں جان دا اے (95) تے بے شک تیں ضرور

أَحْرَصَ النَّاسِ عَلَى حَيَاتِهِمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا يَوَدُّ أَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرُ

ایسناں نوں ویکھو گے کہ سارے لوکاں نالوں ودھ کہ جیون دی ہوس رکھدے نیں تے مشرکاں وچ اک (گروہ) خواہش کردا اے کہ کاش ایسناں

أَلْفَ سَنَةٍ وَمَا هُوَ بِمُرْضَاهُ مِنَ الْعَذَابِ أَنْ يُعَمَّرَ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِنَا

ہزار سال دی زندگی دے دتی جاوے^② حالاں ایہی عمر دا دتا جانا وی ایسناں نوں عذاب توں دور نہیں کر سکے گا تے اللہ ایسناں دے سارے عملاں نوں

يَعْمَلُونَ ﴿۹۶﴾ قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِلْجَبْرِيلِ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَى قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللَّهِ

چنگی طراں ویکھ ریایاے (96) اے محبوب! تیں فرما دیو: جو کوئی وی جبرائیل دا دشمن اے (تے ہووے) بس بے شک اوہنے تے تہاڈے دل تے اللہ دے حکم نال

مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى وَبُشْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿۹۷﴾ مَنْ كَانَ عَدُوًّا

ایہہ اتاریا اے: جیہڑا اپنے توں پہلے موجود کتاباں دی تصدیق فرمان والا اے تے ایمان والیاں لئی ہدایت تے خوش خبری اے (97) جیہڑا وی

لِلَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَرُسُلِهِ وَجِبْرِيلَ وَمِيكَلَ فَإِنَّ اللَّهَ عَدُوٌّ لِلْكَافِرِينَ ﴿۹۸﴾

اللہ تے اوہدے فرشتیاں تے اوہدے رسولاں تے جبرائیل تے میکائیل دا دشمن اے تے اللہ کافراں دا دشمن اے^③ (98)

حاشیہ ①... موت دی محبت تے اللہ پاک نال ملن دا شوق مقبول بندیاں دا طریقہ اے پر دنیاوی پریشانیاں توں اک کے موت دی دعا کرنا

صبر تے اوہدی رضاناں منن تے توکل دے خلاف اے تے ناجائز اے۔ ②... کافر دنیاوی زندگی دے لالچی ہندے نیں تے موت توں بڑا

نس دے نیں جد کہ مومن دی شان ایہہ اے کہ اوہ جے زندگی چاہندا اے تے صرف ایس لئی کہ بوہتیاں نیکیاں کمائے، آخرت لئی بخشش

ذریعہ اکٹھا کر لوے۔ ③... ایس توں پتہ لگا کہ نبیاں عَلَیْہِمُ السَّلَامُ تے فرشتیاں نال دشمنی کفر تے اللہ دے غضب دا سبب اے تے اوہدے

سچے محبوباں نال دشمنی اللہ پاک نال دشمنی کرنا اے۔

وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَمَا يَكْفُرُ بِهَا إِلَّا الْفَاسِقُونَ ﴿۹۹﴾ أَوْ كَلِمَاتٍ أَوْ كَلِمَاتٍ

تے ایسے وحی شک نہیں اسیں تہاڑے ول روشن آیتاں نازل کیتیاں تے ایہناں دے انکاری صرف نافرمان لوک ہی نہیں (99) تے جدوں وی اوہناں نہیں

عَمَدًا نَبَذَ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿۱۰۰﴾ وَلَسَاءَ مَا يَحْكُمُونَ

کوئی وعدہ کیتا تے ایہناں وچوں اک گروہ نے اوس وعدے نوں سٹ دتا بلکہ ایہناں وچوں کئی مندے ای نہیں (100) تے جدوں ایہناں کول

رَأْسُورٍ مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ مُصَدِّقٍ لِّمَا مَعَهُمْ نَبَذَ فَرِيقٌ مِّنَ الَّذِينَ أُوتُوا

اللہ دی طرفوں اک رسول تشریف لیا جیہڑا ایہناں دیاں کتاباں دی تصدیق فرمان والا اے تے اہل کتاب وچوں اک گروہ

الْكِتَابِ كَتَبَ اللَّهُ وَاَعْتَابَهُمْ كَانَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۱۰۱﴾ وَاتَّبَعُوا مَا تَتْلُوا

نے اللہ دی کتاب نوں کٹھ چھپے ایچ سٹ دتا جویں ایہہ کجھ جان دے ای نہیں نہیں (101) تے ایہہ سلیمان دی حکومت دے زمانے وچ

الشَّيْطَانِ عَلَىٰ مُلْكٍ سُلَيْمَانَ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَانُ وَلَكِنَّ الشَّيْطَانَ كَفَرُوا

اوس جادو چھپے پئے گئے جیہڑے شیطان پڑے سن تے سلیمان نے کفر نہیں کیتا (102) بلکہ شیطان کافر ہوئے

يَعْلَمُونَ النَّاسَ السَّحْرَ وَمَا أَنْزَلَ عَلَى الْمَلَائِكَةِ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ ط

جیہڑے لوکاں نوں جادو سکھاندے سن تے (ایہہ اوس جادو دے چھپے وی پئے گئے سن) جیہڑا بابل شہر وچ دو فرشتیاں ہاروت تے ماروت (103) تے اتھاریا گیا سی

وَمَا يَعْلَمُونَ مِنْ أَحَدٍ حَتَّى يَقُولَ آئِمَّانُ حُرْنُ فِتْنَةٍ فَلَا تَكْفُرُ فَيَتَعَلَّمُونَ

تے اوہ دونوں کسے نوں کجھ نہیں سکھاندے جدوں تک ایہہ نہ آکھ لیندے کہ اسیں تے صرف (لوکاں دی) آزمائش آس تے (اے لوکاں!) تسیں اپنا ایمان ضائع نہ کرو۔ اوہ لوک

حاشیہ ﴿۱﴾... یہودی توریت دی بڑی عزت کردے سن پر حضور پاک صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ تے ایمان نہ لیائے تے اوس تے عمل نہ کیتا

گیا۔ انج ایویں اوہنوں کٹھ چھپے ایچ سٹ دتا - ﴿۲﴾... لوکاں نہیں حضرت سلیمان عَلَيْهِ السَّلَام تے جادو دی تہمت لائی سی ایہتھے اوہدا رد کیتا

گیا۔ ﴿۳﴾... ہاروت تے ماروت دو فرشتے نہیں تے فرشتے گناہواں توں معصوم ہندے نیں، ایہناں بارے مشہور قصے یہودیوں میں کولوں

بنائے ہوئے نیں جیہڑے کہ غلط تے جھوٹھ نیں۔

مِنْهُمَا يُفَرِّقُونَ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهِ ۖ وَمَا هُمْ بِضَارِّينَ بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا

ایسناں فرشتیاں توں ایچ دا جادو سکھدے جیہدے نال مرد تے اوہدی بیوی وچ جدائی پا دین حالان اوہ ایس دے نال کسے نوں اللہ دے

بِإِذْنِ اللَّهِ ۖ وَيَتَعَلَّمُونَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ ۖ وَلَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ

حکم توں بغیر کوئی نقصان نہیں پہنچا سکدے سن ① تے ایہہ ایہو جنی چیز سکھدے سن جیہڑی اوہناں نوں نقصان دیوے ② تے اوہناں نوں نفع نہ دیوے تے یقیناً اوہناں نوں پتہ اے کہ

اشْتَرَاهُ مَالَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلْقٍ ۖ وَلَبَسَ مَا شَرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ ۖ لَوْ

جینے ایہہ سودا لیا اے آخرت وچ اوہدا کجھ حصہ نہیں تے اوہناں اپنیاں جاناں دا کناں بھیڑا سودا کیتا اے، کیا ای چنگا ہندا ہے

كَانُوا يَعْلَمُونَ ۖ ﴿١٠٢﴾ وَلَوْ أَنَّهُمْ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَشَوْبَةً مِنْ عِنْدِ اللَّهِ خَيْرٌ ۖ لَوْ

اوہناں نوں پتہ ہندا (102) تے جے اوہ ایمان لے آندے تے پرہیز گاری کردے تے اللہ کولوں بڑا ثواب اے، جے

كَانُوا يَعْلَمُونَ ۖ ﴿١٠٣﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقُولُوا رَاعِنَا وَقُولُوا انظُرْنَا وَ

ایہہ جانے (103) اے ایمان والیو! راعنا نہ آکھو تے ایچ عرض کرو حضور ساڈے اُتے نگاں رکھو ③ تے

اسْمَعُوا ۖ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۖ ﴿١٠٤﴾ مَا يُوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ

پہلے ای توں غور نال سنو تے کافراں لئی بڑا درد دین والا عذاب اے (104) نہ تے کتاب والیاں دے کافر چاہندے نیں

وَلَا الْمُشْرِكِينَ أَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْكُمْ مِنْ خَيْرٍ مِنْ رَبِّكُمْ ۖ وَاللَّهُ يَخْتَصُّ

تے نہ ای مشرک کہ تہاڈے اُتے رب ولوں کوئی بھلائی اتاری جاوے حالانکہ اللہ جیہنوں چاہندا اے

حاشیہ ﴿١﴾... حقیقی اثر کرن والا اللہ اے تے سبباں دا اثر اللہ دی مشیت یعنی چاہن دے اُتے اے۔ یعنی اللہ پاک چاہوے تے ای کوئی شے

اثر کر سکدی اے، جے اللہ پاک نہ چاہوے تے آگ ساڑ نہ سکے، پانی پیاس نہ بچھا سکے تے دوا شفا نہ دیوے۔ ﴿٢﴾... جدوں جادو وچ نقصان

دی تاثیر اے تے قرآنی آیتاں وچ ضرور شفا دی تاثیر اے۔ ایچ ای جدوں کافر جادو نال نقصان پہنچا سکدے نیں تے خدا دے بندے وی اپنی

کرامت نال نفع دے سکدے نیں۔ ﴿٣﴾... ایس آیت توں پتہ لگا کہ نبیماں عَلَیْہِمُ السَّلَامُ دا ادب تے احترام تے ایسناں دی جناب وچ ادب دا لحاظ

کرنا فرض اے تے جیہڑے لفظ وچ تھوڑی جی وی بے ادبی دا خیال ہووے او زبان تے لیانا منع اے۔ تے نالے ایہہ وی پتہ لگا کہ حضور پاک

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ دی بارگاہ ادب رب العالمین آپ سکھاند اے تے ادب کرن دے حکماں نوں آپ جاری فرماند اے۔

بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ ۝ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ۝ مَا نُنَسِّخُ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِهَا

یعنی رحمت نال خاص فرما لیندا اے اللہ جو کھا فضل کرن والا اے (105) جدوں اسیں کوئی آیت منسوخ کرنے آں ① یا لوکاں نوں بُلہا دینے آں

نَاتٍ بِخَيْرٍ مِنْهَا أَوْ مِثْلَهَا ۝ أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝ أَلَمْ تَعْلَمْ

تے اوس توں بہتر یا اوہدے ورگی ہور آیت لے آنے آں۔ (اے سُنن والیا!) کیہ توں جان دا نہیں کہ اللہ ہر شے تے قدرت رکھ دا اے (106) کیہ تینوں پتہ نہیں

أَنَّ اللَّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۝ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا

کہ اسماناں تے زمین تے بادشاہی اللہ ای دے لئی اے تے اللہ دے مقابلے وچ تہاڈا نہ کوئی حمایتی اے تے نہ ای

نَصِيرٍ ۝ أَمْ تَرِيدُونَ أَنْ تَسْأَلُوا رَسُولَكُمْ كَمَا سَأَلُوا مُوسَىٰ مِنْ قَبْلُ ۝

مدد کرن والا ② (107) کیہ تیں ایہہ چاہندے او کہ تیں اپنے رسول توں اُنچ ای سوال کرو جیویں ایس توں پہلاں پہلے موسیٰ توں کیتے گئے تے

مَنْ يَتَّبِعِ الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ ۝ وَذَكَرْنَا مِنْ

جیہڑا ایمان دے بدلے کفر قبول کرے اوہ سدھے راہ توں ہٹ گیا (108) اہل کتب وچوں بڑیاں

أَهْلِ الْكِتَابِ لَوِيرَ دُونَكُمْ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كَفَّارًا ۝ حَسَدًا مِمَّنْ

لوکاں نیں ایس توں بعد کہ اوہناں تے حق چنگی طراں ظاہر ہو گیا اے اپنے دلاں دے ساڑاں دی وجہ توں ③ ایہہ چاہیا

أَنْفُسِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ فَأَعْفُوا وَاصْفَحُوا حَتَّىٰ يَأْتِيَ اللَّهُ

کہ کاش اوہ تہاںوں ایمان توں بعد کفر ول پھیر دیون۔ تے تیں (ایہناں نوں) چھڑ دیو تے (ایہناں توں) درگزر کردے رہو اتھوں تک کہ اللہ

حاشیہ ①... نسخ دا مطلب اے: پہلے والے حکم نوں کسے بعد والی شرعی دلیل دے نال ختم کر دینا تے ایہہ حقیقت وچ پہلے والے حکم دی

مدت دی حد دا بیان ہندا اے۔ ②... اللہ پاک دے مقابلے وچ کوئی کسے دی مدد نہیں کر سکدا، ہاں اللہ دی اجازت تے اختیار دین نال

مدد ہو سکدی اے، قرآن تے حدیث وچ ایہدیاں کئی مثالیں ہیگیاں نیں تے دین دے بزرگاں دا مدد کرنا کھلاں لوکاں دے تجربے تے

ہمیشہ توں ثابت اے۔ ③... ایس توں پتہ لگا کہ حسد بوہت وڈا عیب اے تے ایہدی وجہ نال بندہ نہ صرف آپ بھلائی توں رہ جاندا اے

بلکہ دو جیاں نوں وی بھلائی توں روکن دی کوشش کرن لگ جاندا اے۔

بِأَمْرِ ۶ ط إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿۱۰۹﴾ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ط

اپنا حکم لیاوے ایسے وہی کوئی شک نہیں اللہ ہر اک چیز تے قدرت رکھدا اے (109) تے نماز نوں قائم رکھو تے زکوٰۃ دیو

وَمَا تَقْدِرُوا إِلَّا أَنْفُسَكُمْ مِّنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ ط إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ

تے اپنی جاناں لئی جو بھلائی تیں اگے پیجو گے اوہنوں اللہ دے کول دیکھو گے ایسے وہی کوئی شک نہیں کہ اللہ تہاڑے کماں

بَصِيرٌ ﴿۱۱۰﴾ وَقَالُوا لَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَن كَانَ هُودًا أَوْ نَصْرًا ط تِلْكَ

نوں ویکھ ریا اے (110) تے اہل کتاب کہن لگے: کدے وی جنت وچ داخل نہ ہووے گا پر اوہی جیہڑا یہودی ہووے یاں عیسائی۔ ایہہ

أَمَانِيهِمْ ط قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿۱۱۱﴾ بَلَىٰ ق مَن أَسْلَمَ وَجْهَهُ

ایہناں دیاں جعلی خواہشاں نیں۔ تیں فرما دیو: جے تیں سچے اوہ تے اپنی دلیل لیاؤ (111) ہاں کیوں نہیں؟ جیسے اپنا منہ اللہ دے واسطے

لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ ۖ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ

نیواں کر لیا تے اوہ نیکی کرن والا وی ہووے تے اوہدا اجر اوہدے رب دے کول اے ① تے ایہناں نوں نہ تے کوئی ڈر ہووے گا تے نہ اوہ

يَحْزَنُونَ ﴿۱۱۲﴾ وَقَالَتِ الْيَهُودُ لَيْسَتِ النَّصْرِي عَلَىٰ شَيْءٍ ۖ وَقَالَتِ النَّصْرِي

غم کرن گے (112) تے یہودیاں آکھیا: عیسائی کسے شے تے نہیں تے عیسائیاں آکھیا:

لَيْسَتِ الْيَهُودُ عَلَىٰ شَيْءٍ ۖ وَهُمْ يَتْلُونَ الْكِتَابَ ط كَذَلِكَ قَالَ الَّذِينَ

یہودی کسے شے تے نہیں حالانکہ ایہہ کتاب پڑھدے نیں ایسے طراں جاہلاں نیں

لَا يَعْلَمُونَ مِثْلَ قَوْلِهِمْ ۚ فَاللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيُبَاكِنُ أُولَٰئِكَ

ایہناں (پہلیاں) ورگی گل کیتی تے اللہ قیامت والے دن ایہناں وچ ایس گل دا فیصلہ کردیوے گا جیسے وچ ایہہ

حاشیہ ①... جنت وچ جان دا اصل معیار صحیح ایمان تے نیک عمل اے تے کسے وی زمانے تے کسے وی نسل تے قوم دا بندہ جے صحیح ایمان

تے عمل رکھدا اے تے اوہ جنت وچ جاوے گا، پر ایہہ گل چیتا رہوے کہ نبی پاک صَلَّی اللہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم دے نبوت دے اعلان توں

بعد آپ دی نبوت نہ منن والے دا ایمان کدے وی صحیح نہیں ہو سکدا تے کوئی وی عمل ایمان دے بغیر نیک نہیں ہو سکدا۔

يَخْتَلِفُونَ ﴿۱۱۳﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسْجِدَ اللَّهِ أَنْ يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعَى

لذوے پئے نیں (113) تے ایس توں دودھ کے ظالم کیہڑا ہووے گا جیہڑا اللہ دیاں مسیتاں نوں ایس گل توں روکے کہ اوہناں وچ اللہ داناں لیا جاوے ^① تے اوہناں نوں

فِي خَرَابِهَاتٍ أُولَئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ أَنْ يَدْخُلُوهَا إِلَّا خَائِفِينَ ۗ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ

ویران کرن دی کوشش کرے۔ ^② اوہناں نوں مسیتاں وچ جانا مناسب نہیں سی پر ڈروے ہوئیاں۔ اوہناں لئی دنیا وچ ذلالت اے

وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿۱۱۴﴾ وَبِاللَّهِ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ قَائِمًا تَلَوُّوا فَمَثَلَكُمْ

تے اوہناں لئی آخرت وچ وڈا عذاب اے (114) تے مشرق و مغرب سارا اللہ ای دا اے تے تیسں جدھر مونھہ کرو اودر ای اللہ دی رحمت ^③ تہلاے

وَجْهَ اللَّهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿۱۱۵﴾ وَقَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا سُبْحٰنَهُ ۗ بَلْ لَّهِ

دل وکھ رہی اے۔ ایہدے وچ شک نہیں اللہ وسعت والا علم والا اے (115) تے مشرکاں آکھیا: اللہ نے اپنے لئی اولاد بنا رکھی اے، اوہ پاک ذات اے بلکہ جو کجھ

مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۗ كُلُّ لَّهُ قٰنِیٰنٌ ﴿۱۱۶﴾ بَدِيعَ السَّمٰوٰتِ وَ

اسماں تے زمین وچ اے سارا اوہدی ملکیت وچ اے۔ سارے اوہدی بارگاہ وچ سر جھکائے ہوئے نیں (116) (اوہ) بخیر کسی گزری مثال توں اسماناں تے

الْاَرْضِ ۗ وَاِذَا قَضٰی اٰمْرًا فَاِنَّمَا یَقُوْلُ لَهٗ كُنْ فَاَیْکُوْنُ ﴿۱۱۷﴾ وَقَالَ

زمین نوں نواں پیدا کرن والا اے ^④ تے جدو کہے کم (نوں وجود وچ لیان) دا فیصلہ فرمادے تے اوہنوں صرف ایہہ فرماندے کہ ”ہو جا“ تے اوہ فوراً ہو جاندے ^⑤ (117)

الَّذِیْنَ لَا یَعْلَمُوْنَ لَوْلَا یُكَلِّمُنَا اللّٰهُ اَوْ تَاْتِیْنَا بِآیَةٍ ۗ کَذٰلِکَ قَالَ الَّذِیْنَ مِنْ

تے جاہلاں آکھیا: اللہ ساڈے نال کیوں نہیں کلام کردا یا ساڈے کول کوئی نشانی کیوں نہیں آجاندی۔ ایہناں توں پہلے لوکاں نیں وی ایہو جی

حاشیہ ①... اللہ دے ذکر نوں روکنا ہر جگہ ای بھیڑا اے پر مسجدیں وچ خاص کر بہت ای بھیڑا اے کہ اوہ تے ایسے کم لئی بنایاں جاندیاں

نیں۔ ②... مسجد نوں کسے وی طریقے نال ویران کرن والا ظالم اے۔ ایس توں متعلق ہور تفصیل جان لئی تفسیر الجہان جلد 1 صفحہ 194 تے

لکھیا پڑھ لو۔ ③... وَجْهَ اللَّهِ دالغوی معنی ”اللہ دا چہرہ“ اے اللہ پاک مخلوق ورگے چہرے توں پاک اے ایس لئی ایہہ متناہات وچوں اے،

ایہدا مطلب اللہ پاک ای بہتر جان دا اے۔ ④... بدیع دا معنی اے کسے شے نوں بناں کسے گزری مثال دے نویں طریقے تے بنان والا۔ اللہ

دے اسماناں تے زمین توں پیدا کرن توں پہلاں نہ کوئی اسمان سی نہ زمین تے اللہ پاک نیں نویں طریقے توں اوہنوں جیہڑا پہلے نہیں سی وجود

وچ لیاندا۔ ⑤... یاد رہوے کہ اللہ پاک کسے وی کم وچ کسے دا محتاج نہیں تے اللہ دا وکھرے کماں لئی فرشتیاں دیاں ذمے داریاں لاؤنا

حکمت اے حاجت نہیں۔

قَبْلَهُمْ مِّثْلَ قَوْلِهِمْ تَشَابَهَتْ قُلُوبُهُمْ ط قَدْ بَيَّنَّا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿۱۱۸﴾ اِنَّا

ای گل کیتی سی تے ایہناں دے دل آپس وچ اکو جئے ہو گئے ① بناں شک اسیں یقین کرن والیاں لئی نشانیاں کھول کے بیان کردتیاں نیں (118) اے حبیب! بے شک

أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا ۗ وَلَا تَسْأَلُ عَنْ أَصْحَابِ الْجَحِيمِ ﴿۱۱۹﴾

اسیں تہاںوں حق دے نال خش خبری دین والا تے ڈر دیاں خبراں دین والا بنا کے گھلیا تے تہاڑے توں دوزخیاں بارے سوال نہیں کیتا جاوے گا (119)

وَلَنْ تَرْضَىٰ عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ ط قُلْ إِنْ هُدَىٰ

تے یہودی تے عیسائی کدی وی تہاڑے توں راضی نہ ہوں گے جدوں تک تسیں ایہناں دے دین تے تڑ نہ پو۔ ② تسیں فرما دیو: اللہ دی ہدایت ای

اللَّهُ هُوَ الْهُدَىٰ ۗ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ الَّذِي جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ ۗ لَا

سجی ہدایت اے تے (اے سنن والے!) جے تیرے کول علم آ جاوے تہاڑے دی تہاڑے دی خواہشاں دے پچھے ٹریں گا ③

مَالِكٍ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَّلِيِّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿۱۲۰﴾ الَّذِينَ اتَّبَعْتَهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ

تے تینوں اللہ کولوں کوئی بچاؤن والا نہیں ہونے گا تے نہ کوئی مدد کرن والا ہونے گا (120) اوہ لوک جیہناں نوں اسیں کتاب دتی اے تے اوہ ایہدی تلاوت کردے نیں

حَقِّ تِلَاوَتِهِ ط أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ ط وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخٰسِرُونَ ﴿۱۲۱﴾ ع

جیویں تلاوت کرن دا حق اے ④ ایہی لوک ایس تے ایمان رکھدے نیں تے جیہڑے ایس دا انکار کرن تے اوہی نقصان چکن والے نیں (121)

حاشیہ ﴿۱﴾... کافراں نال رہن سہن، لباس تے چلیے وچ وی اوہناں ورگا ہونا منع اے کہ ظاہر باطن دی نشانی بند اے تے ظاہر دا ای باطن

تے اثر بند اے۔ ایس لئی کافراں دے طور طریقے توں بالکل موٹھ موٹھ موڑیا جاوے تاں کہ ایہناں دا ظاہر مسلماناں دے باطن تے اثر نہ کرے۔

﴿۲﴾... ایس آیت توں ایہہ وی سمجھ لگدی اے کہ پوری دنیا دے کافر مسلماناں توں کدے وی راضی نہیں ہو سکدے بھادیس ظاہری طور تے

کدی حالات بدل جان۔ افسوس کہ ہزاراں تجربات توں بعد وی مسلمان سبق نہیں سکھدے۔ ﴿۳﴾... ایہتھے خطاب نبی پاک

صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ نال نہیں بلکہ ایس آیت نوں سنن والے ہر مخاطب توں اے یا فیر بظاہر خطاب نبی کریم صَلَّىٰ اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ نال

اے تے مراد آپ دی امت اے ایس لئی کہ آپ اہل کتاب دیاں خواہشاں دی پیروی نہیں کر سکدے۔ ﴿۴﴾... ایس توں پتہ لگاکہ اللہ پاک

دی کتاب دے حق بہت سارے نیں۔ قرآن دا حق ایہہ اے کہ ایس دا ادب کیتا جاوے، ایس نال محبت کیتی جاوے، ایہدی تلاوت کیتی

جاوے، ایس نوں سمجھیا جاوے، ایہدے تے ایمان لیاندا جاوے، ایہدے تے عمل کیتا جاوے تے ایہنوں دو جیاں تک پہنچایا جاوے۔

لِبَيْتِ إِسْرَائِيلَ إِذْ كُرُوا نِعْمَتِي الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿۱۲۲﴾

اے یعقوب دی اولاد! میرا احسان یاد کرو^① جبہڑا میں تھاڑے اُتے کیتا تے اوہ جیہڑی میں اوس ویلے دے سارے لوکاں اُتے تہانوں وڈیائی عطا فرمائی (122)

وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ

تے اوس دن توں ڈرو جدوں کوئی جان کسے دوجی جان ولوں کوئی بدلہ نہ دیوے گی تے نہ اوہدے توں کوئی جرمانہ قبول کیتا جاوے گا

وَلَا تَنْفَعُهَا شَفَاعَةٌ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿۱۲۳﴾ وَإِذْ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ

تے نہ کافروں سفارش نفع دیوے گی تے نہ ای اوہناں دی کوئی مدد کیتی جاوے گی (123) تے یاد کرو جدوں ابراہیم نوں اوہدے رب نہیں کجھ گلاں دے نال ازمایا

فَاتَّهَنَ ۖ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا ۗ قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي ۗ ط قَالَ

تے اوہنے اہس نوں پورا کر دتا (اللہ نے) فرمایا: میں تہانوں لوکاں دا پیشوا بناون والا آں۔^② (ابراہیم نہیں) عرض کیتی تے میری اولاد وچوں دی۔ فرمایا:

لَا يَبْتَئِلُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ ﴿۱۲۴﴾ وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْنًا ۗ وَاتَّخِذُوا

میرا وعدہ ظالماں نوں نہیں پیچھ دا (124) تے (یاد کرو) جدوں اہس گھر نوں لوکاں لئی پناہ تے امان والا بنایا تے (اے مسلمانو!) تمہیں

مِّنْ مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى ۖ وَعَهِدْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَنَّ ط

ابراہیم دے کھلون والی جگہ نوں نماز پڑھن والی جگہ بناو۔^③ تے اہس ابراہیم تے اسماعیل نوں تاکید کیتی کہ میرا گھر طواف کرن والیاں

بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ﴿۱۲۵﴾ وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ

تے اعتکاف کرن والیاں تے رکوع تے سجدہ کرن والیاں لئی چنگی طراں پاک تے صاف رکھو۔^④ (125) تے یاد کرو جد ابراہیم نے عرض کیتی:

حاشیہ ①... اللہ پاک دیاں نعمتاں دا چرچا کرنا، ذکر کرنا شکر دی اک قسم اے۔ اہس لئی حضور پر نور صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ دی ولادت مبارکہ

دا ذکر کرنا یاں اہس دی محظاں سجانا ایسے زمرے وچ آوندیاں نیں۔ ②... اہس توں پتہ لگا کہ شریعت دے حکماں تے تکلیفاں اللہ ولوں

آزماںشاں ہندیں نیں تے جبہڑا ایہناں آزماںشاں وچ پورا اترے دنیا تے آخرت وچ انعاماں دا حق دار ہوندے۔ ③... اہس توں پتہ لگا جس پتھر

نوں نبی دی قدم بوسی حاصل ہو جاوے اوہ عظمت والا ہو جاندا اے۔ ایہہ وی پتہ لگا کہ نبی پاک عَلَيْهِ السَّلَام دا ادب توحید دی مخالف نہیں اہس لئی

کہ مقام ابراہیم دا احترام تے عین نماز وچ ہندا اے۔ ④... اہس توں پتہ لگا کہ خانہ کعبہ تے مسجد حرام شریف نوں حاجیاں، عمرہ کرن والیاں،

طواف کرن والیاں، اعتکاف کرن والیاں تے نمازیں لئی پاک صاف رکھیا جاوے۔ ایہہ ای حکم مسجدیں نوں پاک صاف رکھن دا اے۔

رَبِّ اجْعَلْ هَذَا بَلَدًا آمِنًا وَارْزُقْ أَهْلَهُ مِنَ الشَّرْبِ مَنْ آمَنَ

اے میرے رب ایسے شہر نوں والا بنا دے تے اتھوں دے رہن والے جیہڑے اللہ تے قیامت دے دن تے ایمان رکھدے ہوں

مِنْهُمْ بِإِذْنِ اللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۖ قَالَ وَمَنْ كَفَرَ فَأُمْتِعْهُ قَلِيلًا ۗ

اوہناں نوں وکھرے وکھرے پھلاں دارزق عطا فرما۔^① (اللہ نے) فرمایا: جیہڑا کافر ہووے تے میں اوہنوں نوں وی تھوڑے جے عرصے لئی فیذہ چکن دیاں گا نیز

أَصْطَرَّةً إِلَىٰ عَذَابِ النَّارِ ۖ وَيَسَّ النَّارُ ۖ وَيَسَّ النَّارُ ۖ وَيَسَّ النَّارُ ۖ وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ

اوہناں نوں دوزخ دے عذاب ول مجبور کر دیواں گا تے اوہ پھرن دی بڑی بھیڑی جگہ اے (126) تے جدوں ابراہیم

الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ ۖ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا ۗ إِنَّكَ أَنْتَ

تے اسماعیل ایس گھر دیاں نیاں چک رے سن^② (اے دعا کردیاں ہویاں) اے ساڈے رب! ساڈے توں قبول فرما، ایہدے وچ شک نہیں کہ توں ای

السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ۖ رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً

سنن والا تے جانن والا ایں (127) اے ساڈے رب! تے سانوں دوہاں نوں اپنا فرماں بردار رکھ تے ساڈی اولاد وچوں اک ایہو جنی امت بنا دے

مُّسْلِمَةً لَّكَ ۗ وَآرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَا ۗ إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ

جیہڑی تیری گل منن والی ہووے تے سانوں ساڈی عبادت دے طریقے وی دکھا دے^③ تے ساڈے اُتے اپنی رحمت نال توجہ فرما بے شک توں ہی بڑا توبہ قبول کرن والا

الرَّحِيمُ ۖ رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ

تے مہربان ایں (128) اے ساڈے رب! تے ایہناں وچوں ای اک رسول گھل جیہڑا ایہناں تے تیریاں آیتاں دی تلاوت کرے

حاشیہ ①... حضرت ابراہیم علیہ السلام نے خانہ کعبہ لئی رزق وچ وادھے دی دعا کہتی سی، اوس دعادی قبولیت ہر بندہ اپنیاں اکھاں نال ویکھ

سکد اے کہ ساری دنیا دے پھل تے کھانے ایتھے بڑے لہجہ دے نیں۔ ②... ایس آیت توں پتہ لگا مسجد اہل بناؤنیاں بہت اعلیٰ عبادت

تے نبیاں علیہم السلام دی سنت اے۔ ③... پتہ لگا عبادت دے طریقے سکھنا حضرت ابراہیم علیہ السلام دی سنت اے۔ ایہدے لئی دعاوی

کرنی چاہی دی اے تے تے کوشش وی کرنی چاہی دی اے۔

وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ ۗ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝١٣٩

تے ایسناں نوں تیری کتاب تے کچے علم سکھائے ① تے ایسناں نوں چنگا ستھرا فرما دے۔ بے شک تو ہی بڑی حکمت والا ایں (129)

وَمَنْ يَرْغَبْ عَنْ مِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُ ۗ وَلَقَدِ اصْطَفَيْنَاهُ

تے ابراہیم دے دین توں اوہی مونجھ پھیرے گا جیسے اپنے آپ نوں بے وقوف بنا رکھیا ہووے تے بے شک اسیں اوہنوں

فِي الدُّنْيَا وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ۝١٤٠ اذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ

دنیا وچوں چن لیا تے بے شک اوہ آخرت وچ ساڈے خاص نیڑے ہون والیاں وچوں اے ② (130) یاد کرو جدوں اوہدے رب نے اوہنوں فرمایا:

أَسْلِمَ ۗ قَالَ أَسَلَّمْتُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ۝١٣١ وَوَصَّى بِهَا إِبْرَاهِيمَ

فرماں برداری کر، تے اوہنے عرض کیتی: میں فرماں برداری کیتی اوہدی جیہڑا سارے جہاناں دا پالن والا اے (131) تے ابراہیم تے یعقوب نیں یزیاں پتریاں نوں

وَيَعْقُوبَ ۗ يٰبَنِي إِسْرَائِيلَ اصْطَفَىٰ لَكُمْ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا

ایسے دین دی وصیت کیتی کہ اے میرے پترو! بے شک کہ اللہ نے ایہہ دین تہاڈے لئی چن لیا اے تے تیں کدی وی نہ مرنا پر

وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ۝١٣٢ أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْبُوتَ ۗ

ایس حال وچ کہ تیں مسلمان ہوو ③ (132) (اے یہودو!) کیہ تیں اوس ویلے کول سی جدوں یعقوب دے وصال دا ویلا آیا،

حاشیہ ①... ایس آیت توں صحابہ کرام عَلَیْهِمُ الرِّضْوَانُ دے شان دا وی پتہ لگا کہ حضور پاک صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ نے جیہناں نوں کتاب تے

حکمت سکھائی تے جیہناں نوں پاک تے صاف کیتا اوہناں دے سب توں پہلے مراد صحابہ ای سن۔ فیر ایہہ وی پتہ لگا پورا قرآن سوکھائیں

ورنہ ایہدی تعلیم لئی حضور پاک صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ نہ گھلے جاندے۔ جیہڑا آکھے قرآن نوں سمجھنا بڑا سوکھا اے اوہنوں کسے وڈھے

عالم دے کول لے جاؤ، پندراں (۱۵) منٹاں وچ حال ظاہر ہو جاوے گا۔ ایہہ وی پتہ لگا قرآن دے نال حدیث وی ضرورت اے۔

②... پتہ لگا کہ سچے دین دی پہچان اے کہ اوہ پہلے والے زمانے دے نیک لوکاں دا دین ہووے، ایہہ حضرات ہدایت دی دلیل نیں، اللہ

پاک نے اسلام دے حق ہون دی ایہتھے دلیل دتی اے کہ اوہ ملتِ ابراہیمی اے۔ ③... ایس توں پتہ لگاماں بیونوں صرف مال بارے ای

نصیحت نیں کرنی چاہی دی بلکہ اولاد نوں صحیح عقیدے، نیک کم، دین دی عظمت، دین تے استقامت، نیکیاں تے بھنگی تے گناہوں

توں دور رہن دی وصیت وی کرنی چاہی دی اے۔

اِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ بَعْدِي ط قَالُوا نَعْبُدُ إِلَهَكَ

جدوں اوہناں نہیں اپنے پترال نوں فرمایا: (اے پترو!) میرے توں بعد تمہیں کسیدی عبادت کرو گے؟ اوہناں آکھیا: اسیں تہاڈے معبود تے

وَالِإِلَهِ آبَائِكَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِلهًا وَاحِدًا ط وَنَحْنُ لَهُ

تہاڈے پیو داوے ابراہیم تے اسماعیل تے اسحاق دے معبود دی عبادت کراں گے جیہڑا کلا معبود اے تے اسیں اوہ دے

مُسْلِمُونَ ﴿۱۳۲﴾ تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ ج وَ

فرمانبردار آل (132) اوہ اک اُمت اے جیہڑی گزر چکی اے۔ اوہناں دے عمل اوہناں لئی نہیں تے تہاڈے عمل تہاڈے لئی نہیں ① تے

لَا تَسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۱۳۳﴾ وَقَالُوا كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارَى تَهْتَدُوا ط

تہانوں اوہناں دے کماں بارے نہیں پچھیا جاوے گا (134) تے اہل کتاب نہیں آکھیا: یہودی یا نصرانی ہو جاؤ ہدایت پا جاؤ گے۔

قُلْ بَلْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا ط وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿۱۳۵﴾ قُولُوا

تیں فرماؤ: (کدی وی نہیں) بلکہ اسیں تے ابراہیم دے دین نوں اختیار کرنے آں جیہڑے ہر جھوٹے توں دھرے سن تے ہا مشرکاں وچوں نہیں سن ② (135) (اے مسلمانو!) تیں

أَمَّا بِإِلَهِهِ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ

آکھو: اسیں اللہ اُتے تے جیہڑا ساڈے ولے نازل کیتا گیا اے اوہدے اُتے ایمان لیائے تے اوہدے اُتے جیہڑا ابراہیم تے اسماعیل تے اسحاق

وَيَعْقُوبَ وَالْإِسْحَاقَ وَمَا أُوتِيَ مُوسَى وَعِيسَى وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ

تے یعقوب تے اوہناں دی اولاد ول نازل کیتا گیا تے موسیٰ تے عیسیٰ نوں دتا گیا تے جیہڑا باقی نبیاں نوں ایناں دے رب ولوں

مِنْ رَبِّهِمْ ج لَا نَفَرٍ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ ح وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿۱۳۶﴾

عطا کیتا گیا۔ اسیں ایمان لیاون وچ ایناں وچوں کسے دے وچ فرق نہیں کردے ③ تے اسیں اللہ دے حضور سر نیویں رکھدے آل (136)

حاشیہ ﴿۱﴾... اسیں توں پتہ لگا کہ آخرت وچ اپنے عمل کم آون گے تے جے عقیدہ خراب ہوئے تے کسے دوہے دے عمل توں فیدہ نہیں

ہوئے گا۔ ﴿۲﴾... اسیں توں پتہ لگا حضرت ابراہیم علیہ السلام نوں رب تعالیٰ نے اوہ عام مقبولیت عطا کیتی اے کہ ہر دین والا ایہناں نال نسبت

تے فخر کردا اے۔ تے ایہہ وی پتہ لگا کہ صرف وڈھیاں دی اولاد ہونا کافی نہیں جدوں تک وڈھیاں والے کم نہ کرے۔ ﴿۳﴾... نبیاں

علیہم السلام دے درجیاں وچ فرق اے جویں کہ تیجے پارے دے شروع وچ اے پراہیناں دی نبوت وچ فرق نہیں۔

فَإِنْ أَمِنُوا بِشَلِّ مَا آمَنْتُمْ بِهِ فَقَدْ اهْتَدَوْا ۗ وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَاهُمْ فِي شِقَاقِ ۚ

فیر جے اوہ وی اونچ ای ایمان لیاون جیویں تئیں ایمان لیائے او فیر تے اوہ ہدایت پاگئے تے جے موٹھ موڑن تے اوہ خالی مخالفت وچ پے ہوئے نیں۔

فَسَيَكْفِيكُمْ اللَّهُ ۚ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿۱۳۷﴾ صِبْغَةَ اللَّهِ ۚ وَمَنْ أَحْسَنُ

تے اے حبیب! بری چھیٹی اللہ ایناں دے وٹوں تہاوں کافی ہووے گا تے اوہ ای سنن والا جانن والا اے (137) اسیں اللہ دارنگ (1) اپنے اُتے چڑھا لیا تے

مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً ۚ وَنَحْنُ لَهُ عِيدُونَ ﴿۱۳۸﴾ قُلْ أَتَحَاجُّونَنَا فِي اللَّهِ وَهُوَ

اللہ دے رنگ نالوں بہتر کیدا رنگ اے؟ تے اسیں اوہدی ای عبادت کرن والے آں (138) تئیں فرماؤ: کیہ تئیں اللہ دے بارے ساڈے نال لڑدے او حالانکہ

رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ ۚ وَلِنَا أَعْبَالُنَا وَلَكُمْ أَعْبَالُكُمْ ۚ وَنَحْنُ لَهُ مُخْلِصُونَ ﴿۱۳۹﴾

اوہ ساڈا وی رب اے تے تہاڈا وی تے ساڈے عمل ساڈے لئی نیں تے تہاڈے عمل تہاڈے لئی نیں تے اسیں خالص اوہ لئی آں (139)

أَمْ تَقُولُونَ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطَ كَانُوا

(اے اہل کتاب!) کیہ تئیں ایہہ کہندے اوہ کہ ابراہیم تے اسماعیل تے اسحاق تے یعقوب تے ایناں دیاں اولاداں

هُودًا أَوْ نَصْرًا ۚ قُلْ ءَأَنْتُمْ أَعْلَمُ أَمِ اللَّهُ ۗ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَتَمَ شَهَادَةً

یہودی یا عیسائی سن؟ تئیں فرمادیو: کی تئیں بوہتے جاندے او یا اللہ؟ تے ایں توں ودھ کے ظالم کون جیہدے کول اللہ دے ولوں

عِنْدَهُ مِنَ اللَّهِ ۗ وَمَا لِلَّهِ بِعَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿۱۴۰﴾ تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ ۚ لَهَا

کونئی گواہی ہووے تے اوہ ایں نوں کلائے تے اللہ تہاڈے عملاں توں بے خبر نہیں (140) اوہ اک امت اے جیہڑی لگھ چکی اے۔ ایناں دے

مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَّا كَسَبْتُمْ ۚ وَلَا تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۱۴۱﴾

عمل ایناں لئی نیں تے تہاڈے عمل تہاڈے لئی نیں تے تہاڈے توں اوہناں دے کماں دے بارے نہیں پچھیا جاوے گا (141)

حاشیہ ﴿۱﴾... اللہ دے رنگ دا مطلب اوہدے دے دین دے سچے عقیدے نیں۔ ﴿۲﴾... ایہدے وچ اوہناں مسلماناں لئی وی نصیحت

اے جیہڑے اپنے ماں بیو، پیر مرشد دے نیک عملاں تے بھروسہ کر کے آپ نیکیاں توں دور تے گناہواں وچ لگے ہوئے نیں۔

سَيَقُولُ السُّفَهَاءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلَّهُمْ عَن قِبَلَتِهِمُ الَّتِي كَانُوا عَلَيْهَا ط

ہن بیوقوف لوگ آکھن گے ① ایسناں مسلماناں نوں ایسناں دے اوس قبلہ توں کتے پھیر دتا اے جیدے تے ایہہ پہلے سن؟

قُلْ لِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ ط يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ①۳۲

تیس فرما دیو: مشرق تے مغرب سارا اللہ ہی دا اے، اوہ جیہنوں چاہندا اے سدے رستے دل ہدایت دیندا اے (142)

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ

تے ایسے طراں اسیں تہاںوں بہترین اُمت بنایا تاں کہ تیس لوکاں تے گواہ بنو تے ایہہ

الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا ط وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَا إِلَّا لِنَعْلَمَ

رسول تہاڈی راکھی کرن والے تے گواہ ہون تے اے حبیب! تیس پہلے جس قبلہ تے سی اسیں اوہ ایسے لئی خاص کیتا سی کہ دیکھئے ②

مَنْ يَتَّبِعِ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقْبَيْهِ ط وَإِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةً إِلَّا عَلَى

کبیرا رسول دی اطاعت کردا اے تے کبیرا اٹھے پھیریں پھر جاندا اے تے بے شک اوہ لوک جیہناں نوں اللہ نیں ہدایت دتی سی ایسناں توں علاوہ

الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ ط وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِيعَ إِيمَانَكُمْ ط إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ

(لوکاں) تے ایہہ بڑی بھاری سی ③ تے اللہ دی ایہہ شان نہیں کہ تہاڈا ایمان ضائع کر دیوے بے شک اللہ لوکاں تے

لَرَاءٍ وَرَفْرَاجٍ ①۳۳ قَدْ نَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ ج فَلَنُوَلِّيَنَّكَ

بوہت مہربان، رحم والا اے (143) اسیں تہاڈے مونھ دا اسماں دل بار بار اٹھنا دیکھ رے آں تے ضرور اسیں تہاںوں

حاشیہ ①... ایس آیت وچ بیت المقدس توں بعد خانہ کعبہ نوں قبلہ بناؤن تے اعتراض کرن والیاں نوں بیوقوف آکھیا گیا، ایس توں پہلے لگا کہ

جیہڑا بندہ دین دے مسئلیاں دیاں حکمتاں نہ سمجھے بلکہ اوہناں تے ایویں اعتراض کرے اوہ نا سمجھ تے بیوقوف اے بھانویں دنیا دے کماں

وچ اوہ کتناں ای چلاک ہووے۔ ②... علم دا مطلب ”جاننا“ اے، پر جتھے آیت وچ مستقبل (آن والے زمانے) دے حوالے نال اللہ لئی

ایہہ لفظ ہون اوتھے ایس دا معنی ”رب تعالیٰ والوکاں اگے اوہدا امتحان فرمانا“ یا ”اوہناں اگے وکھرا نالے واضح تے فرق ظاہر کردینا“

ہندا اے۔ ③... ایہدے توں پہلے لگا رب تعالیٰ دے حکم دا پتہ لگ جان توں بعد قبول کرن توں دل وچ تنگی محسوس کرنا منافقت دی نشانی

اے۔

قِبْلَةً تَرْضَاهَا ۖ قَوْلٌ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۗ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ

اوس قبلہ ول پھیر دیاں گے جیہدے وچ تہاڈی خُشی اے ① تے ایسے ویلے اپنا مونھ مسجد حرام ول پھیر دیو تے اے مسلمانو! تیں جتھے کتے ہوں

فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ ۗ وَإِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ

اپنا منہ اوس پاسے کر لو تے بے شک اوہ لوک جیہناں نوں کتاب عطا کیتی گئی اے اوہ ضرور جان دے نیں کہ

الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ ۗ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ ﴿۱۳۴﴾ وَلَئِنْ أَتَيْتَ

ایہہ تبدیلی ایہناں دے رب ولوں حق اے ② تے اللہ ایہناں دے کماں توں بے خبر نہیں (144) تے جے تیں ایہناں

الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ بِكُلِّ آيَةٍ مَّا تَبِعُوا قِبْلَتَكَ ۚ وَمَا أَنْتَ بِتَابِعٍ

کتاب ولایاں کول ہر نشانی لے آو تے فیر وی اوہ تہاڈے قبلہ دی پیروی نہیں کرن گے ③ تے نہ تیں اوہناں دے قبلہ دی پیروی کرو

قِبْلَتِهِمْ ۚ وَمَا بَعْضُهُمْ بِتَابِعٍ قِبْلَةَ بَعْضٍ ۗ وَلَئِنْ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ

تے اوہ آپس وچ وی اک دوجے دے قبلہ دی پیروی کرن والے نہیں تیں تے (اے سنن والے!) ④ جے تیرے کول علم آجاو توں بعد

مِّنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ ۚ إِنَّكَ إِذًا لِّنَ الظَّالِمِينَ ﴿۱۳۵﴾ الَّذِينَ اتَّبَعْتَهُمْ

توں اوہناں دیاں خواہشاں تے ٹریا تے اوس ویلے توں ضرور زیادتی کرن والا ہوویں گا (145) اوہ لوک جیہناں نوں اسیں

وقف لازم

حاشیہ ﴿۱﴾... ایس آیت توں پتہ لگا کہ اللہ تعالیٰ نوں اپنے حبیب صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ دی رضا بڑی پسند اے تے اللہ اوہناں دی رضا

نوں پورا فرماتا اے۔ ﴿۲﴾... اہل کتاب جان دے سن کہ قبلہ دی ایہہ تبدیلی اللہ ولوں حق اے ایس لئی کہ ایہناں دیاں کتاباں وچ حضور

پاک صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ دی ایہہ صفت وی لکھی ہوئی سی تے ایہناں دے نیماں عَلَيْهِمُ السَّلَامُ تیں آپ دی ایہہ نشانی وی

دسی سی کہ آپ بیت المقدس توں کعبے ول پھیرن گے۔ ﴿۳﴾... دلیلاں دے باوجود اہل کتاب دا مسلماناں دے قبلہ دی پیروی نہ کرن دی وجہ

ایہناں داساڑی سی کہ بنی اسرائیل توں نبوت منتقل ہو گئی، پتہ لگا کہ حسد بڑی بھیڑی صفت اے کہ بندے نوں حق قبول کرن توں روک

دیندی اے۔ ﴿۴﴾... ایتھے خطاب نبی پاک صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ نال نہیں بلکہ ایس آیت نوں سنن والے ہر مخاطب نال اے یا غیر ظاہراً

گل نبی پاک صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ نال اے تے مراد آپ دی امت اے، ایس لئی کہ آپ اہل کتاب دی خواہشاں دی پیروی نہیں کر

سکدے۔

الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ آبَاءَهُمْ ۖ وَإِنَّ فَرِيقًا مِّنْهُمْ

کتاب عطا فرمائی اے اودہ اوس نبی نون ایس طراں جان دے نیں جیویں اودہ اپنے پتران نون جان دے نیں بے شک ایسناں وچ اک گروہ

لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿۱۳۶﴾ أَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ

جان بچھ کے حق نون کلندا اے (۱۴۶) (اے سنن والے!) حق اویں اے جیہڑا تیرے رب ولوں اے۔ بس تون کدی وی شک کرن

مِنَ الْمُسْتَرِينَ ﴿۱۳۷﴾ وَلِكُلِّ وَّجْهَةٍ هُوَ مَوَلِيًّا فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ ۖ

والیاں وچوں نہ ہوویں (۱۴۷) تے ہر اک لئی توجہ دا اک پاسا اے جیہدے ول اودہ مونھ کردا اے تے تیں نیکیاں وچ اگے نکل جاؤ۔

أَيُّنَ مَا تَكُونُوا يَا تِبْكُمُ اللَّهُ جَبِيًّا ۖ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿۱۳۸﴾

تیں جتھے کتے وی ہووے گے اللہ تہانوں سب نون اکٹھا کر لیاوے گا۔ ایہدے وچ شک نہیں اللہ ہر چیز تے قدرت رکھن والا اے (۱۴۸)

وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۖ وَإِنَّهُ

تے (اے حبیب!) تیں جدھوں آؤ اپنا مونھ مسجد حرام ول کرو تے بے شک اودہ

لِلْحَقِّ مِنْ رَبِّكَ ۖ وَمَا لِلَّهِ بِعَافِيٍّ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿۱۳۹﴾ وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ

یقیناً تہاڑے رب ولوں حق اے تے اللہ تہاڑے کماں تون بے خبر نہیں (۱۴۹) تے اے حبیب! تیں جدھوں آؤ

فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۖ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوْا وُجُوْهُكُمْ

اپنا مونھ مسجد حرام ول کرو تے اے مسلمانو! تیں جتھے کتے او اپنا مونھ

شَطْرَهُ ۚ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ ۚ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ

اوسے ول کرو تاکہ لوکاں نون تہاڑے تے کوئی حجت نہ رہوے پر جیہڑے اودھناں وچوں انصاف نہ کرن

حاشیہ ①... ایہتھے خطاب نبی پاک نال نہیں بلکہ ایس آیت نون سنن والے ہر مخاطب نال اے یا ایہتھے وی ظاہری طور تے خطاب نبی پاک

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ نال اے پر مراد آپ دی اُمت اے ایس لئی کہ آپ اللہ دے حکم وچ شک نہیں کر سکتے۔ ②... ایہتھے آیت

وچ ایہہ گل سمجھائی گئی اے کہ مال تے دولت، عہدہ تے منصب، شہرت تے مقبول ہونا تے دنیا داری ایہو جی چیز نہیں کہ ایہدے وچ

اک دو جے نال مقابلہ کیتا جاوے ایس لئی کہ ایہہ سب فنا ہون والیاں چیزاں نیں، جد کہ باقی رہن والی تے مقابلے دے قابل چیزاں تے

نیکی، عبادت تے بھلائی دے کم نیں۔

فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي^ق وَلَا تَمَّ نِعْمَتِي عَلَيْكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥٠﴾

تے اوہناں توں نہ ڈرو^۱ تے میرے کولوں ڈرتے تاکہ میں اپنی نعمت تہاڑے تے پوری کر دیاں تے تاکہ تمیں ہدایت حاصل کرو (150)

كَمَا أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رُسُولًا مِّنكُمْ يَتْلُوا عَلَيْكُمْ آيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَ

جس طراں کہ اسیں تہاڑے وچ تہاڑے وچوں ای اک رسول بھیجا جیہڑا تہاڑے تے ساڈیاں آیتاں تلاوت فرماتا اے تے تہاںوں پاک کردا اے تے

يُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ ﴿١٥١﴾ فَاذْكُرُونِي

تہاںوں کتاب تے پکا علم سکھاتا اے تے تہاںوں اوہ سکھاتا اے جیہڑوں تہیں جان دے نہیں سو^۲ (151) تے تمیں میٹوں یاد کرو،

أَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ ﴿١٥٢﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا

میں تہاںوں یاد کراں گا تے میرا شکر ادا کرو تے میری ناشکری نہ کرو^۳ (152) اے ایمان والیو! صبر تے نماز توں

بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿١٥٣﴾ وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ

مدد منگو،^۴ بے شک اللہ صبر کرن والیاں دے نال اے (153) تے جیہڑے اللہ دے رستے وچ مارے جان

فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَكِنْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿١٥٤﴾ وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ

اوہناں نوں مردہ نہ آکھو بلکہ اوہ زندہ نہیں پر تہاںوں ایس گل دی سمجھ نہیں^۵ (154) تے اسیں ضرور تہاںوں

حاشیہ ﴿۱﴾... اللہ دا ڈر ہر دو بے ڈر توں ودھ ہونا چاہی دا اے تے اوہدی رضا مخلوق دی رضا حاصل کرن اُتے غالب ہونی چاہی دی اے۔

﴿۲﴾... اصل ایہہ اے کہ حضور پاک صَلَّی اللہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم صرف قرآن دے ظاہری مضموناں تے اللہ دے حکم ای نہیں بلکہ رہنمائی تے

ہدایت، صلاح و فلاح تے علم و حکمت دیاں بے شمار گلاں سکھاندے نہیں ایس لئی کہ آپ پہلیاں تے بعد والیاں ساریاں علماں نوں

جاندے نہیں۔ ﴿۳﴾... جدوں کفر دالفظ شکر دے مقابلے تے آئے تے اوہدا مطلب ناشکری اے تے جدوں اسلام یا ایمان دے مقابلے وچ

آوے تے اوہدا مطلب بے ایمانی ہندا اے۔ ایہی آیت وچ کفر دالمطلب ناشکری اے۔ ﴿۴﴾... غیر خدا توں مدد منگنا شرک نہیں اے، ایس

موضوع دی ہور تفصیل تفسیر صراط الجنان، جلد 1، صفحہ 247 تے دیکھو۔ ﴿۵﴾... شہید حقیقی طور تے زندہ نہیں پر ایہناں دی حیاتی کس طراں

دی اے ایہدا سانوں کوئی پتہ نہیں، ایسے لئی دنیاوی معاملیاں دے اعتبار نال ایہناں تے عام میت وانگوں شرعی حکم لاگو ہندے نہیں۔

بَشِيٍّ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ ۖ

کچھ ڈر تے بھگھ توں تے کچھ مالاں تے جاناں تے پھلاں دے گھائے توں ازادواں گے

وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ ۝۱۵۵ الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ

تے صبر کرن والیاں نوں خوش خبری سنادیو (155) اوہ لوک کہ جدوں اوہناں تے کوئی مصیبت آندی اے تے آکھدے نیں: اسیں اللہ ای دے آں تے

إِنَّا لِلَّهِ رَاغِبُونَ ۝۱۵۶ أُولَٰئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ ۖ

اسیں اوہدے ول ای پھرن والے آں (156) ایہہ اوہ لوک نیں جیہناں تے ایہناں دے رب ولوں درود نیں تے رحمت تے

أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ ۝۱۵۷ إِنَّ الصَّغَاوَةَ مِنَ شَعَائِرِ اللَّهِ ۚ

ایہی لوک ہدایت پاؤن والے نیں (157) بے شک صفا تے مروہ اللہ دیاں نشانیاں وچوں نیں ①

فَمَنْ حَبَّ الْبَيْتَ أَوْ اعْتَبَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا ۖ وَمَنْ

تے جیہڑا ایس گھر دا حج یا عمرہ کرے تے اوہدے تے کچھ گناہ نیں کہ ایہناں دوہاں دے چکر لاوے تے جیہڑا کوئی

تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ ۝۱۵۸ إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلْنَا

اپنے ولوں بھلائی کرے تے بے شک اللہ نیکی دا بدلہ دین والا، خبردار اے (158) بے شک اوہ لوک جیہڑے ساڈیاں اُتاریاں ہویاں

مِنَ الْبَيْتِ وَالْهُدَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ ۚ أُولَٰئِكَ

روشن گلاں تے ہدایت نوں لکاندے نیں ② حالانکہ اسیں ایہنوں لوکاں لئی کتاب وچ کھل کے دیا اے تے ایہناں تے

يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّعُونَ ۝۱۵۹ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا

اللہ لعنت فرمندا اے تے لعنت کرن والے ایہناں تے لعنت کردے نیں (159) پر اوہ لوک جیہڑے توبہ کرن تے سنوارن لین

حاشیہ ①... صفاتے مروہ پہاڑنوں ایہہ عظمت حضرت ہاجرہ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا دی نسبت دی برکت نال حاصل ہوئی، ایس توں پتہ لگا کہ

نیکاں نال نسبت رکھن والی چیز شاناں والی ہو جاندی اے۔ ②... دین دے مسئلیاں نوں کاناگناہ اے ایس طراں کہ لوڑدے ویلے نہ دے

جان یا ایس طراں کہ غلط دے جان بلکہ غلط دسن تے بڑی سخت وعیداں نیں۔ ایس زمانے وچ غلط مسئلے دسن والیاں تے قرآن حدیث

دیاں غلط شرح تے وضاحتاں کرن والیاں دا گھانا نیں تے ایہہ ساریاں ذکر کیتیاں گئیاں آیتاں دی وعید وچ شامل نیں۔

وَبَيِّنُوا فَاُولَٰئِكَ اَتُوبُ عَلَيْهِمْ ۚ وَاَنَا التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿۱۶۰﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ

تے (کیاں ہوئیاں گھاں نوں) ظاہر کر دین تے میں اوہناں دی توبہ قبول فرماواں گاتے میں ہی وڈا توبہ قبول فرمان والا مہربان ہاں (160) بناں شک اوہ لوک

كَفَرُوا وَاَوْمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ اُولَٰئِكَ عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ اللّٰهِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَ

جیہناں نہیں کفر کیتا تے کافر^① ای مرے اوہناں تے اللہ تے فرشتیاں تے

النَّاسِ اَجْمَعِيْنَ ﴿۱۶۱﴾ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۗ لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَاَلَا

انساناں دی، ساریاں دی لعنت اے^② (161) اوہ ہمیشہ لئی اوس وچ رہن گے، ایہناں توں عذاب ہولا نہ کیتا جاوے گاتے نہ

هُمۡ يُنظَرُونَ ﴿۱۶۲﴾ وَاللّٰهُمَّ اِلٰهَ وَاَحَدٌ ۗ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيْمُ ﴿۱۶۳﴾

ایہناں نوں ڈھل دتی جاوے گی (162) تے تہاڈا معبود اک معبود اے ایس توں علاوہ کوئی معبود نہیں، بڑی رحمت والا، مہربان اے (163)

اِنَّ فِيْ خَلْقِ السَّمٰوٰتِ وَاَلْاَرْضِ وَاخْتِلَافِ الْيَلِّ وَاَلنَّهَارِ وَاَلْفَلَكِ الَّتِي

ایہدے وچ شک نہیں اسماناں تے زمین دی پیدائش تے رات دن دے بدلن وچ تے بیڑی وچ جیہڑی

تَجْرِيْ فِي الْبَحْرِ بِسَايِفِ النَّاسِ وَاَمَّا اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَّاءٍ

دریا وچ لوکاں دے فیے لے کے چلدی اے تے اوس پانی وچ جیہڑا اللہ نے اسماں توں وسایا

فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيْهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ ۗ وَتَصْرِيفِ

فیر ایہدے نال مردہ زمین نوں حیاتی بخشی تے زمین وچ ہر طرح دے جانور پھیلانے تے ہواواں دے چکر

الرِّيْحِ وَاَلسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَاَلْاَرْضِ لَا يَتْلُقُوْهُمِ

تے اوہ بدل جیہڑے اسمان تے زمین دے وچکار حکم دے بدھے نہیں^③ ایہناں ساریاں وچ یقیناً عقل منداں لئی

حاشیہ ①... عربی لفظ ”كُفَّارٌ“ کافر دی جمع اے۔ ②... مرن ویلے ایمان دی دولت توں محروم رہ جانا سب توں وڈی بدبختی اے تے

اوس ویلے ایمان داسلامت رہ جانا بڑی وڈی سعادت اے، ایس لئی ہر مسلمان نوں چاہی دااے کہ اوہ بھانویں کناں ای نیک تے پارسا،

عبادت کرن والا تے پرہیز گار کیوں نہ ہووے اپنے بھیڑے انجام توں ڈردا رہوے۔ ③... ایس آیت وچ دسیاں گئیاں چیزاں وچوں ہر

اک اُتے دکھرا غور تے فکر کریئے تے اللہ دی قدرت دے ایہو جئے حیران کر دین والے کرشمے نظر آوندے نیں کہ عقل

حیران ہو جاندی اے۔

يَعْقِلُونَ ﴿۱۶۳﴾ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِندَادًا يُحِبُّونَهُمْ

نشانیاں نہیں ① (164) تے کجھ لوکیں اللہ توں علاوہ ہوریاں نوں معبود بنا لیندے نیں اوہناں نوں اللہ وانگوں محبوب

كُحِبِّ اللَّهِ ۖ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ ۗ وَلَوْ يَرَى الَّذِينَ ظَلَمُوا

رکھدے نیں تے ایمان والے سب توں ودھ اللہ نال محبت کردے نیں تے جے کر ظالم دیکھدے

إِذْيُرُونَ الْعَذَابَ ۚ أَنَّ الْقُوَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا ۖ وَأَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعَذَابِ ﴿۱۶۵﴾

جدوں اوہ عذاب نوں اکھاں نال دیکھن گے کیوں جے ساری طاقت اللہ ای دی اے تے اللہ سخت عذاب دین والا اے (165)

إِذْ تَبَرَّأَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا مِنَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا أَوْسَرًا وَالْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ

جدوں پیٹھا اپنے پیروی کرن والیاں توں اوزار ہون گے تے عذاب دیکھن گے تے ایہناں دے سارے رشتے ناتے

بِهِمْ إِلَّا سُبَابٌ ﴿۱۶۶﴾ وَقَالَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا لَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَتَبَرَّأَ مِنْهُمْ

کے جان گے ② (166) تے پیروی کرن والے آکھن گے جے سانوں اک واری واپس جامل جاوے تے اسیں ایہناں پیٹھاواں توں ایٹھ ای اوزار ہو جاندے

كَمَا تَبَرَّءُوا مِنَّا ۗ كَذَلِكَ يَرِيهِمُ اللَّهُ أَعْمَالَهُمْ حَسَرَاتٍ عَلَيْهِمْ ۗ

جویں ایہہ ساڈے توں اوزار ہوئے نیں ③ اللہ ایسے طراں ایہناں نوں ایہناں دے کم ایہناں تے پچھتاوا بنا کے دکھاوے گا

وَمَا هُمْ بِخَرِجِينَ مِنَ النَّارِ ۗ يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ

تے اوہ دوزخ چون نکلن والے نیں (167) اے لوکو! جو کجھ زمین وچ

حاشیہ ①... سائنس دے علوم وی اللہ دی معرفت دا ذریعہ بن دے نیں۔ جہاں سائنس دا علم بوہتا ہووے گا اونی ہی اللہ دی عظمت

تے قدرت دی پچھان بوہتی ہووے گی، ایس لئی جو کوئی دین اسلام دی خدمت تے اللہ نوں جان دی نیت توں سائنس دا علم سکھدا اے

تے ایہہ وی بڑی وڈی عبادت ہووے گی تے نالے اللہ نیں جیہڑا کائنات وچ غور تے فکر دا حکم دتا اے ایہہ ایس حکم نوں پورا کرنا وی

ہووے گا۔ ②... یاد رہوے کہ قیمت دے دن کافراں دے رشتے تے ٹٹ جان گے پر ولیاں منتقیں تے نیکاں دے نال مسلماناں دا

دوستی والا رشتہ باقی رہوے گا۔ ③... یاد رہوے کہ ایمان تے نیک عملاں دی اصل حسرت تے کافروں ای ہووے گی پر مسلماناں نوں

وی نیکیاں دی کمی تے بہتے گناہواں کرن تے حسرت ہووے گی۔

حَلَالًا طَيِّبًا ۱ وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ ۲ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ۱۶۸ إِنَّمَا

حلال ① پاک اے ② اوس وچوں کھاؤ تے شیطان دے راہواں تے نہ ٹرو، بے شک اوہ تہاڈا کھلا دشمن اے (168) اوہ تہانوں صرف

يَأْمُرُكُمْ بِالسُّوِّءِ وَالْفَحْشَاءِ وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ۱۶۹

برائی تے بے حیائی دا حکم دیوے گا تے ایہہ (حکم دیوے گا) کہ تیں اللہ دے بارے اوہ کجھ آکھو جیہڑا آپ تہانوں پتا نہیں (169)

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ

تے جدوں ایہناں نوں آکھیا جاوے کہ اوہدی پیروی کرو جیہڑا اللہ نیں نازل کیتا اے تے کہندے نیں: بلکہ اسیں تے اوہدی پیروی کراں گے جیہڑے تے اسیں

أَبَاءَنَا ۳ أَوْ لَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ ۱۷۰

اپنے پیو دادے نوں دیکھیا اے۔ کیہ بھانویں اوہناں دے پیو دادے نہ کجھ عقل رکھدے ہوں نہ اوہ ہدایت پاوان والے ہوں؟ ③ (170)

وَمَثَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا كَمَثَلِ الَّذِينَ يَبْعُثُونَ بِمَا لَا يَسْمَعُ إِلَّا دَعَاءً وَوَدَّ آءُ

تے کافراں دی مثال اوس بندے وانگوں اے جیہڑا کسے ایہو جے نوں آوازاں دیوے جیہڑا خالی چیکاں تے پکار دے سو کجھ نہیں سندا۔

صُمْ بِكُمْ عُنَىٰ فَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ۱۷۱ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كَلُّوا مِنْ

(ایہہ کافر) بولے، گوگٹے، آنھے نیں تے ایہہ سمجھدے نہیں ④ (171) اے ایمان والو! ساڈیاں دتیاں ہوئیاں

حاشیہ ①... دین اسلام وچ حلال کھان تے حرام توں بچن دی بڑی زیادہ تاکید اے، حرام روزی کما کے تے کھا کے کوئی بندہ کدے وی متقی

نہیں ہو سکدا۔ رشوت، سود، چوری، ڈکیتی، تے مال نپ لینا سارا کجھ ایسے کھاتے وچ آوند اے۔ ②... حلال تے پاک توں مراد اوہ چیز اے

جیہڑی آپ وی حلال اے جویں بکرے دا گوشت، سبزی، دال وغیرہ تے سانوں ملیا وی جائز طریقے نال ہووے یعنی چوری، رشوت،

ڈکیتی وغیرہ نال نہ لے۔ ③... شریعت دے مقابلے وچ پیو دادے دی پیروی کرنا حرام اے۔ ایسے طراں گناہواں دے کماں وچ پیو

دادے دی پیروی ناجائز اے۔ کہ حدیث پاک دے حکم دے مطابق اللہ دی نافرمانی دے کم وچ کسے دی اطاعت نہیں کیتی جاسکدی۔

ساڈے ول شادی، مرگ تے دوجے کئی موقعیاں تے شریعت اُتے چلن دا آکھیا جاوے تے لوکیں آگوں پیو دادے تے خاندان برادری

دے رسم رواجاں دا بہانہ کردے نیں ایہہ بہانے بڑے غلط نیں۔ ④... کن، زبان تے اکھ دا پورا فائدہ ایہہ اے کہ ایہناں نال حق سنیا، بولیا

تے دیکھیا جاوے تے کافر کیونکہ اپنے ایہناں اعضاواں توں ایہہ فائدہ نہیں لیندے ایس اعتبار توں ایہہ بولے، گوگٹے تے آنھے نیں۔

طَيِّبَت مَآرِزَ قُلُوبِكُمْ وَاشْكُرُوا لِلَّهِ إِنَّ كُنتُمْ بِآيَاتِهِ تَعْبُدُونَ ﴿۱۴۲﴾ اِنَّمَا حَرَّمَ

سٹھریاں چیزاں کھاؤ تے اللہ دا شکر ادا کرو جے تیں اوسے دی عبادت کردے او (172) اوسنے تہاڈے تے صرف

عَلَيْكُمْ الْبَيْتَةِ وَالْذَّمَّ وَالْحَمَّ الْخَنزِيرِ وَمَا أَهْلٌ بِهِ لغيرِ اللَّهِ فَسِن

مریا ہويا تے خون تے سُور دا گوشت تے اوہ جانور حرام کیتے نیں جیہدے ذبح دے ویلے اللہ توں علاوہ دا ناں لیا گیا^① تے جیہڑا مجبور

اَضْطَرَّ غَيْرِ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ ط اِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿۱۴۳﴾

ہو جاوے حالان اوہ نہ خواہش رکھن والا ہووے تے نہ ضرورت توں آگے ودھن والا ہووے تے اوس تے کوئی گناہ نہیں، بے شک اللہ بخشن والا مہربان اے (173)

اِنَّ الَّذِيْنَ يَكْتُمُوْنَ مَا اَنْزَلَ اللَّهُ مِنْ الْكِتَابِ وَيَشْتَرُوْنَ بِهِ ثَمَنًا

بے شک اوہ لوک جیہڑے اللہ دی نازل کیتی ہوئی کتاب نوں لکندے نیں^② تے اوس دے بدلے ذیل نل

قَلِيلًا ۱۴۴ اُولَئِكَ مَا يَأْكُلُوْنَ فِي بُطُونِهِمْ اِلَّا النَّارَ وَلَا يَكْلَهُمُ اللَّهُ يَوْمَ

لیندے نیں اوہ اپنے ڈھڈ وچ آگ ای بھر دے نیں تے اللہ قیامت دے دن ایہناں نال نہ کلام

الْقِيَامَةِ وَلَا يَزَكِّيهِمْ ۱۴۵ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿۱۴۴﴾ اُولَئِكَ الَّذِيْنَ اشْتَرَوْا

فرمائے گا^③ تے نہ ایہناں نوں پاک کرے گا تے ایہناں لٹی درداں والا عذاب اے (174) ایہو اوہ لوک نیں جیہناں نیں

الصَّلَاةَ بِالْهُدٰى وَالْعَذَابَ بِالْمَغْفِرَةِ ۱۴۵ فَاَصْبَرَهُمْ عَلَى النَّارِ ﴿۱۴۵﴾

ہدایت دے بدلے گمراہی تے بخشش دے بدلے عذاب نل لے لیا تے ایہہ کئی کئی گنا برداشت کرن والے نیں^④ (175)

حاشیہ ①... غیر اللہ دے نال تے ذبح کرن دا مطلب ایہہ اے کہ ذبح کرن ویلے چھری پھیر دے ہوئے اللہ پاک توں علاوہ کسے ہور

دے نال تے ذبح کیتا جاوے، اوہیو جیا جانور حرام تے مردار اے۔ زندگی وچ کسے دے نال لا دینا ایس آیت دے زمرے وچ نہیں آوند ا۔

ہور تفصیل تفسیر صراط الجنان، جلد 1، صفحہ 274 تے دیکھو۔ ②... یاد رہوے کہ لگانا ایہہ وی اے کہ کتاب دے مضمون داکے نوں پتہ

نہ لگن دتا جاوے، نہ اوہ کسے نوں پڑھ کے سنایا جاوے نہ دکھایا جاوے تے ایہہ وی لگان وچ آوند اے کہ غلط تاویلاں کر کے معنی بدلن

دی کوشش کیتی جاوے تے کتاب دے اصل معنی تے پردہ پادتا جاوے۔ یہودی ایہہ سارے کم کردے سن تے آج وی بہتے لوک ایہہ ای

کم کردے نیں۔ ③... ایہتھے کلام نہ فرمان دا مطلب ایہہ اے کہ رحمت نال کلام نہیں فرمائے گا۔ ④... آیت وچ لفظ ”مَا“ لوکاں

دے محاورے دے اعتبار دے نال حیرانی دے معنی وچ اے تے ایہہ سوالیہ وی ہو سکدا اے۔

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ نَزَّلَ الْكِتٰبَ بِالْحَقِّ ۙ وَاِنَّ الَّذِيْنَ اٰخْتَلَفُوْا فِي الْكِتٰبِ

ایہہ (سزا) ایس لئی اے کہ اللہ نے حق نال کتاب نازل فرمائی تے بناں تک کتاب وچ اختلاف کرن والے^①

لَفِيْ شِقَاقٍ بَعِيْدٍ ۙ لَيْسَ الْبِرُّ اَنْ تُوَلُّوْا وُجُوْهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ

دور دی مخالفت تے ضد وچ نیں (176) اصل نیکی ایہہ نیں کہ تیں اپنے منہ مشرق یا مغرب ول

وَالْمَغْرِبِ ۙ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ۙ وَالْمَلَائِكَةِ ۙ وَالْكِتٰبِ

کر لو بلکہ اصل نیکی اہہ اے جیہڑا اللہ تے قیامت تے فرشتیاں تے کتاب

وَالنَّبِيِّْنَ ۙ وَاٰتَى الْمَالَ عَلَىٰ حُبِّهِ ۙ ذَوِي الْقُرْبٰى وَالْيَتٰمٰى وَالْمَسْكِيْنَ

تے پیغیراں اُتے ایمان لیائے تے اللہ دی محبت وچ پیرا مال رشتے داراں تے یتیمیاں تے مسکیناں تے

وَابْنِ السَّبِيْلِ ۙ وَالسَّائِلِيْنَ وَفِي الرِّقَابِ ۙ وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ ۙ وَاٰتَى الزَّكٰوةَ ۙ

مسافراں^② تے منگن والیاں نوں تے (غلام لونڈیاں دیاں) دھوناں آزاد کران وچ خرچ کرے تے نماز قائم رکھے تے زکوٰۃ دیوے

وَالْمُوْفُوْنَ بِعَهْدِهِمْ اِذَا عٰهَدُوْا ۙ وَالصّٰبِرِيْنَ فِي الْبٰسَآءِ وَالصَّرَآءِ

تے اہہ لوگ جیہڑے اپنا وعدہ کرکے اپنا وعدہ پورا کرن والے نیں تے مصیبت تے سختی وچ تے جہاد دے ویلے

وَحِيْنَ الْبَآسِ ۙ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ صَدَقُوْا ۙ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُتَّقُوْنَ ۙ

صبر کرن والے نیں ایہو لوک سچے نیں^③ تے ایہو پرہیزگار نیں (177)

حاشیہ ①... کتاب توں مراد قرآن شریف اے یا تورات شریف، پہلی صورت وچ اختلاف توں مراد ہووے گا ”نہ مننا“ تے دوجی صورت

وچ ایس توں مراد ہووے گا ”صحیح طراں نہ مننا“ ایس لئی یہودی قرآن نوں تے بالکل نیس من دے سن تے تورات نوں منن داد عوی

کردے سن، پر صحیح طراں نیس من دے سن۔ ②... آیت وچ ذکر ہويا ”اِنَّ السَّبِيْلَ“ لفظ دالفظی ترجمہ اے راہ دا پتر تے ایہدا مطلب

مسافر ہندا اے۔ ③... یعنی صحیح عقیدہ رکھن والے تے نمازی، زکوٰۃ تے صدقہ دین والے، صبر دی عادت والے، وعدے دے پابند تے

نیک کم کرن والے ای اپنے ایمان دے دعوے وچ پورے پورے سچے نیں۔ اللہ سانوں ایہو جیا ای بناوے۔

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلِ ط الْحَرْبُ بِالْحَرْبِ

اے ایمان والو! تہاڑے تے قتل کیتے ہویاں ① دے خون دا بدلہ لینا فرض کر دتا گیا، آزاد دے بدلے آزاد

وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْأَنْثَىٰ بِالْأُنْثَىٰ ط فَمَنْ عَفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ

غلام دے بدلے غلام تے عورت دے بدلے عورت، تے جیدے لئی اوہدے بھرا ولوں کجھ معافی دے دتی جاوے

فَاتِّبَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ وَأَدَاءٌ إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ ط ذَلِكَ تَخْفِيفٌ مِّن رَّبِّكُمْ

تے چنگے طریقے نال مطالبہ ہووے تے وارث نوں چنگے طریقے نال ادا کیتی ہووے۔ ② ایہہ تہاڑے رب ولوں آسانی

وَرَحْمَةٌ ط فَمَنْ اِعْتَدَىٰ بَعْدَ ذَلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿۱۷۸﴾ وَلَكُمْ

تے رحمت اے۔ تے ایس توں بعد جیہڑا زیادتی کرے اوہدے لئی درداں والا عذاب اے۔ (178) تے ایہہ

فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿۱۷۹﴾ كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا

عقل مندو! خون دا بدلہ لین وچ تہاڑی زندگی اے تاکہ تیں پچو ③ (179) تہاڑے تے فرض کیتا گیا اے ④ کہ جدوں

حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ إِنْ تَرَكَ خَيْرًا ط الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ

تہاڑے وچوں کسے نوں موت آئے (تے) جے اوہ کجھ مال چھڈ جائے تے اپنے ماں پیو تے بیڑے دے رشتے داراں لئی

حاشیہ ﴿۱﴾ ... عربی لفظ قتل قتل دی جمع اے۔ ﴿۲﴾ ... قتل ہون والے دے وارث مال دے بدلے معاف کرن تے راضی ہون تے اوہناں

نووں مطالبہ کرن وچ تے دو جے پاسے قاتل نوں خون کرن دا بدلہ ادا کرن وچ چنگا طریقہ اپنان دا حکم دتا گیا اے۔ ﴿۳﴾ ... قصاص وچ زندگی

ایج اے کہ قصاص وچ قتل ہون دے ڈرتوں بندہ دو جے نوں قتل کرن توں رک جاوے گاتے نالے جے قاتل نوں ایہہ سزا دے دتی

جاوے تے دو جے لوکاں نوں وی چنگی عبرت ملے گی تے ایہہ چیز لوکاں دیاں حیاتی دی حفاظت دا ذریعہ بنے گی۔ ﴿۴﴾ ... وراثت دی ونڈ

دے حکم نازل ہون توں پہلاں مرن والے تے اپنے مال دے بارے وچ وصیت کرنا واجب سی ایس لئی کہ اوس ویلے صرف وصیت دے

مطابق مال دی ونڈ ہندی سی جدوں وراثت دی ونڈ دے حکم آگئے تے وصیت دا حکم واجب منسوخ ہو گیا، پر جائز ہونا جے دی باقی اے۔

بِالْمَعْرُوفِ ج حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ ۱۸۰ ط فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَ مَا سَمِعَهُ فَإِنَّمَا

چنگے طریقے نال وصیت کر جاوے۔ ایہہ پرہیز گاراں تے واجب اے (180) فیر جیہڑا وصیت نوں سنن توں بعد اوہنوں بدل دیوے تے

إِثْمُهُ عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُ ط إِنَّ اللَّهَ سَبِيْعٌ عَلِيمٌ ۱۸۱ ط فَمَنْ خَافَ مِنْ

اودھا گناہ ایہناں بدلن والیاں تے ای اے، ① بے شک اللہ سنن والا اے جانن والا اے (181) فیر جیہنوں وصیت کرن والے دلوں

مَوْصٍ جَنَفًا أَوْ إِثْبَاقًا صَدَحَ بَيْنَهُمْ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ ط إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ

ناانصافی یا گناہ دا ڈر ہوے تے اوہ اوہناں وچ صلح کرا دیوے تے اوہدے تے کوئی گناہ نہیں۔ ② بے شک اللہ بخش والا

رَحِيمٌ ۱۸۲ ع يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ

مہربان اے (182) اے ایمان والیو! تہاڈے تے روزے فرض کیتے گئے ③ جیویں تہاڈے توں پہلے

عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ۱۸۳ ل أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ ط

لوکاں تے فرض کیتے گئے سن تاکہ تیں پرہیز گار بن جاؤ (183) گنتی دے تھوڑے دن نیں

فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ ط وَعَلَى

تے تہاڈے وچوں جو کوئی بیمار ہووے یا سفر وچ ہووے تے ایسے روزے ہور دنناں وچ رکھے ④ تے جیہناں نوں

الَّذِينَ يُطِيقُونَهِ فِدْيَةٌ ط فَسَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ

ایدی طاقت نہ ہووے اوہناں تے اک مسکین دا کھانا فدیہ اے فیر جیہڑا اپنے دلوں یگی بوہتی کرے تے اوہ اوہدے لئی

حاشیہ ①... وصیت کرن توں بعد اپنی زندگی وچ وصیت کرن والے نوں وصیت بدلن دا حق ہندا اے پر فوت ہون توں بعد کسے دو بے

بندے نوں وصیت بدلن دی شرعی اجازت نہیں۔ ②... جے کسے عالم، حاکم، وصی، رشتے دار وغیرہ نوں پتہ لگ جائے کہ مرن والا

وصیت وچ کسے نال زیادتی کر ریالے، یا شرعی حکماں دی پابندی نہیں کر ریاتے ایہہ مرن والے نوں سمجھا کے وصیت ٹھیک کر دا دیوے

تے ایہہ بندہ گنہگار نہیں بلکہ اپنے ایس نیک عمل دی وجہ توں ثواب دا حق دار ہووے گا۔ ③... ایس آیت وچ روزے فرض ہون دا بیان

اے۔ شریعت وچ روزہ ایہہ اے کہ صبح صادق توں لیکے سورج ڈہن تک روزے دی نیت نال کھان پین تے ہم بستری توں بچیا جاوے۔

④... مریض نوں فی الحال روزہ نہ رکھن دی چھوٹ ایس صورت وچ اے کہ جدوں اوہنوں روزہ رکھن نال بیماری ودھ جان، یا مرن دا خطرہ

ہووے تے مسافرنوں ایس صورت وچ چھٹی اے جدوں اوہ بانوے 92 کلو میٹر یا ایس توں ودھ سفر تے ہووے۔

لَهُ ۷ وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿۱۸۳﴾ شَهْرَ رَمَضَانَ الَّذِي

بہتر اے تے جے تیس سبھو تے روزہ رکھنا تہاڑے لئی زیادہ بہتر اے (184) رمضان دا مہینہ اے ① جیدے وچ

أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ ۚ

قرآن نازل کیتا گیا جیہڑا لوکاں لئی ہدایت تے راہ دکھان والا اے تے فیصلے دیاں روشن گلاں (نال بھریا ہویا اے۔)

فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ ۗ وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ

تے تہاڑے وچوں جیہڑا کوئی ایہہ مہینہ پاوے تے ضرور ایس دے روزے رکھے تے جیہڑا بیمار ہووے یا سفر وچ ہووے تے اونے روزے

مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ ۗ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ ۚ وَ

ہور دنوں وچ رکھے۔ اللہ تہاڑے تے آسانی چاہندا اے تے تہاڑے اُتے تنگی نہیں چاہندا تے (ایہہ آسانیاں ایس لئی نیں) تاں کہ تیس

لِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَيْتُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿۱۸۵﴾

(روزیاں دی) گنتی پوری کر لو تے تاں کہ تیس ایسے گل تے اللہ دی وڈیائی بیان کر دو کہ اوہنے تہانوں ہدایت دتی تے تاں کہ تیس شکر کرن والے بن جاؤ ② (185)

وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ ۚ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ

تے اے حبیب! جدوں تہاڑے توں میرے بندے میرے بارے پچھن تے بے شک میں نیڑے آں، میں دعا کرن والے دی دعا قبول

إِذَا دَعَانِ ۗ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ ﴿۱۸۶﴾ أَحَلَّ لَكُمْ

کرنا وال جدوں اوہ میرے توں دعا کرے ③ تے ایہناں نوں چاہی دا اے کہ میرا حکم منن تے میرے تے ایمان لیاؤں تاں کہ ہدایت پاؤں (186) تہاڑے لئی

حاشیہ ①... رمضان اوہ واحد مہینہ اے کہ جیہدا ناں قرآن پاک وچ آیاتے قرآن مجید نال نسبت دی وچہ توں رمضان دے مہینے نوں

عظمت تے شان ملی۔ ایس توں پتہ لگا کہ جس ویلے نوں کسے اُچی تے عظمت والی چیز نال نسبت ہو جائے اوہ ویلا قیامت تک شانوں والا

اے۔ ایسے لئی جس دن تے جس گھڑی نوں حضور پُر نور صَلَّی اللہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّمَ دی ولادت تے معراج نال نسبت اے اوہ عظمت تے

شانوں والے ہو گئے۔ ②... گنتی پوری کرن دا مطلب رمضان دے اُنٹی 29 یا تیبہ 30 دن پورے کرنے نیں تے تکبیر کہیں دا

مطلب ایہہ اے کہ اللہ نیں تہانوں اپنے دین دے طریقے سکھائے تے تیس ایس تے اللہ دی وڈیائی بیان کرو تے ایہناں چیزاں تے

اللہ دا شکر ادا کرو۔ ③... دعا دا مطلب اے اپنی ضرورت آگے رکھنا تے اجابت یعنی قبولیت دا معنی ایہہ اے کہ پروردگار اپنے بندے دی

دعا تے ”میرے بندے میں حاضر آں“ فرماندا اے البتہ جو منگیا جاوے اوہ سے دا مل جاندا وچی چیز اے۔

لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفْتُ إِلَى نِسَائِكُمْ ط هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ ط

روزے والیاں راتوں وچ اپنی عورتوں کوں جانا حلال کر دتا گیا، ① اوہ تہاڈے لئی لباس نیں تے تیں اوہناں لئی لباس او۔

عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ أَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ ج

اللہ جان دا اے کہ تیں اپنیاں جاناں نوں خیانت وچ پاندے سو تے اوہنے تہاڈی توبہ قبول کیتی تے تہانوں معاف فرما دتا

فَالَّذِينَ بَشَرُوا هُنَّ وَأَبْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ ص وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّىٰ

تے ہن اینساں نال ہم بستری کرلو تے جیہڑا اللہ نے تہاڈے نصیب وچ لکھیا اے اوہ طلب کرو ② تے کھاؤ تے پیو ایتھوں تک کہ

يَتَبَيَّنَ لَكُمْ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ص ثُمَّ أَتَمُوا

تہاڈے لئی فجر توں چٹیاں (سور) دا ڈورا سیاہی (رات) دے ڈورے توں الگ ہو جائے فیر رات آون تک

الصِّيَامَ إِلَى الْبَيْتِ ج وَلَا تَبَشَرُوا هُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ لَ فِي الْمَسْجِدِ ط تِلْكَ

روزیاں نوں پورا کرو تے بیویاں نال ہم بستری نہ کرو جدکہ تیں میسٹاں وچ اعتکاف وچ ہوو۔ ③ ایہہ

حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرَبُوهَا ط كَذَلِكَ يَبَيِّنُ اللَّهُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ

اللہ دیاں حدواں نیں تے اینساں دے کول نہ جاؤ۔ اللہ ای لوکاں لئی اپنیاں آیتاں کھول کے بیان فرماتا اے تاں کہ اوہ

يَتَّقُونَ ④ وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَا إِلَىٰ

پرہیزگار ہو جان (187) تے آپس وچ اک دوجے دا مال ناحق نہ کھاؤ تے نہ حاکماں کوں اینساں

حاشیہ ①... عربی لفظ الرَّفْتُ والمعنى اے، مردتے عورت دی آپس دیاں پردے والیاں ایہو جئیاں گلاں کرنیاں جیہڑیاں ساریاں

دے سامنے نہ کیتیاں جاسکن تے ایتھے ایس توں مراد جماع کرنا اے۔ ②... اللہ پاک دے لکھے ہوئے نوں منگنا، توں مراد اک ایہہ وی

اے کہ عورتاں نال ہم بستری اولاد حاصل کرن دی نیت توں ہونی چاہی دی اے جس توں مسلماناں دی بندیاں دی طاقت وچ وادھا

ہووے تے دین پکا ہووے۔ ③... ایہدے وچ بیان اے کہ رمضان دیاں راتوں وچ روزہ دار لئی بیوی نال ہم بستری حلال اے جدکہ اوہ

اعتکاف وچ نہ ہووے، پر اعتکاف وچ عورتاں نال میاں بیوی والے میل ملاپ حرام نیں۔

الْحُكَّامِ لِيَأْكُلُوا فَرِيقًا مِّنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿۱۸۸﴾

دا مقدمہ ایس لئی پہنچاؤ کہ لوکاں دا کجھ مال ناجائز طریقے نال تے جان بچھ کے کھا لو (188)

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْآهْلِ ط قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَاجِّ ط وَلَيْسَ الْبِرُّ

تہاڑے توں نویں چن دے بارے بچھدے نیں۔ (2) تیس فرما دیو: ایہہ لوکاں تے حج لئی ویلے دیاں نشانیاں نیں تے ایہہ کوئی

بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقَى ج وَأْتُوا

نیکی نیں کہ تیس گھراں وچ پچھلی کندھ توڑ کے آؤ، ہاں اصل نیک تے پرہیزگار ہوندا اے (3) تے گھراں وچ

الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا ص وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿۱۸۹﴾ وَقَاتِلُوا فِي

ایہناں دے دروازیاں وچوں آؤ تے اللہ توں ڈردے روو ایس آس تے کہ تیس کامیابی پا لوو (189) تے اللہ دے راہ وچ

سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا ط إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ

اوہناں نال لڑو جیڑے تہاڑے نال لڑدے نیں تے حد توں نہ ودھو، بے شک اللہ حد توں ودھن والیاں نوں

الْمُعْتَدِينَ ﴿۱۹۰﴾ وَأَقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَأَخْرِجُوهُمْ مِّنْ حَيْثُ

پہنڈ نیں کر دا (190) تے (جہاد وچ) کافراں نوں جتھے دیکھو مار دیو (4) تے اوہناں نوں اوہنوں کڈھ دیو جتھوں

أَخْرَجُوكُمْ وَالْفِتْنَةَ أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ ج وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ

اوہناں نیں تہانوں کڈھیا سی تے فتنہ قتل توں زیادہ سخت ہندا اے تے مسجد حرام دے کول ایہناں نال

حاشیہ ﴿۱﴾ ... ناجائز فیدے لئی کسے تے مقدمہ بناؤناتے اوہنوں حاکماں تک لے جانا ناجائز تے حرام اے۔ ایسے طراں اپنے فیدے لئی

دو جے نوں نقصان پہچان لئی حاکماں تے اثر پاؤنا، رشوتیں دینا حرام اے۔ حاکماں تک پہنچ رکھن والے لوک ایس آیت دے حکم نوں سامنے

رکھن۔ ﴿۲﴾ ... عربی لفظ آہلۃ ہلال دی جمع اے تے نویں مہینے دی پہلی دوجی رات دے چن نوں ہلال کہیندے نیں۔ ﴿۳﴾ ... ایہہ آیت

جاہلیت دے زمانے دی اک رسم دے بارے نازل ہوئی، ایس توں پتہ لگا کسے شے نوں منع کیتیوں بغیر ناجائز سمجھنا جاہلاں دا کم اے۔ اپنے

ولوں غلط قسم دیاں رسماں بنا لینا تے پابندیاں لالینا جائز نیں۔ بوہت سارے کم اُنج ای جائز ہندے نیں پر اپنے ولوں شرعاً ضروری سمجھ لین

توں ادھ شریعت دے خلاف ہو جاندے نیں۔ ﴿۴﴾ ... ایہتھے جہاد وچ کافراں نوں قتل کرن دی گل ہو ری اے، ایہہ حکم نیں کہ امن

ہووے یا جنگ، صلح ہووے یا لڑائی ہر حال وچ ایہناں نوں قتل کر دے پھرو۔

الْحَرَامِ حَتَّى يُقْتَلُوكُمْ فِيهِ جَ فَإِنْ قَتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ ط كَذَلِكَ

نہ لڑو جدوں تک اودہ تہاڑے نال اوتھے نہ لڑن تے جے تہاڑے نال لڑن تے اوہناں نوں قتل کرو۔ کافراں لئی

جَزَاءُ الْكَافِرِينَ ۱۹۱) فَإِنْ أَنْتَهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ عَفُورٌ رَّحِيمٌ ۱۹۲) وَقَتْلُوهُمْ

ایہو سزا اے ① (191) نیر جے اودہ باز آ جان تے بے شک اللہ بخشن والا، مہربان اے (192) تے ایہناں نال لڑدے رہو

حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةً وَيَكُونَ الدِّينَ لِلَّهِ ط فَإِنْ أَنْتَهُمْ أَفْلَا عُدْوَانٍ إِلَّا

ایتھوں تک کہ کوئی فتنہ نہ رہوے ② تے عبادت اللہ لئی ہو جاوے نیر جے اودہ باز آ جان تے صرف ظالماں تے سختی دی

عَلَى الظَّالِمِينَ ۱۹۳) الشَّهْرُ الْحَرَامُ بِالشَّهْرِ الْحَرَامِ وَالْحُرُمَتُ قِصَاصٌ ط

سزا باقی رہ جاندی اے (193) ادب والے مہینے دے بدلے ادب والا مہینہ اے تے ساریاں ادب والیاں چیزاں دا بدلہ اے۔

فَمَنْ أَعْتَدَى عَلَيْكُمْ فَأَعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا أَعْتَدَى عَلَيْكُمْ ص وَاتَّقُوا

تے جیہڑا تہاڑے تے زیادتی کرے اوہدے تے اوئی ای زیادتی کرو جتنی اوہنے تہاڑے تے کیتی ہووے تے اللہ توں

اللَّهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ۱۹۴) وَانْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَ

ڈردے رہو تے ایہہ یاد رکھو کہ اللہ ڈرن والیاں دے نال اے ③ (194) تے اللہ دے راہ وچ خرچ کرو تے

لَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ ۱۹۵) وَأَحْسِنُوا ۱۹۶) إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ۱۹۷) مع

اپنے ہتھیں آپ نوں تباہی وچ نہ پاؤ تے نیکی کرو تے بے شک اللہ نیکی کرن والیاں نال محبت فرماندا اے (195)

حاشیہ ①... حرم شریف دی حدود وچ مسلماناں نوں لڑن توں منع کر دتا گیا اے ایس لئی کہ ایہہ حرم دی عظمت دے خلاف اے پر

جدوں کافر ای اوتھے مسلماناں نال جنگ شروع کر دین تے اوہناں نوں جواب دین لئی اوتھے وی اوہناں نال لڑن تے اوہناں نوں قتل کرن

دی اجازت اے۔ ②... ایہتھے فتنے توں ”شُرک“ مراد اے۔ ③... دین اسلام دے اعلیٰ اخلاق، پاک کردار تے ظلم توں باز رہن دادرس

دین دی اُچھائی تے دیکھو کہ بے قابو جذبے، بدلہ لین دے جوش تے دشمن تے قبضہ حاصل ہندے ویلے بدلہ لین وچ مسلماناں نوں

تقوے تے عدل تے انصاف دادرس دتا جاویا اے تے زیادتی کرن توں ڈکیا جاویا اے۔

وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ ۖ فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ ۚ

تے حج تے عمرہ اللہ لئی پورا کرو غیر جے تہانوں (کے توں) روک دتا جاوے ① تے (حرم وچ) قربانی دا جانور گھلو جیہڑا وی لہجے

وَلَا تَحْلِقُوا رُءُوسَكُمْ حَتَّىٰ يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحَلَّهُ ۖ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ

تے اپنے سر نہ مناؤ جدوں تک قربانی اپنے ٹھکانے تے نہ پہنچ جاوے غیر جیہڑا تہاڑے وچوں

مَرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِّنْ رَّأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِّنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ ۚ

بیمار ہووے یا اوہدے سر وچ کوئی تکلیف ہووے تے روزے یا خیرات یا فدیہ دیوے ②

فَإِذَا آتَمْتُمْ ۖ فَسَبَّحُوا بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ ۚ

غیر جدوں تیس سکون وچ ہوو تے جیہڑا حج نال عمرہ ملاون دا فیدہ چکے اوس تے قربانی لازم اے جس طراں دی مل جاوے

فَمَنْ لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامٌ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ ۚ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا

غیر جیہڑا (قربانی دی طاقت) نہ رکھے تے تن روزے حج دے دناں وچ رکھے تے ست روزے (اوس ویلے رکھو) جدوں

رَجَعْتُمْ ۖ تِلْكَ عَشْرَةٌ كَامِلَةٌ ۖ ذَٰلِكَ لِمَنْ لَّمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۚ

تیس اپنے گھر نوں واپس آؤ، ایہہ پورے دس نیں ③ ایہہ حکم اوہدے لئی اے جیہڑا کے دا رہن والا نہ ہووے ④

حاشیہ ①... حج یا عمرے دا احرام بنھن توں بعد کسے وجہ توں، جویں دشمن یا درندے دے ڈر، سفر دی وجہ توں بیماری و دھن دے پکے

خیال توں حج یا عمرہ پورا نہ کر سکوں نوں احصار کہیندے نیں۔ ②... احرام دی حالت وچ جس پابندی دی خلاف ورزی کرن تے دم یعنی

قربانی کرنالازم اے، اوہ خلاف ورزی جے بیماری یا سر وچ زخم، پھنسی پھوڑے یا جوواں وغیرہ دی سخت تکلیف دی وجہ توں ہووے تے

اوہدے وچ قربانی دے بدلے 6 مسکیناں نوں اک اک صدقہ دین یا دو ویلے ڈھڈ بھر کے روٹی کھوادین یا تن روزے رکھ لین یا قربانی ای کر

لین دا اختیار ہووے گا۔ ③... جیہڑا بندہ اک ای سفر وچ حج تے عمرہ دی سعادت حاصل کرے تے اوہدے تے شکرانے دے طور تے

قربانی لازم اے، جے قربانی کرن دی طاقت نیں رکھداتے اوہ دس روزے رکھے، تن روزے احرام بنھن توں بعد، 1 شوال توں 9 ذی

الحجہ تک رکھے تے 7 روزے 13 ذی الحجہ توں بعد رکھے۔ ④... حج تمتع یا حج قرآن دا اجازت ہونا صرف آفاقی یعنی میقات توں باہر والیاں لئی

اے۔ میقات دی حد وچ تے اوہدے اندر رہن والیاں لئی نہ تمتع دی اجازت اے نہ قرآن دی، اوہ صرف حج افراد کر سکدے نیں۔

وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿۱۹۶﴾ الْحَجُّ أَشْهُرٌ

تے اللہ توں ڈر دے روو تے جان لوو کہ اللہ بڑا سخت عذاب دین والا اے (196) حج کجھ مشہور

مَعْلُومَةٌ فَسِنَّ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ ۚ

مینیہ نیں تے جیہڑا ایسناں وچ حج دی نیت کرے تے حج وچ نہ عورتاں اگے صحبت دی گل ہووے تے نہ کوئی گناہ ہووے

وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ ۗ وَمَا تَفَعَّلُوا مِنْ خَيْرٍ يَّعْلَمُهُ اللَّهُ ۗ وَتَزُودُوا

تے نہ کسے نال جھگڑا ہووے تے تیس جیہڑی بھلائی کرو اللہ اونوں جان دا اے تے راہ دا خرچہ نال لے لوو

فَإِنَّ خَيْرَ الرِّزْقِ التَّقْوَىٰ ۗ وَاتَّقُونِ يَا أُولِيَ الْأَلْبَابِ ﴿۱۹۷﴾ لَيْسَ عَلَيْكُمْ

سب توں بہتر راہ دا خرچہ یقیناً پرہیز گاری اے تے اے عقل والیو! میرے کولوں ڈر دے روو (197) تہاڑے تے

جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ ۗ فَإِذَا أَفَضْتُمْ مِنْ عَرَفَاتٍ فَاذْكُرُوا

کوئی گناہ نہیں کہ اپنے رب دا فضل لہجو، تے جدوں تیس عرفات توں واپس آؤ تے

اللَّهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ ۗ وَادْكُرُوهُ كَمَا هَدَيْكُمْ ۚ وَإِنْ كُنْتُمْ مِنْ

مشہر حرام دے کول اللہ نوں یاد کرو تے اوہدا ذکر کرو ایس لئی کہ اوہنے تہاں ہدایت دتی اے بھاریں ایس توں پہلے

قَبْلِهِ لِمَنِ الصَّالِينَ ﴿۱۹۸﴾ ثُمَّ أَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا

تیس یقیناً گمراہ سو (198) فیر (اے قریشیو!) تیس دی اتھوں واپس آوو جتھوں دوجے لوکیں واپس آندے نیں (2) تے اللہ توں بخشش

حاشیہ ﴿۱﴾... عقل والے آکھ کے ایس لئی مخاطب کیتا تا کہ لوکاں نوں سمجھ آجائے کہ عقل دا تقاضا اللہ دا ڈر اے، جیہڑا اللہ پاک توں نہ

ڈرے اوہ بے عقلاں وانگوں اے۔ عقل اوہ ای اے جیہڑی اللہ پاک دا ڈر پیدا کرے تے جس عقل توں بندہ بے دین ہووے اوہ عقل

نہیں بلکہ بے عقلی اے۔ ﴿۲﴾... قریش قبیلے والے دوجے لوکاں دے نال عرفات وچ ٹھہرن دی بجائے مزدلفہ وچ ٹھہرے رہندے تے

جدوں لوکیں عرفات چوں واپس آندے تے ایہہ مزدلفہ توں واپس آندے تے ایہدے وچ اپنی وڈیائی سمجھدے سن۔ ایس آیت وچ

اوہناں نوں حکم دتا گیا کہ اوہ وی ساریاں دے نال عرفات وچ ٹھہرن تے اکٹھے واپس آون۔ ایس توں پتہ لگا کہ اسلامی حکماں نوں برادریاں

دے اعتبار نال نہیں بدلایا جاندا تے نہ ای کسے دے رتبے تے مقام دی وجہ توں ایسناں وچ تبدیلی ہندی اے بلکہ امیر تے غریب، کالے

گورے، عربی عجمی (مطلب جیہڑے عربی نیں) ساریاں لئی اسلام دے حکم اکوجے نیں۔

اللَّهُ ۱۹۹ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ۱۹۹ ﴿۱۹۹﴾ فَإِذَا قَضَيْتُمْ مَنَاسِكَكُمْ فَادْكُرُوا اللَّهَ

مگلو، بناں نیک اللہ بخشش والا مہربان اے (199) غیر جدوں اپنے حج دے کم پورے کر لوو تے اللہ دا ذکر کرو

كُنْ كُرْكُمُ آبَاءَكُمْ أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا ۲۰۰ ﴿۲۰۰﴾ فَمِنَ النَّاسِ مَنُ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا

جس طراں اپنے پیو دادا دا ذکر کردے سو بلکہ اس توں وی زیادہ (ذکر کرو) ① تے کوئی بندہ رنج کہیندا اے کہ اے ساڈے رب! سانوں

فِي الدُّنْيَا وَمَالَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلْقٍ ۲۰۰ ﴿۲۰۰﴾ وَمِنْهُمْ مَنُ يَقُولُ رَبَّنَا

دنیا وچ دیدے ② تے آخرت وچ اوہدا کجھ حصہ نہیں (200) تے کوئی رنج کہیندا اے کہ اے ساڈے رب!

آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ۲۰۱ ﴿۲۰۱﴾ أُولَٰئِكَ

سانوں دنیا وچ بھلائی عطا فرما تے سانوں آخرت وچ (وی) بھلائی عطا فرما تے سانوں دوزخ دے عذاب توں بچا (201) ایہناں

لَهُمْ نَصِيبٌ مِّمَّا كَسَبُوا ۲۰۲ ﴿۲۰۲﴾ وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ ۲۰۲ ﴿۲۰۲﴾ وَادْكُرُوا اللَّهَ فِي

لوکاں لئی ایہناں دے کمائے ہویاں عملاں وچوں حصہ اے تے اللہ چھیستی حساب کرن والا اے (202) تے گنتی دے

أَيَّامٍ مَّعْدُودَاتٍ ۲۰۳ ﴿۲۰۳﴾ فَمَنْ تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ ۲۰۴ ﴿۲۰۴﴾ وَمَنْ تَأَخَّرَ

دناں وچ اللہ دا ذکر کرو ③ تے جیہڑا چھیستی کر کے دو دناں وچ (مٹی توں) ٹر جاوے اوہدے تے کوئی گناہ نہیں ④ تے جیہڑا کچھ رہ جائے

حاشیہ ①... جاہلیت دے زمانے وچ عرب والے حج توں بعد کعبے دے نیڑے اپنے پیو دادیاں دے فضائل بیان کردے سن۔ اسلام وچ

دسیا گیا کہ ایہہ مشہوری تے اپنی وڈیائی بیان کرنا بیکار گلاں نیں۔ ایہدے نالوں بہتر اے ذوق تے شوق نال اللہ پاک دا ذکر کرو۔

②... یاد رہوے کہ مومن جے دنیاوی بہتری منگدا اے تے اوہ وی جائز اے تے ایہہ دنیاوی طلب جے دین دی مدد تے اوہدی طاقت لئی

ہووے تے ایہہ دعاوی دین دے کماں وچ شامل ہووے گی، پر ایہہ یاد رہوے کہ آخرت نوں بالکل ٹھل کے صرف دنیا منگنا کسے وی حال

وچ مسلماناں دی شان نہیں۔ ③... گنتی دے دناں توں مراد ایام تشریق نیں تے اللہ دے ذکر توں نمازاں توں بعد تے جمرات دی

رمی (شیطان نوں روڑے مارنا) دے ویلے تکبیر کہینا مراد اے تے آیت توں مراد ایہہ اے کہ مٹی وچ ٹھہرن دے دوران اللہ پاک دے

ذکر وچ لگے روو۔ ④... ایہتھے دوہاں دناں وچ رمی کر کے ٹر جان توں مراد دس ذی الحجہ دے بعد دودن نیں، لہذا جے کوئی بندہ باراں

تاریخ دی رمی کر کے مٹی توں واپس آوے تے اوس تے کوئی گناہ نہیں جد کہ تیراں نوں رمی کر کے واپس آنا افضل اے۔

فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ لِإِنِ اتَّقَى ۖ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿۲۰۳﴾

تے اوہدے تے (وی) کوئی گناہ نہیں۔ (ایہہ خش خبری) پرہیز گار لئی اے تے اللہ توں ڈردے روو تے یو رکھو کہ تیں اوہدے دل ای چکے جاؤ گے (203)

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُعْجِبُ قَوْلَهُ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيُشْهَدُ اللَّهُ عَلَى مَا

تے لوکاں وچوں کوئی اوہ اے کہ دنیا دی زندگی وچ اوہ دی گل تہانوں بڑی چنگی گدی اے تے اوہ اپنے دل دی گل تے اللہ نوں

فِي قَلْبِهِ ۖ وَهُوَ أَلَدُّ الْخِصَامِ ﴿۲۰۴﴾ وَإِذَا تَوَلَّى سَعَىٰ فِي الْأَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا

گواہ بناندا اے حالانکہ اوہ سب توں وڈا جھگڑا کرن والا اے (204) تے جدوں کٹھ پھیر کے جاندا اے تے کوشش کردا اے کہ زمین تے فساد پھیلاوے

وَيُهْلِكَ الْحَرْثُ وَالنَّسْلُ ۖ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْفُسَادَ ﴿۲۰۵﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُ

تے کھیتیاں تے ڈنگراں نوں ختم کر دیوے تے اللہ فساد نوں پسند نہیں کردا (205) تے جدوں اوہنوں آکھیا جاوے کہ

اتَّقِ اللَّهَ أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ فَحَسْبُهُ جَهَنَّمُ ۖ وَلَبِئْسَ الْبِهَادُ ﴿۲۰۶﴾ وَ

اللہ توں ڈرتے اوس نوں ضد ہو گناہ تے پڑکاندی اے تے ایہو جئے نوں جہنم بوہت اے تے اوہ بوہت بھیڑا ٹھکانا اے (206) تے

مِنَ النَّاسِ مَنْ يُشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ ۖ وَاللَّهُ سَعُوفٌ بِالْعِبَادِ ﴿۲۰۷﴾

لوکاں وچوں کوئی اوہ اے جیہڑا اللہ دی رضا لبھن لئی اپنی جان وچ دیندا اے تے اللہ بندیاں تے بڑا مہربان اے (207)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَآفَّةً ۖ وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ ۖ

اے ایمان والو! اسلام وچ پورے پورے داخل ہو جاؤ تے شیطان دے رستے تے نہ چلو

حاشیہ ﴿۱﴾... ایہتھے آیت وچ بھانویں اک خاص منافع دا ذکر اے پر ایہہ آیت بوہت سارے لوکاں نوں سمجھان لئی بڑی اے۔ ساڈے

معاشرے وچ وی بوہت سارے لوک ایہو جئے نہیں جیہناں دی زبان بڑی مٹھی ہندی اے، گل بات بڑی نرمی نال کردے نہیں تے بڑی

عاجزی دا اظہار کردے نہیں پر اندر کھاتے دین دے مسئلیاں وچ، لوکاں وچ خانداناں وچ فساد کردے تے مران تے اجاڑن دا

ذریعہ بن دے نہیں۔ ﴿۲﴾... منافع بندے دی اک نشانی ایہہ ہندی اے کہ جے اوہنوں سمجھایا جاوے تے اوہ اپنی گل تے آڑ جاندا اے،

دوہے دی گل مننا اپنی توہین سمجھ داتے نصیحت کیتے جان نوں اپنی عزت دا مسئلہ بنا لیندا اے۔ افسوس کہ ساڈے معاشرے وچ ایہو جئے

لوک بہتھیرے نہیں۔

إِنَّه لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿٢٠٨﴾ فَإِنْ زَلَلْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْكُمْ الْبَيِّنَاتُ

بے شک اوہ تمہارا کھلا دشمن ہے (208) تے جے تمیں اپنے کول روشن دلیلاں آ جان توں بعد دی ڈول جاؤ

فَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٠٩﴾ هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَهُمُ اللَّهُ

تے جان لوو کہ اللہ بڑی وڈی حکمت والا ہے ① (209) لوک تے اوسے چیز نوں اڈیک رے نیں کہ بدلاں دی چھاواں

فِي ظُلْمٍ مِنَ الْعَمَامِ وَالْمَلَائِكَةِ وَقُضِيَ الْأَمْرُ ط وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴿٢١٠﴾ ع

وج ایہناں کول اللہ دا عذاب تے فرشتے آجان تے فیصلہ کر دتا جاوے تے اللہ ای دل سارے کم پھیرے جانے نیں (210)

سَلْ بَنِي إِسْرَائِيلَ يُلَاحِظُونَ كَيْفَ آتَيْنَاهُمْ مِنْ آيَاتِنَا بَيِّنَاتٍ ط وَمَنْ يَبَدِّلْ نِعْمَةَ

بنی اسرائیل توں پچھو کہ اسیں اوہناں نوں کنیاں روشن نشانیاں دتیاں ② تے جیہڑا اللہ دی نعمت نوں اپنے

اللَّهُ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُ فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٢١١﴾ ذُنُوبَ الَّذِينَ كَفَرُوا

کول آون توں بعد بدل دیوے تے بناں شک اللہ دا عذاب سخت ہے ③ (211) کافراں دی نظر وج ④

حاشیہ ①... ایس دا مطلب ایہہ ہے کہ تمیں لوک کھلیاں دلیلاں دے باوجود اسلام وج مکمل آون توں دورے تے اسلام دی راہ دے اُلٹ چلو گے تے ایہہ تھاڈا بڑا وڈا جرم ہووے گا۔ ②... یاد رکھو کہ بنی اسرائیل توں روشن نشانیاں بارے پچھنا اصل وج ایہناں نوں سمجھان لئی تے ایہناں نوں اپنیاں نافرمانیاں کرن دے باوجود اللہ دیاں مہربانیاں دا ایہناں توں اقرار کران لئی ہے۔ ③... اللہ دی نعمت توں اللہ دیاں آیتاں مراد نہیں جیہڑیاں ہدایت دا سبب نیں تے ایہناں دی برکت توں گمراہی توں خلاصی ملدی ہے، ایہناں وچوں اوہ آیتاں نیں جیہناں وج نبی کریم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ دی نعمت، صفتاں تے آپ دی نبوت تے رسالت دا بیان ہے تے یہودی تے عیسائیاں دا اپنی کتاباں وج رد و بدل کرنا ایس نعمت نوں بدلنا ہے۔ ④... کافراں لئی دنیا دی زندگی چنگی کردین توں مراد ایہہ ہے کہ ایہناں نوں ایہی زندگی چنگی لگدی ہے، اوہ ایسے دی قدر کردے تے ایسے تے ای مردے نیں۔ یاد رہوے دنیا دی زندگی اوہ اے جیہڑی نفس دی خواہشاں وج لنگھے تے جیہڑی آخرت اکٹھی کرن وج خرچ ہووے اوہ اللہ دے فضل نال دینی زندگی ہے۔

الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَيَسْخَرُونَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ اتَّقَوْا

دنیا دی زندگی نوں بڑا سوہنا بنا دتا گیا اے تے اوہ مسلماناں تے ہسدے نیں تے (اللہ توں) ڈرن والے

فَوْقَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۖ وَاللّٰهُ يَرٰذِقُ مَنْ يَّشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿۲۱۳﴾

قیامت دے دن ایسناں کافراں توں اُچے ہون گے ① تے اللہ جیہنوں چاہندا اے بے حساب رزق عطا فرمندا اے (212)

كَانَ النَّاسُ اُمَّةً وَّاحِدَةً ۗ فَبَعَثَ اللّٰهُ النَّبِيِّنَ مُبَشِّرِيْنَ وَمُنذِرِيْنَ ۗ

سارے لوکیں اِکو دین تے سن تے اللہ نے نبیاں نوں گھلایا خوش خبری دیندیاں ہوئیاں تے ڈر سناندیاں ہوئیاں

وَ اَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتٰبَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِى مَا اَخْتَلَفُوْا فِيْهِ ۗ

تے ایسناں دے نال سچے کتاب اتاری تاکہ اوہ لوکاں وچ ایسناں دیاں اختلافاں وچ فیصلہ کر دیوے

وَمَا اَخْتَلَفَ فِيْهِ اِلَّا الَّذِيْنَ اَوْتُوْهُ مِنْۢ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنٰتُ

تے جیہناں لوکاں نوں کتاب دتی گئی اوہناں نیں ای آپس وچ بغض تے حسد دی وجہ توں کتاب وچ اختلاف کیتا (ایہہ اختلاف) ایس توں بعد (کیتا) کہ

بَغِيًّا بَيْنَهُمْ ۗ فَهَدٰى اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لِيَاخْتَلَفُوْا فِيْهِ مِنَ الْحَقِّ

ایسناں دے کول روشن حکم آگئے سن تے اللہ نے ایمان والیاں نوں اپنے حکم توں اُس حق گل دی ہدایت دتی جیہدے وچ

بِاٰذِنِهِ ۗ وَاللّٰهُ يَهْدِىْ مَنْ يَّشَاءُ اِلٰى صِرٰطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿۲۱۳﴾ اَمْ حَسِبْتُمْ

لوکیں لڑے سن ② تے اللہ جیہنوں چاہندا اے سدا راہ دکھاندا اے (213) کیہ تہاڈا ایہہ خیال اے ③

حاشیہ ①... ایس توں ایہہ وی پتہ لگا کہ غریب مسلماناں دا مذاق اڈانا یا کہے مومن نوں ذلیل یا کمینہ جاننا کافراں دا طریقہ اے۔ ایس لئی

فاسق، کافر بھانویں مالدار ہووے عزت والائیں اے جد کہ مومن بھانویں غریب ہووے یا کہے وی قوم توں ہووے عزت والا اے پر شرط

اے کہ متقی ہووے۔ ②... خالی اختلاف کرنا برائیاں پر اللہ تے اوہدے رسول صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ دے حکماں نال اختلاف کرنا

نالے حق کھل کے سامنے آجان توں بعد وی اختلاف کرنا غلط اے۔ ③... ایہہ آیت غزوة احزاب دے بارے آتری جتھے مسلماناں نوں

سردی تے ٹھکھ و غیرہ دیاں بڑیاں تکلیفاں پہنچیاں سن۔ ایہدے وچ ایسناں نوں صبر دی نصیحت فرمائی گئی کہ اللہ دی راہ وچ تکلیفاں

برداشت کرنا ہمیشہ توں اللہ پاک دے خاص بندیاں دی عادت رتی اے۔

أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ ط

کہ جنت وچ داخل ہو جاؤ گے حالانکہ اچے تہاڑے تے پہلے لوکاں ورگی حالت نہیں آئی۔

مَسْتَهْمُ الْبِاسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَذُنُوبًا حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ

اوہناں نوں سختی تے شدت پہنچی تے اوہناں نوں زور نال ہلا دتا گیا اتھوں تک کہ رسول تے اوہناں دے نال

أَمْؤَامِعَهُ مَتَى نَصَرَ اللَّهُ ط أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ ﴿۲۱۳﴾ يَسْأَلُونَكَ

ایمان والے بول پئے: اللہ دی مدد کدوں آوے گی؟ سن لو! بے شک اللہ دی مدد نیڑے اے (214) تہانوں بچھدے نیں

مَا ذَا يُنْفِقُونَ ط قُلْ مَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ خَيْرٍ فَلِلَّوَالِدِينَ وَالْأَقْرَبِينَ وَ

کیہ خرچ کریئے؟ تمیں فرماؤ: جو کجھ مال نیکل وچ خرچ کردتے اوہ ماں بیو تے نیڑے دے رشتہ داراں تے

الْيَتَامَى وَالْمَسْكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ ط وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ

یتیمیاں تے محتاجاں تے مسافر دے لئی اے ① تے تمیں جیہڑی بھلائی کرو بے شک اللہ اوہنوں

عَلَيْكُمْ ﴿۲۱۵﴾ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كَرْهٌ لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا

جان دا اے (215) تہاڑے تے جہاد فرض کیتا گیا اے حالانکہ اوہ تہانوں چنگا نہیں گدا تے نیڑے اے کہ کوئی گل تہانوں

شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْ ط وَاللَّهُ يَعْلَمُ

چنگی نہ لگے حالانکہ تہاڑے حق وچ بہتر ہووے تے نیڑے اے کہ کوئی گل تہانوں چنگی لگے حالانکہ اوہ تہاڑے حق وچ بھیڑی ہووے تے اللہ جاندا اے

وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿۲۱۶﴾ يَسْأَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ ط قُلْ

تے تمیں نہیں جاندا ② (216) تہاڑے توں عزت والے مہینے وچ جہاد کرن بارے بچھدے نیں، تمیں فرما دیو:

حاشیہ ﴿۱﴾... ایس آیت وچ صدقہ نافلہ دا بیان اے۔ ماں بیونوں زکوٰۃ تے واجب صدقہ دینا جائز نہیں۔ ﴿۲﴾... کسے شے دے چنگا یا برا

ہون دی بنیاد ہر جگہ اپنی سوچ اُتے نہیں بلکہ اللہ پاک دے حکم تے رکھنی چاہی دی اے۔ اللہ پاک نے جس شے دا حکم دتا اوہ بہر حال

ساڈے لئی بہتر اے تے جس توں ڈکیا گیا اوہ بہر حال ساڈے لئی بہتر نہیں اے۔

قِتَالٍ فِيهِ كِبِيرٌ^ط وَصَدَّعْنَ سَبِيلَ اللَّهِ وَكُفِّرْ بِهِ وَالْمَسْجِدَ الْحَرَامِ^ق

ایس مینیہ وچ لڑنا وڈا گناہ اے تے اللہ دے راہ توں روکنا تے اوہدے تے ایمان نہ لیاؤنا مسجد حرام توں روکنا

وَإِخْرَاجِ أَهْلِهِ مِنْهُ أَكْبَرُ عِنْدَ اللَّهِ^ج وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ^ط

تے اوہدے رہن والیاں نوں اوہوں کڈھ دینا اللہ دے نیڑے اوس توں وی بوہت وڈا گناہ اے^① تے فتنہ قتل توں وڈا جرم اے

وَلَا يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتَّى يَرُدُّوكُمْ عَنْ دِينِكُمْ إِنِ اسْتَطَاعُوا^ط وَمَنْ

تے اوہ ہمیشہ تہاڈے نال لڑے رہن گے ایتھوں تک کہ جے ایہناں دا وس چلے تے تہاںوں تہاڈے دین توں پھیر دین^② تے تہاڈے وچوں جیہڑا

يُرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُولَٰئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ

کوئی اپنے دین توں مرتد ہو جاوے فیر کافر ای مر جائے تے ایہناں لوکاں دے سارے عمل

فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ^{۲۱۷}

دینا تے آخرت وچ برباد ہو گئے تے اوہ دوزخ والے نیں اوہ ایہدے وچ ہمیشہ رہن گے^③ (217)

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا

بے شک اوہ لوک جیہڑے ایمان لیاے تے اوہ جیہناں نیں اللہ دے لئی اپنے گھر باہر چھڈ دتے تے اللہ دے رستے وچ جہاد کیتا

حاشیہ ①... ایس توں پتہ لگا کہ آپ وڈے وڈے عیساں وچ پئے ہون توں باوجود اپنے آپ نوں ویکھن دی بجائے دو جیاں نوں برا کہینا

کافراں دا طریقہ اے۔ ایہہ بیماری ساڈے وچ وی اے کہ لوک ساری دنیا دیاں برائیاں تے غیبتاں کر دے نیں تے آپ اوس توں ودھ

کے عیساں دے گند وچ پئے نیں۔ ②... ایس آیت وچ خبر دتی گئی اے کہ کافر ہمیشہ مسلماناں نال دشمنی رکھن گے تے جتھوں تک ہو سکے

گاواہ مسلماناں نوں دین توں پھیرن دی کوشش وچ لگے رہن گے، چنانچہ آج وی کافراں دیاں ہزارا تنظیمیں روز نوں نوں طریقیاں نال

مسلماناں نوں اسلام توں پھیرن تے ایہناں دے اخلاق تباہ کر کے ایہناں دے ایمان کمزور کرن وچ لگے ہوئے نیں۔ ③... یاد رکھو کہ

مرتد ہوانا بڑا سخت جرم اے، افسوس کہ آج کل مسلماناں دی اکثریت دین دے بنیادی عقیدیاں توں بے خبر اے تے غمی خشی دے

موقعیاں تے ایہناں وچ کفریہ گلاں بڑی زیادہ نیں۔

أُولَٰئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ ۖ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢١٨﴾ يَسْأَلُونَكَ عَنِ

اوه اللہ دی رحمت دے امیدوار نہیں ① تے اللہ بخشن والا مہربان اے (218) تہاڈے کولوں شراب تے جوئے

الْخمرِ وَالْبَيِّرِ ۚ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ

دے بارے بچھدے نہیں۔ تس فرما دیو: ایہناں دونوں وچ وڈا گناہ اے تے لوکاں لئی کجھ دنیا دے فیڈے وی نہیں تے ایہناں دا گناہ

مِنْ نَّفْعِهِمَا ۚ وَيَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ ۖ قُلِ الْعَفْوَ ۚ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ

ایہناں دے نفع توں بڑا وڈا اے۔ تہاڈے توں بچھدے نہیں کہ (اللہ دی راہ وچ) کیہ خرچ کرے؟ تمہیں فرما دیو: جیہڑا وادھو بچ جائے۔ ایسے طراں اللہ

لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١٩﴾ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ۚ وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ

تہانوں آیتاں بیان فرماندا اے تاں کہ تمہیں غور و فکر کرو (219) دنیا تے آخرت دے کماں وچ (غور و فکر کر لیا کرو) تے تہاڈے کولوں یتیمیاں دا

الْيَتَامَىٰ ۚ قُلْ إِصْلَاحٌ لَّهُمْ خَيْرٌ ۚ وَإِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ ۚ وَاللَّهُ

مسئلہ بچھدے نہیں۔ تمہیں فرما دیو: ایہناں نال بھلا کرنا بہتر اے ② تے جے ایناں نال اپنا خرچ ملا لوو تے اوه تہاڈے بھرا نہیں تے اللہ

يَعْلَمُ الْمَفْسِدَ مِنَ الْمَصْلِحِ ۚ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَعْنَتَكُمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ

وگاڑن والے نوں سنوارن والے توں دکھ بوہتا جاندا اے ③ تے جے اللہ چاہندا تے تہانوں مشقت وچ پا دیندا۔ بے شک اللہ بڑی

حَكِيمٌ ﴿٢٢٠﴾ وَلَا تَتَّخِذُوا الشُّرَكَاتِ حَتَّىٰ يَبُوءَ بِكُمْ وَلَا مَؤْمِنَةٌ خَيْرٌ

حکمت والا اے (220) تے شرک کرن والیاں عورتاں نال نکاح نہ کرو جدوں تک مسلمان نہ ہو جان تے بے شک مسلمان لونڈی

حاشیہ ①... ایس توں پتہ لگا کہ عمل کرن توں اللہ پاک تے اجر دینا واجب نہیں ہو جاندا بلکہ اوہدا ثواب دینا صرف اللہ پاک دا فضل اے۔

②... بھانویں ایس آیت دا نزول یتیمیاں دے مال وغیرہ دی اصلاح بارے ہو یا اے پر اصلاح دے لفظ وچ ساری حکمتاں نہیں۔ یتیمیاں دے

اخلاق، اعمال، تربیت، تعلیم سب دی اصلاح کرنی چاہی دی اے۔ رنج سمجھو کہ یتیم ساری مسلم قوم لئی اولاد ورگے نہیں۔ ③... ایہہ فرمان

بڑا جامع اے تے زندگی دے ہزاراں شعبیاں دے لکھاں معاملیاں وچ راہ نمائی لئی بڑا اے، کہ جتھے اک ای شے وچ چنگی تے بری دونوں

نیٹاں ممکن نہیں او تھے دو جے لوک بھانویں بھیڑی نیت نوں نہ جان دے ہون پر اللہ پاک تے جان دا اے۔

مِّنْ مُّشْرِكَةٍ وَّلَوْأَعْجَبَتْكُمْ وَلَا تُنكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتَّىٰ يُؤْمِنُوا ط وَ

شرک کرن والی عورت توں چنگی اے بھانویں تہانوں پسند ہووے تے (مسلمان عورتاں نوں) مشرکاں نال نہ ویا ہو ① جدوں تک اوہ ایمان نہ لے آن تے

لَعَبْدٌ مُّؤْمِنٌ خَيْرٌ مِّنْ مُّشْرِكٍ ط وَ لَوْأَعْجَبَكُمْ ط أُولَٰئِكَ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ ط

بے شک مسلمان غلام مشرک توں چنگا اے بھانویں اوہ مشرک تہانوں پسند ہووے، اوہ دوزخ ول بلاندے نیں

وَاللَّهُ يَدْعُو إِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِإِذْنِهِ ح وَيَبَيِّنُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ

تے اللہ اپنے حکم نال جنت تے بخشش ول بلاندا اے تے اپنی آیتاں لوکاں لئی بیان کردا اے تاکہ اوہ

يَتَذَكَّرُونَ ۝ (۲۲۱) ع وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ ط قُلْ هُوَ أَذَىٰ لَا فَاعِلَةٌ لَّوَا

نہیحت حاصل کر لین (221) تے تہاڑے کولوں حیض بارے بچھدے نیں تیں فرما دیو: اوہ ناپاکی اے تے حیض دے دناں وچ عورتاں

النِّسَاءِ فِي الْمَحِيضِ لَا وَلَا تَقْرُبُوهُنَّ حَتَّىٰ يَطْهُرْنَ ج فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ ن

توں دور رہو تے اوہناں دے نیڑے نہ جاؤ جدوں تک پاک نہ ہو جان ② غیر جدوں اوہ چنگی طراں پاک ہو جان تے اوہناں دے کول اوہوں جاؤ جتھوں تہانوں

مِنْ حَيْثُ أَمَرَ كُمْ اللَّهُ ط إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ ۝ (۲۲۲) ع

اللہ نے حکم دتا اے، ایہدے وچ شک نہیں اللہ بڑی توبہ کرن والیاں نال محبت فرماندا اے تے بوہت صاف ستھرے رہن والیاں نوں پسند فرماندا اے (222)

نِسَاءُ وَّكُمْ حَرِّثْتُ لَكُمْ ص فَاتُوا حَرِّثْتُكُمْ أَنِّي شِئْتُمْ ح وَقَدْ مَوَّلَا نَفْسِكُمْ ط

تہاڑیاں عورتاں تہاڑے لئی کھتیاں نیں تے اپنیاں کھتیاں وچ جویں چاہو آؤ ③ تے اپنے فیدے والا کم پہلے کرو

حاشیہ ①... بڑا افسوس اے کہ قرآن پاک وچ ایساں کھلاتے واضح حکم آون دے باوجود مسلمان منڈیاں وچ مشرکہ کڑیاں نال تے ایج

ای کافر منڈیاں تے مسلمان کڑیاں آپس وچ شادیاں کرن دارحجان ودھدا جاریا اے۔ ایس سارے صورت حال دا وبال ایہدے وچ چنّے

ہوئے منڈیاں تے کڑیاں تے وی اے تے اوہناں ماں پیوتے وی اے جیہڑے راضی خوشی اولاد نوں دوزخ وچ سٹ دیندے نیں، ایج ای

ایہدا وبال اوہناں جعلی جاہل عالماں، لبرل ازم دے مریضاں تے دین دے دشمن لکھاریاں تے وی اے تے جیہڑے ایس دی تائید تے

حمایت وچ صفحے کالے کردے نیں۔ ②... حیض دی حالت وچ عورتاں نال ہم بستری کرنا حرام اے، باقی ایہناں نال گلاں باتاں کرنیاں،

ایہناں دے نال کھانا پینا ایتھوں تک ایہناں دا جھوٹا کھانا دی جائز اے، گناہ نہیں۔ ③... عورت نال ہر طراں ہم بستری جائز اے، پر شرط

اے کہ ہم بستری اگلے مقام وچ ہووے۔

وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ مُلْقَوَةٌ ۖ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿۲۲۳﴾ وَلَا تَجْعَلُوا

تے اللہ توں ڈردے روو تے جان لوو کہ تئیں اوہدے نال ملن والے او تے اے حبیب! ایمان والیاں نوں خوش خبری دیو (223) تے بئیاں قسماں دی

اللَّهُ عُرْضَةً لِّأَيَّانِكُمْ أَنْ تَبَرُّوْا وَتَتَّقُوا وَتُصَلِّحُوا بَيْنَ النَّاسِ ۖ وَ

وجر توں اللہ دے نال نوں احسان کرن تے پرہیز گاری اپناون تے لوکاں وچ صلح کران وچ روک نہ بنا لو ① تے

اللَّهُ سَبِيْعٌ عَلَيِّمْ ﴿۲۲۴﴾ لَا يُؤَاخِذُكُمْ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْبَانِكُمْ وَلَكِنْ

اللہ سنن والا، جانن والا اے (224) تے اللہ اوہناں قسماں وچ تہاںوں نہیں پھڑے گا جیہڑیاں بغیر ارادے زبان چوں نکل جان ② ہاں

يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا كَسَبَتْ قُلُوبُكُمْ ۖ وَاللَّهُ عَفُوٌّ رَّحِيمٌ ﴿۲۲۵﴾ لِلَّذِينَ

اوہدے تے گرفت کردا اے جیہناں دا تہاڈے دلاں میں ارادہ کیتا ہووے تے اللہ بوہت بخشن والا، بہتا برداشت والا اے (225) تے اوہ جیہڑے

يُولُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ تَرَبُّصُ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ ۚ فَإِنْ فَاءُ فَإِنَّ اللَّهَ

اپنی بیویاں دے کول نہ جان دی قسم کھا لین اوہناں لئی چار مہینے دی مہلت اے، بس جے ایس وقت وچ واپسی آون تے اللہ

عَفُوٌّ رَّحِيمٌ ﴿۲۲۶﴾ وَإِنْ عَزَمُوا الطَّلَاقَ فَإِنَّ اللَّهَ سَبِيْعٌ عَلَيِّمْ ﴿۲۲۷﴾

بخشن والا مہربان اے ③ (226) تے جے اوہ طلاق دا پکا ارادہ کر لین اللہ سنن والا، جانن والا اے (227)

وَالْمُطَلَّاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ ۖ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ أَنْ

تے طلاق والیاں بیویاں بئیاں جاناں نوں تن حیض تک روکی رکھن تے ایہناں نوں حلال نہیں کہ

حاشیہ ﴿۱﴾... ایہتھے اک اہم مسئلہ یاد رکھو جے کوئی بندہ نیکی دا کم نہ کرن دی قسم کھاوے تے اوہنوں چاہی دا اے اوہ قسم نوں پورا نہ کرے

بلکہ اوہ نیک کم کرے تے قسم دا کفار دیوے۔ ﴿۲﴾... گل گل تے قسم نہیں کھانی چاہی دی، کئی لوک قسم کھان نوں اپنا تکیہ کلام بنا لیندے

نیں کہ ارادے تے بغیر ارادے توں وی منہ وچوں نکل جاندی اے تے اوہ ایہہ خیال وی نہیں رکھدے گل سچی اے یا چوٹھی ایہہ بوہت

بھیڑا کم اے۔ ﴿۳﴾... ایہہ قسم کھانا کہ میں اپنی بیوی نال چار مہینے تک یا کردی وی صحبت نہیں کراں گا۔ ایہنوں ایلا کہیندے نیں۔ ایہدا حکم

ایہہ اے کہ جے قسم توڑ دیوے تے چار مہینے دے اندر صحبت کر لوے فیر تے اوہدے تے کفارہ واجب اے ورنہ چار مہینے بعد طلاق بائنہ

ہو جاوے گی۔

يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللَّهُ فِي أَرْحَامِهِنَّ إِنْ كُنَّ يُؤْمِنَنَّ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ط

اوپنوں لکان جیہڑا اللہ نے ایسناں دے ڈھڈ وچ پیدا کیتا اے جے اللہ تے قیامت اُتے ایمان رکھیاں نیں

وَبُعُو لَتِهِنَّ أَحَقُّ بِرِدِّهِنَّ فِي ذَلِكَ إِنْ أَرَادُوا إِصْلَاحًا وَلَهُنَّ

تے ایسناں دے شوہر ایس مدت دے وچ ایساں نوں واپس لیاں دا حق رکھدے نیں جے اوہ ٹھیک کرن دا ارادہ رکھدے ہوں ① تے عورتاں دے لئی

مَثَلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ ط وَاللَّهُ

دی مرداں تے شریعت دے مطابق ایس ای حق اے جویں (ایسناں دا) عورتاں تے اے تے مرداں نوں ایسناں تے وڈیائی حاصل اے تے اللہ

عَزِيزٌ حَكِيمٌ ع الطَّلَاقِ مَرَّتَيْنِ ص فَمَسَاكٌ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٌ بِإِحْسَانٍ ط

غالب، حکمت والا اے (228) طلاق دو وار تک اے فیر بھلائی نال روک لینا اے یا چنگے طریقے نال چھڈ دینا اے ②

وَلَا يَجِلُّ لَكُمْ أَنْ تَأْخُذُوا بِمَا آتَيْتُمُوهُنَّ شَيْئًا إِلَّا أَنْ يَخَافَا

تے تہاڈے لئی جائز نیں کہ تسیں جو کجھ عورتاں نوں دتا ہووے اوہدے وچوں کجھ واپس لے لو پر ایس صورت وچ کہ دوہاں نوں خطرہ ہووے

إِلَّا يُقْبِحَا حُدُودَ اللَّهِ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا يُقْبِحَا حُدُودَ اللَّهِ فَلَا جُنَاحَ

کہ اللہ دیاں حدیں باقی نہ رکھ سکے تے جے تہاںوں ڈر ہووے کہ میاں بیوی اللہ دی حدیں نوں قائم نہ کر سکے تے ایسناں تے ایس

عَلَيْهِنَّ مَا فَتَدَتْ بِهِ ط تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَعْتَدُوا هَاجَ وَمَنْ يَتَعَدَّ

(مالی ہر جانے) وچ کجھ گناہ نہیں جیہڑا عورت بدلے وچ دے کے چھڈا حاصل کر لوے، ایہہ اللہ دیاں حدیں نیں، ایسناں توں آگے نہ ودھو تے جیہڑے اللہ دیاں

حاشیہ ①... آیت وچ ”آزادوا“ دے لفظ توں ایہہ وی پتہ لگا کہ طلاق رجعی وچ رجوع لئی عورت دی مرضی ضروری نہیں صرف مرد

دار رجوع کافی اے، ہاں ظلم کرن تے عورت نال اپنے بدلے دی آگ بچھان لئی رجوع کرنا سخت برا اے۔ افسوس کہ ساڈے وچ ایس

جہالت دی وی کمی نہیں، گھر والیاں نوں ظلم و ستم تے سوہریاں توں بدلہ لین دا ذریعہ بنایا جاندا اے۔ ایسوں تیک کہ بعض اوقات شادی ای

ایس نیت نال کیتی جاندی اے تے بعض اوقات طلاق دین توں بعد رجوع ایس بھٹری نیت نال کیتا جاندا اے۔ ②... چنگے طریقے توں

روکن دا مطلب اے رجوع کر کے روک لینا تے چنگے طریقے نال چھڈ دین دا مطلب طلاق دے کے عدت ختم ہون دے کہ ایس طراں اک

طلاق ای ہائے ہو جاندی اے۔ شریعت نے طلاق دیوں تے نہ دیوں دیاں دونوں صورتاں وچ بھلائی تے خیر خواہی دا فرمایا اے، ساڈے

زمانے وچ لوکاں دی اک وڈی تعداد دوہاں صورتاں وچ الٹی چلدی اے، طلاق دیوں وچ وی غلط طریقہ تے گھر والی نوں رکھن وچ وی غلط

طریقہ۔ اللہ پاک ہدایت عطا فرماوے۔

حُدُودَ اللَّهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿۲۲۹﴾ فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ

حداں توں اگے دھسے تے اوہی لوک ظالم نیں (229) فیر جے میاں بیوی نوں (تجی) طلاق دے دیوے تے ہن اوہ عورت اوہدے لئی حلال ناں ہووے گی

حَتَّىٰ تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ ۖ فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يَتَرَاجَعَا

جداں تک دوسرے خاوند ناں نکاح نہ کرے، ① فیر اوہ دوسرا شوہر جے اوہنوں طلاق دے دیوے تے ایہناں دوہاں تے اک دوجے ول واپس آون دوج کجھ

إِنْ ظَنَّا أَنْ يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ ۖ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ

گناہ نیں جے کر اوہ ایہہ سمجھ لین کہ (ہن) اللہ دیاں حداں نوں قائم رکھ لین گے تے ایہہ اللہ دیاں حداں نیں جیہڑیاں اوہ سیانے لوکاں لئی بیان

يَعْلَمُونَ ﴿۲۳۰﴾ وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجْدَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ

کر دا اے (230) تے جداں تسیں عورتاں نوں طلاق دیوے تے اوہ اپنی (عدت دی اخیر) مدت (دے بیڑے) تک پہنچ جان تے اوس ویلے ایہناں نوں چنگے

بِمَعْرُوفٍ أَوْ سِرِّ حَوْهِنَّ بِمَعْرُوفٍ ۚ وَلَا تُمْسِكُوهُنَّ ضِرَارًا لَلتَّعْتُدُوا ۚ

طریقے ناں روک لوو یا چنگے طریقے ناں چھڈ دیوے تے ایہناں نوں نقصان پہچان لئی نہ روکو تاکہ تسیں (ایہناں اُتے) زیادتی کرو ②

وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ ۖ وَلَا تَتَّخِذُوا آيَاتِ اللَّهِ هُزُوًا ۚ

تے جیہڑا ایویں کرے تے اوہنے اپنی جان تے ظلم کیتا تے اللہ دیاں آیتاں نوں ٹھٹھہ تے مذاق نہ بنا لوو

حاشیہ ①... تن طلاقاں تہاں مہینیاں وچ دتیاں جان یا اک مہینے وچ اک یا اک دن وچ یا کو بیٹھک وچ یا کو کلام وچ بہر صورت تنوں ہو

جاندیاں نیں تے عورت مرد تے حرام ہو جاندی اے۔ تن طلاقاں توں بعد بغیر شرعی طریقے دے مرد تے عورت دا ہم بستری وغیرہ کرنا

واضح حرام تے ناجائز اے تے ایہو جنی صلح کراؤن والے وی گناہ وچ برابر دے شریک نیں۔ ②... طلاق والی عورت دی عدت ختم ہون

توں پہلے رجوع کرن یا نہ کرن دا اختیار اے پر ایس اختیار نوں ظلم تے زیادتی دا بہانہ بنانا منع تے ناجائز اے۔ جیہڑا ایس طراں کر دا اے

اوہ اپنی جان تے ظلم کر دا اے تے ایہہ کم سراسر اللہ پاک دیاں آیتاں دا مذاق بناؤن وانگوں اے۔ ایہو جے لوکاں نوں یاد رکھنا چاہی دا

اے کہ کائنات وچ گھر والیاں تے ظلم و ستم تے شرعی حکماں دی مخالفت نوں ہو رکوئی نہ وی جان دا ہووے پر اللہ پاک تے یقیناً جان دا

اے تے اوہدے دربار وچ تے جواب تے دینا ای پئے گا۔

وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَمَا أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنَ الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ

تے اپنے اُتے اللہ دا احسان یاد کرو تے اوہنے تہاڈے اُتے جیہڑی کتاب تے حکمت اتاری اے (ایہنوں یاد کرو)

يَعْظُمُ بِهِ ۖ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ۝۲۳۱

ایہدے نال اوہ تہانوں نصیحت فرماتا اے تے اللہ توں ڈردے روو تے یاد رکھو کہ اللہ سبھ کجھ جانن والا اے (231)

وَإِذَا طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ أَنْ يَنْكِحْنَ

تے جدوں تسیں عورتاں نوں طلاق دیو تے اوہناں دی (عدت دی) مدت پوری ہو جاوے تے اے عورتاں دے والیو! ایہناں نوں اپنے شوہراں نال

أَزْوَاجَهُنَّ إِذَا تَرَاضُوا بِأَبْيَهُنَّ بِالْعُرُوفِ ۖ ذَلِكَ يُوعَظُ بِهِ مَنْ كَانَ مِنْكُمْ

نکاح کرن توں نہ روکو جدکہ آپس وچ شریعت دے مطابق راضی ہو جان۔ ایہہ نصیحت اوہنوں دتی جاندی اے جیہڑا تہاڈے وچوں

يَوْمٍ مِنْ بِلَدِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۖ ذَلِكُمْ أَزْكَى لَكُمْ وَأَطْهَرُ ۖ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ۝۲۳۲

اللہ تے قیمت اتے ایمان رکھدا ہووے۔^① ایہہ تہاڈے لئی بڑا ستھرا تے پاک صاف کم اے تے اللہ جان دا اے

تیس نہیں جان دے^② (232) تے ماواں اپنے بچیاں نوں پورے دو سال دودھ پلاون،^③

لَسَنْ أَرَادَ أَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ ۖ وَعَلَى الْبَوْلِ دَلَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ

(ایہہ حکم) اوس لئی (اے) جیہڑی دودھ پلان دی مدت پوری کرنی چاہوے تے بچے دے پوتے رواج دے مطابق عورتاں دے کھان تے پاون دی

حاشیہ ①... جدوں کسے عورت دی عدت لگھ جاوے تے عدت توں بعد اوہ عورت کسے ہو رنال نکاح دا ارادہ کرے بھانویں کوئی نواں بندہ

ہووے یا اوہی جیسے (رجعی یا تن توں گھٹ بانہ) طلاق دتی سی تے جے اوہ مرد و عورت آپس وچ راضی نہیں تے عورت دے سر پرستاں

نووں بغیر کسے وجہ دے روکن دا حق نہیں۔^②... یعنی ایس حکم تے عمل کرنا تہاڈے لئی زیادہ پاکی تے طہارت دا ذریعہ اے ایس لئی کہ بعض

اوقات پچھلے تعلقات دی وجہ توں عورتاں غلط چال چل پیندیاں نہیں جیہڑیاں بعد وچ ساریاں لئی پریشانی دی وجہ بن جاندی اے، ایس لئی

عورتاں نوں ہو ر نکاح کرن توں ایویں بلا وجہ نہ روکو۔^③... بچے نوں دودھ پلان دے بارے حکماں دی تفصیل جانن لئی صراط الجنان، جلد 1،

صفحہ 357 دیکھو۔

بِالْمَعْرُوفِ ۱ لَا تَكْفُرْ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَا تُضَارَّ وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا وَ

ذمہ داری اے۔ کسے جان تے ایسناں ای بھار رکھیا جاوے گا جتنی اوہدے وچ طاقت ہووے۔ ماں نوں اوہدی اولاد دی وجہ نال تکلیف نہ دتی جاوے تے

لَا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَلَدِهِ ۲ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذَلِكَ ۳ فَإِنْ أَرَادَا فِصَالًا

نہ بیو نوں اوہدی اولاد دے وجہ توں تکلیف دتی جاوے ① تے جیہڑا باپ دی جگہ تے اے اوہدے تے وی ایسے طراں دا ای (حکم) اے ② فیر جے ماں پو دو نوں

عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا ۴ وَإِنْ أَرَادْتُمْ أَنْ

آپس وچ راضی تے مشورے نال دودھ چھڑانا چاہن تے ایسناں تے گناہ نہیں تے جے تیسں چاہو کہ (دوجی عورتاں توں)

تَسْتَرْضِعُوا أَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِذَا سَلَّمْتُمْ مَا اتَّيْتُمْ

اپنے بچیاں نوں دودھ پیاؤ تے وی تہاڑے تے کوئی حرج نہیں جدکہ جیہڑی مزدوی دینا تیسں مقرر کیتی ہووے اوہ

بِالْمَعْرُوفِ ۵ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ۶

بھلائی نال دے دیو تے اللہ توں ڈردے روو تے جان لوو کہ اللہ تہاڑے کم دیکھ ریا اے (233)

وَالَّذِينَ يَتَّقُونَ مِنكُمُ وَيَدْرُؤْنَ آزُوجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ

تے تہاڑے وچوں جیہڑے فوت ہو جان تے بیویاں چھڈ جان تے اوہ بیویاں چار مہینے دس دن اپنے آپ نوں

أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا ۷ فَاذْأَبْلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ

روکی رکھن ③ تے جدوں اوہ اپنی (کمن والی) مدت نوں پہنچ جاوے تے اے والیو! تہاڑے تے اس کم دا کوئی حرج نہیں

حاشیہ ①... ماں نوں نقصان دینا ایہہ لے کہ جس صورت وچ ایس تے دودھ پلانا ضروری نہیں ایہدے وچ اوہنوں دودھ پلان تے مجبور کیتا جاوے

تے بیو نوں نقصان دینا ایہہ لے کہ اس دی طاقت توں ودھ اوس تے ذمہ داری پادتی جاوے۔ یا آیت دا ایہہ معنی اے کہ نہ ماں بچے نوں تکلیف

دیوے نہ بیو۔ ماں دا بچے نوں نقصان دینا ایہہ ہے کہ اوہنوں ویلے سر دودھ نہ دیوے تے اوہدی نگرانی نہ کرے یا اپنے نال محبت کرن توں بعد وچ چھڈ

دیوے تے بیو دا بچے نوں نقصان ایہہ ہے ماں نال محبت کرن والے بچے نوں ماں توں کھو لیا جاوے یلماں دے حق وچ کوتاہی کرے جس توں بچے نوں

نقصان پہنچے۔ ②... جے بیو فوت ہو گیا تے جیہڑیاں ذمہ داریاں بیو تے ہندیں نیں اوہ ہن اوس دی جگہ جیہڑا ہووے گا اوہدے تے ہون گیاں۔

③... ایس آیت وچ فوت ہوئے بندے دی بیوی دی عدت دا بیان لے کہ بیوی دی عدت 4 مہینے 10 دن تک اے۔ ایہہ اوس صورت وچ اے

جدوں خاوند دی فوتگی چن دی پہلی تاریخ توں ہوئی ہووے نیں تے عورت 130 دن پورے کرے گی۔ ہور تفصیل جان لئی صراط الجنان جلد 1،

صفحہ 359 دیکھو۔

فِيْبَا فَعَلْنَ فِيْ اَنْفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوْفِ ۝ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ ۝ (۲۳۳)

جیڑیاں عورتاں اپنے معاملے وچ شریعت دے مطابق کر لوون ① تے اللہ تہاڑے کماں توں خبردار اے (234)

وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِیْ بَیْعَا عَرَضُكُمْ بِهٖ مِنْ خُطْبَةِ النِّسَاءِ اَوْ اَكُنْتُمْ فِيْ

تے تہاڑے تے ایس گل وچ کوئی گناہ نہیں جیڑے اشاریاں کنایاں نال تیں عورتاں نوں نکاح دا پیغام دیو یا اپنے دل وچ

اَنْفُسِكُمْ ۝ عَلِمَ اللّٰهُ اَنَّكُمْ سَتَدُّوْنَ هُنَّ وَلٰكِنْ لَّا تَوَاعِدُوْهُنَّ سِرًّا

کھا رکھو۔ اللہ جان دا اے کہ ہن تیں ایسناں دا ذکر کرو گے پر ایسناں نال خفیہ وعدہ نہ کر رکھو

اِلَّا اَنْ تَقُوْلُوْا قَوْلًا مَّعْرُوْفًا ۝ وَلَا تَعْرِمُوْا عَقْدَةَ النِّكَاحِ حَتّٰی

پر ایہہ کہ شریعت دے مطابق کوئی گل کہہ لوو تے نکاح دی گنڈ نوں پکا نہ کرنا جدوں تک (عدت دا)

يَبْلُغَ الْكِتٰبُ اَجَلَهٗ ۝ وَاَعْلَمُوْا اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِيْ اَنْفُسِكُمْ

لکھیا ہویا (کلم) اپنی (کمن والی) مدت نوں نہ پہنچ جاوے تے جان لوو کہ اللہ تہاڑے دل دی جان دا اے

فَاَحْذَرُوْهُ ۝ وَاَعْلَمُوْا اَنَّ اللّٰهَ عَفُوٌّ رَّحِيْمٌ ۝ (۲۳۵) لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِنْ

تے اوس توں ڈرو تے جان لوو کہ اللہ بوہت بخشش والا، برداشت والا اے ② (235) جے تیں عورتاں نوں طلاق دے دیو تے جدوں تک

طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمْسُوْهُنَّ اَوْ تَفْرَضُوْا لَهُنَّ فَرِيْضَةً ۝ وَمَتَّعُوْهُنَّ

تیں اوہناں نوں جتھ نہ لایا ہووے یا کوئی مہر نہ متھ لیا ہووے اوووں تک تہاڑے تے کجھ مطالبہ نہیں ③ تے اوہناں نوں (اک جوڑا) ورتن لئی دیو۔

حاشیہ ①... ایس توں پتہ لگا کہ عورتاں نوں شریعت دے حدود وچ رہندیاں ہویاں اپنے معاملیاں دا فیصلہ کرن دا اختیار اے تے اوہ آپ وی

اپنا نکاح کر سکدی اے تے فیروی مشورے نال چلنا بہتر اے۔ ②... فونگی دی عدت گزارن والی عورت نال نکاح کرنا نکاح دا کھلا پیغام دینا

یا نکاح دا وعدہ کر لینا تے حرام اے پر، پردے دے نال نکاح کرن دی خواہش دا ظاہر کرنا گناہ نہیں مثلاً ایہہ آکھے کہ تیں بڑی نیک خاتون

او، یا اپنا ارادہ دل وچ ای رکھے تے مونہوں کسے طرح نہ آکھے، ایہہ وی گناہ نہیں۔ ③... ایس آیت توں حق مہر دے کجھ مسئلے بیان کیتے جا

رہے نیں، ایسناں دی تفصیل جان لئی تفسیر صراط الجنان جلد 1، صفحہ 361 توں 363 دا مطالعہ کرو۔

عَلَى الْمَوْسِعِ قَدْرًا وَعَلَى الْمُقْتَرِ قَدْرًا ۚ مَتَاعًا بِالْمَعْرُوفِ ۚ

مالدار تے اوہدی طاقت دے مطابق تے تنگدست اُتے اوہدی طاقت دے مطابق دینا لازم اے۔ شریعت دے قانون مطابق اوہنوں نفع دیو،^①

حَقًّا عَلَى الْبُحْسَيْنِ ۝ (۳۳۶) وَإِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ

ایہہ بھلائی کرن والیاں تے واجب اے (236) تے جے تیں عورتاں نوں ہتھ لان توں پہلے طلاق دے دیو

وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً فَنِصْفَ مَا فَرَضْتُمْ إِلَّا أَنْ يُعْفُونَ أَوْ

تے تیں اوہناں لئی کجھ مہر وی مٹھیا ہووے تے جہاں تیں مٹھیا سی اوس دا ادھا واجب اے پر ایہہ کہ عورتاں کجھ مہر معاف کر دین یا

يُعْفُوا الَّذِي بَيْنَهُمَا عُقْدَةُ النِّكَاحِ ۚ وَأَنْ تَعْفُوا أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى ۚ

اوه (میاں) بوہتا دے دیوے جیدے ہتھ وچ نکاح دی گڈھ اے تے اے مردو! تہاڈا بوہتا دینا پرہیز گاری دے زیادہ نیڑے اے^②

وَلَا تَسْأُوا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ۝ (۳۳۷) حِفْظُوا عَلَى

تے آپس وچ اک دوجے نال احسان کرنا نہ ٹھھیا جے بے شک اللہ تہاڈے کم ویکھ ریا اے^③ (237) ساریاں نمازاں دی پابندی کرو

الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَىٰ ۚ وَقَوْمُوا لِلَّهِ قَنِينًا ۝ (۳۳۸) فَإِنْ خِفْتُمْ فَرَجَالًا

تے خاص طور تے وچلی نماز دی تے اللہ دے حضور ادب نال کھلویا کرو (238) فیر جے تیں ڈر دی حالت وچ ہوو تے پیدل

حاشیہ ①... ایسناں آیتاں توں پتہ لگا کہ فقہ دا علم بڑی فضیلت تے اہمیت والا اے ایس لئی کہ ایہدے وچ عبادت دے نال نال دو جے

معاملات جویں نکاح، حق مہر تے طلاق وغیرہ دے بارے وی شرعی حکم دے جان دے نیں۔^②... عورت ولوں معافی ایہہ ہے کہ اوه

ادھے مہر توں کجھ یا پورا ای چھڈ دیوے۔ خاندن ولوں معافی ایہہ اے کہ اوه پورا مہر دے چکيا ہووے تے باقی ادھا واپس نہ لوے تے زیادہ دین

دی صورت ایہہ ہے کہ ادھا دین دی بجائے پورا مہر دے دیوے۔^③... طلاق دا معاملہ ایساں سخت ہندا اے کہ عام طور تے دونوں فریق

بدلہ لین دے جذبے وچ آنھے ہوئے ہندے نیں تے اک دوجے نوں جان توں مار دین دے خواہش رکھ دے نیں پر اللہ پاک ایہتھے وی آپس

وچ جگے جگے سلوک دا حکم فرما ریا اے تے ایہدے وچ وی خاص طور تے مردنوں زیادہ تاکید اے ایس لئی کہ زیادہ تکلیف عام طور تے مرد تے

اوہدے خاندان ولوں ہندی اے۔

أَوْ رُكْبَانًا ۚ فَإِذَا آمَنْتُمْ فَادْكُرُوا اللَّهَ كَمَا عَلَيْكُمْ مَآلِمُ تَكُونُوا

یا سوار (جیویں ممکن ہووے نماز پڑھ لو) ① غیر جدوں سکون دی حالت وچ ہو جاوے تے اللہ نوں یاد کرو جیویں اوہنے تہانوں سکھایا اے جیہڑا تیں نہیں

تَعْلُونَ ۲۳۹) وَالَّذِينَ يَتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا وَصِيَّةً

جان دے سو (239) تے جیہڑے تہاڑے وچوں فوت ہو جان تے بیہیاں چھڈ جان اوہ اپنیاں عورتاں لئی (اوہناں نوں گھراں وچوں) کڈھے بغیر

لِأَرْوَاحِهِمْ مَتَاعًا إِلَى الْحَوْلِ غَيْرِ إِخْرَاجٍ ۚ فَإِنْ خَرَجْنَ فَلَا جُنَاحَ

پورے سال دا خرچہ دین دی وصیت کر کے جان ② غیر جے اوہ آپ نکل جان تے تہاڑے تے ایس معاطے وچ

عَلَيْكُمْ فِي مَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ مِنْ مَّعْرُوفٍ ۖ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ۲۴۰

کوئی پچھ گچھ نہیں جیہڑا اوہ اپنے بارے شریعت دے مطابق کرن اللہ بڑی، ③ حکمت والا اے (240)

وَلِلْبَطَلِ مَتَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ ۖ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ ۲۴۱) كَذَلِكَ يُبَيِّنُ

تے طلاق والیاں عورتاں لئی دی شریعت دے قانون مطابق خرچہ لے، ④ ایہہ پرہیز گاراں تے واجب اے (241) اللہ ایسے طراں تہاڑے

اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ۲۴۲) أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ

لئی اپنیاں آیتاں کھول کے بیان کردا اے تاکہ تیں سمجھو (242) اے حبیب! کیہ تیں ایہناں لوکاں نوں نہیں دیکھیا سی جیہڑے

حاشیہ ①... ایہتھے دشمن یا درندے وغیرہ دے ڈردی حالت وچ نماز دا حکم تے طریقہ دسیا گیا اے، جے ڈردی ایہو جی صورت ہووے کہ

اک جگہ ٹھہرنا ناممکن ہو جاوے تے پیدل چلدے ہوئے یا سواری تے جویں ہو سکے نماز پڑھ لو۔ ②... شروع شروع وچ اسلام اندر بیوہ

دی عدت اک سال سی تے اوس اک سال وچ اوہ خاوند دے گھرہ کے کھان پین تے رہن سہن دی حق دار ہندی سی، فیہر اک سال دی

عدت تے سورہ بقرہ دی آیت 234 توں منسوخ ہو گئی تے پورے سال دا کھان پین دا خرچہ سورہ نساء دی آیت نمبر 12 یعنی وراثت والی

آیت توں منسوخ ہو یا۔ ③... عربی لفظ ”عزیز“ عزت توں بنیا اے، ایہہ دکھرے دکھرے معنے وچ استعمال ہندا اے جویں کہ عزت

والا، غلبے والا تے زبردست وغیرہ۔ ④... ایہتھے آیت وچ دسیا گیا اے کہ طلاق دی عدت وچ خاوند تے عورت نوں کھان پین دا خرچہ دینا

ضروری اے۔ تفصیل لئی بہار شریعت جلد 2، حصہ 8 توں فقہہ دا بیان پڑھو۔

دِيَارِهِمْ وَهُمْ أَلُوفٌ حَذَرَ الْبُوتِ ۖ فَقَالَ لَهُمُ اللَّهُ مُوتُوا ۖ ثُمَّ أَحْيَاهُمْ ۚ

موت دے ڈرتوں ہزاروں دی تعداد وچ اپنے گھراں چوں نکلے تے اللہ نے ایسناں نوں فرمایا: مر جاؤ! ① فیر ایسناں نوں زندہ فرما دتا،

إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿۲۴۳﴾

بے شک اللہ لوکاں تے فضل کرن والا اے پر بہتے لوک شکر ادا نہیں کردے (243)

وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ سَبِيعٌ عَلِيمٌ ﴿۲۴۴﴾ مَن ذَا

تے اللہ دے رستے وچ لڑو تے جان لو اللہ سُنن والا، جانن والا اے (244) ہے کوئی جیہڑا

الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضِعَّهُ لَهُ أَضْعَافًا كَثِيرَةً ۗ وَاللَّهُ

اللہ نوں چنگا قرض دیوے ② تے اللہ اوہدے لئی اوس قرض نوں بڑا زیادہ ودھا دے تے اللہ

يَقْبِضُ وَيَبْضُطُ ۚ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿۲۴۵﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الْمَلَإِ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ

تنگی دیندا اے تے کھلا دیندا اے تے تیس اوہدے ول ای پھیرے جاؤ گے (245) اے حبیب! کیہ تیس بنی اسرائیل دے اک جھتے نوں نہیں دیکھیا

مَنْ بَعْدَ مُوسَىٰ ۖ إِذْ قَالَ النَّبِيُّ لَهُمْ ائْتُوا بِنَبِيٍّ ۚ فَجَاءُوا بِدَاوُدَ ۚ وَكَانَ

جیہڑا موسیٰ دے بعد ہویا، ③ جدوں اوہناں نیں اپنے اک نبی نوں آکھیا ساڈے لئی اک بادشاہ بنا دیو تاں کہ اسیں اللہ دی راہ وچ لڑیے،

قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ أَلَّا تُقَاتِلُوا قَالُوا وَمَا لَنَا

اوس نبی نے فرمایا: کتے اُج تے نہیں ہووے گا کہ جے تہاڈے اُتے جہاد فرض کیتا جاوے تے فیر تیس جہاد نہ کرو؟ اوہناں آکھیا: سانوں کیہ ہویا اے

حاشیہ ①... ایس واقعے توں پتہ لگا کہ بندہ موت دے ڈرتوں نس کے جان نیں بچا سکدا تے نسا بے کار اے، جیہڑی موت مقدر وچ اے

اوه ضرور پہنچے گی۔ بندے نوں چاہی دا اے کہ اللہ دی رضا تے راضی رہوے۔ ②... اللہ دی راہ وچ خلوص نال خرچ کرن نوں قرض دا

نال دتا اے، ایہہ اللہ پاک داکمال درجے دالطف و کرم اے ایس لئی کہ بندہ اوہدا بنایا ہویا اے تے بندے دمال اوہدا دتا ہویا اے، اصل

مالک اویسی اے جد کہ بندہ اوہدی عطا نال مجازی مالک اے پر فیروی مجازی مالک دے دینے نوں قرض دا نال دتا گیا اے۔ ③... جہاد دا حکم

دین توں بعد ہن جہاد دی ہمت تے حوصلہ پیدا کرن والا اک واقعہ بڑا ای دل نوں لگن والا چوکھی تفصیل نال دسیا جا ریالے۔

أَلَا نُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَقَدْ أَخْرَجْنَا مِنْ دِيَارِنَا وَأَبْنَاؤُنَا فَلَمَّا

کہ اسیں اللہ دی راہ وچ نہ لڑیئے حالانکہ سانوں ساڈے وطن وچوں تے ساڈی اولاد وچوں کڈھ دتا گیا اے ① تے غیر جدوں

كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ تَوَلَّوْا إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ ۖ وَاللَّهُ عَلِيمٌ

اوہناں تے جہاد فرض کیتا گیا تے اوہناں وچوں تھوڑے جے لوکاں توں علاوہ (باقیاں) نیں مونھ پھیر لیا تے اللہ ظالماں نوں

بِالظَّالِمِينَ ۖ وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ اللَّهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طَالُوتَ مَلِكًا ۗ

چنگی طراں جان دا اے (246) تے اوہناں نوں اوہناں دے نبی نے فرمایا: بے شک اللہ نے طالوت نوں تہاڈا بادشاہ بنا دتا اے۔ ②

قَالُوا أَلَمْ يَكُنْ لَهُ الْمُلْكُ عَلَيْنَا وَنَحْنُ أَحَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ وَلَمْ يُؤْتَ

اوہ کہیں گے: اوہنوں ساڈے تے کویں بادشاہ بنا دتا گیا اے حالانکہ اسیں تے اوہدے توں ودھ بادشاہت دا حق رکھنے آں تے اوہنوں مال وچ دی

سَعَةً مِنَ الْمَالِ ۗ قَالَ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاهُ عَلَيْكُمْ وَزَادَهُ بَسْطَةً فِي

وسعت نہیں دتی گئی۔ اوس نبی نے فرمایا: اوہنوں اللہ نے تہاڈے اُتے چن لیا اے اوہنوں علم تے جسم بڑا زیادہ

الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ ۗ وَاللَّهُ يُؤْتِي مُلْكَهُ مَنْ يَشَاءُ ۗ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ۙ

دتا اے تے اللہ جیہنوں چاہوے اپنا ملک دیوے تے اللہ وسعت والا، علم والا اے (247)

وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ آيَةَ مُلْكِهِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ التَّابُوتُ فِيهِ سَكِينَةٌ مِّنْ

تے اوہناں نوں اوہناں دے نبی نے فرمایا: اوہدی بادشاہت دی نشانی ایہہ اے کہ تہاڈے کول اوہ تابوت آ جاوے گا جیہدے وچ تہاڈے رب دلوں

حاشیہ ①... ایس واقعے توں ایہہ وی پتہ لگا کہ جدوں قوم دی اعتقادی تے عملی حالت خراب ہو جاندی اے تے ایہناں اُتے ظالم تے جابر

قوموں نوں حاوی کر دتا جاندا اے۔ ایس آیت نوں سامنے رکھ کے پوری دنیا دے مسلمان ناکاں دی اعتقادی تے عملی حالت نوں وکھیا

جاوے تے اُتے دا نقشہ بڑا صاف طور تے نظر آوے گا۔ قرآن دے ایس طراں دے واقعات بیان کرن دا مقصد صرف تاریخ دے واقعات

دسنای نیں بلکہ عبرت تے نصیحت حاصل کرن ول لیا نا اے۔ ②... عربی لفظ ”بَعَثَ“ دا لغوی معنی اے کہسے چیز نوں کھڑا کرنا جہ کہ

وکھرے وکھرے نشانیاں دے اعتبار نال ایہدے معنی بدلدے رہندے نیں ایہتھے ایہہ لفظ بیچن تے مقرر کرن دے معنی وچ اے۔

سَابِكُمْ وَبَقِيَّةٌ مِّمَّا تَرَكَ آلُ مُوسَىٰ وَآلُ هَارُونَ تَحْمِلُهُ الْمَلَائِكَةُ ۗ إِنَّ

والاں دا چین اے تے عزت والے موسیٰ تے عزت والے ہارون ① دی چھڑیاں ہوئیں شیواں دا بیجا ہویا اے ② فرشتیاں نہیں اوہنوں چکھیا ہووے گا۔ بے شک

فِي ذَلِكَ لَآيَةٌ لِّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿۲۳۸﴾ فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِالْجُنُودِ ۗ

ایہدے وچ تہاڈے لئی بڑی نشانی اے جے تیس ایمان والے او (248) فیر جدوں طالوت ٹولے نوں لے کے شہر توں علیحدہ ہویا

قَالَ إِنَّ اللَّهَ مُبْتَلِيكُمْ بِنَهَرٍ ۖ فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ مِنِّي ۖ وَمَنْ لَّمْ

تے اوہنے آکھیا: بے شک اللہ تہانوں اک نہر توں آزماون والا اے ③ تے جیہڑا اوس نہر وچوں پانی پیوے گا اوہ میرا نہیں اے تے جیہڑا نہ

يَطْعَمُهُ فَإِنَّهُ مِنِّي إِلَّا مَنِ اعْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِهِ ۖ فَشَرِبُوا مِنْهُ إِلَّا

پیوے گا اوہ میرا اے سوائے اوہدے جیہڑا اک چلو اپنے ہتھ نال بھر لووے تے ایہناں وچوں تھوڑے جے لوکاں توں علاوہ ساریاں نہیں اوس نہر توں

قَلِيلًا مِّنْهُمْ ۗ فَلَمَّا جَاوَزَهُ هُوَ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ ۖ قَالُوا لَا طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ

پانی پی لیا تے فیر جدوں طالوت تے اوہدے نال دے مسلمان نہروں پار ہو گئے تے اوہناں آکھیا: ساڈے کول آج

بِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ ۗ قَالَ الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُم مُّلِقُوا اللَّهَ لَكُمْ مِّنْ فَتْنَةٍ

جالوت تے اوہدے لشکراں نال مقابلہ کرن دی طاقت نہیں اے۔ (پر) جیہڑے اللہ نال ملن دا یقین رکھدے سن اوہناں آکھیا: بڑی دفعہ کئی

حاشیہ ﴿۱﴾... بعض عالماں نہیں فرمایا کہ تابوت وچ حضرت موسیٰ تے ہارون عَلَيْهِمَا السَّلَامُ دی اُمت دے عالماں دے تبرکات سن،

ایس لئی ”ال“ توں مراد اوہ ای عالم نہیں جد کہ بعض نہیں فرمایا کہ تابوت وچ حضرت موسیٰ تے ہارون عَلَيْهِمَا السَّلَامُ دے اپنے تبرکات

سن تے ”ال“ تعظیم دے طور تے ایہناں لئی ای استعمال ہویا اے۔ ﴿۲﴾... ایس توں پتہ لگا اللہ پاک دے پیاریاں نال نسبت رکھن والی ہر

چیز برکت والی ہندی اے جو ایس تابوت وچ حضرت موسیٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ دے نعلین شریف یعنی پیراں وچ پاؤن والے جوڑے وی برکت

دا ذریعہ سن۔ ﴿۳﴾... ایس واقعہ توں ایہہ حکمت وی پتہ لگی کہ جہاد توں پہلے وی آزمائش کر لینا بہتر اے۔ اوسے ویلے کوئی بزدلی دکھائے

تے اوہدا نتیجہ چنگا نہیں ہندا۔ امن دی حالت وچ فوجی تربیت تے محنت تے مشقت ایسے مقصد لئی ہندی اے تے نال ایہہ وی پتہ لگا کہ کسے

وڈھے امتحان توں پہلے چھوٹے امتحان وچوں لنگھ لینا چاہی والا اے کہ ایہدے توں دل وچ طاقت پیدا ہندی اے۔

قَلِيلَةً غَلَبَتْ فِيهِ كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللَّهِ ط وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿۲۳۹﴾ وَلَسَابِرُوا

جماعت اللہ دے حکم نال وڈی جماعت تے بھاری پئے گئی اے ① تے اللہ صبر کرن والیاں دے نال اے (249) فیر جدوں اوہ جالوت تے اوہدے

لِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالُوا رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبَّتْ أقدامنا وَأَنْصُرْنَا

جتھیاں دے سامنے آئے اوہناں عرض کیتی: اے ساڈے رب! ساڈے تے صبر پادے تے سانوں اپنے پیراں تے قائم رہن دی توفیق عطا فرماتے کافر قوم دے

عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿۲۴۰﴾ فَهَزَمُوهُمْ بِإِذْنِ اللَّهِ قَتَلَ دَاوُدُ جَالُوتَ وَ

مقابلے وچ ساڈی مدد فرما ② (250) تے اوہناں نہیں اللہ دے حکم نال دشمنان نوں نسا دتا تے داؤد نے جالوت نوں قتل کر دتا تے

إِنَّهُ اللَّهُ الْمَلِكُ وَالْحَكِيمُ وَعَلَيْهِ مَبَايِسَاءُ ط وَلَوْلَا دَفَعُ اللَّهُ النَّاسَ

اللہ نے اوہنوں بادشاہی تے حکمت عطا فرمائی تے اوہنوں جو چاہیا سکھا دتا تے جے اللہ لوکاں وچوں اک دے نال

بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَّفَسَدَتِ الْأَرْضُ وَلَكِنَّ اللَّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿۲۴۱﴾

دوہے نوں دفع نہ کرے تے زمین ضرور برباد ہو جاوے ③ پر اللہ سارے جہان تے فضل کرن والا اے (251)

تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ ط وَإِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿۲۴۲﴾

ایہہ اللہ دیاں آیتاں نیں اے حبیب! اسیں تہاڈے سامنے حق دے نال پڑھنے آں ایہدے وچ شک نہیں تیں رسولاں وچوں او (252)

حاشیہ ①... خلوص، جذبہ تے ہمت اللہ پاک دی مدد حاصل کرن دا ذریعہ نیں تے اسلامی تاریخ وچ چھوٹیاں جماعتاں دے وڈیاں

جماعتاں تے غالب آون دیاں بڑیاں مثالاں ملدیاں نیں، جویں غزوہ بدر وچ 313 دی تھوڑی تعداد وچ مسلمان ہزار 1000 دے

نیڑے کافراں دے وڈھے گروہ تے غالب آگئے، جنگ یرموک وچ 50,000 دے نیڑے مسلماناں دی فوج کافراں دے دس لکھ دے

وڈھے لشکر تے غالب آئے۔ ②... ایس توں پتہ لگا کہ دشمن نال جنگ دے وچ صرف ظاہر سبباں تے ای بھروسہ نہیں کرنا چاہی دا بلکہ

اللہ پاک دی بارگاہ وچ صبر، اپنے آپ نوں قائم رکھنا تے دشمنان دے خلاف مدد دی دعاوی کرنی چاہی دی اے تال کہ ظاہری ساز و سامان

دے نال اللہ پاک دی مدد وی شامل ہووے۔ ③... ایہتھے جہاد دی حکمت دا بیان اے کہ جہاد وچ ہزاراں مقصد نیں، جے گھاس وڈیا نہ

جاوے تے فصل برباد ہو جاوے، جے آپریشن دے ذریعے فاسد مادہ نہ کڈھیا جاوے تے جسم وگڑ جاوے، جے چور ڈاکو نہ پھڑے جان تے

امن برباد ہو جاوے۔ راج ای جہاد دے ذریعے تکبر کرن والیاں، باغیاں تے سرکشاں نوں پھڑیا نہ جاوے تے چنگے لوک جی نہ سکن۔

تِلْكَ الرُّسُلُ فَصَلِّا بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ مِّنْهُمْ مَّنْ كَلَّمَ اللَّهُ وَرَافِعَ بَعْضُهُمْ

ایہہ رسول نہیں ① اسیں ایہناں وچوں اک نون دو جے تے وڈیائی عطا فرمائی، ایہناں وچوں کسے نال اللہ نہیں کلام فرمایا تے کوئی اوہ اے جیہڑوں ساریاں تے درجیاں

دَرَجَاتٍ ط وَاتَّبَعَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيْتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ ط وَكُوشَاءُ اللَّهِ

نال اچا کیتا ② تے اسیں مریم دے پتر عیسیٰ نون کھلیاں نشانیاں دتیاں تے پاک روح نال اوہدی مدد کیتی تے جے اللہ چاہندا

مَا قَتَلَ الَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيْتِ وَلَكِنْ اختلفوا فِيهِمْ

تے ایہناں تون بعد آون والے آپس وچ نہ لڑدے جدکہ ایہناں دے کول کھلیاں نشانیاں آچکیاں سن پر اوہناں آپس وچ اختلاف کیتا تے ایہناں وچ

مَنْ اٰمَنَ وَمِنْهُمْ مَّنْ كَفَرَ ط وَكُوشَاءُ اللَّهِ مَا قَتَلُوا قَفَّ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا

کوئی مومن ریا تے کوئی کافر ہو گیا تے جے اللہ چاہندا تے اوہ نہ لڑدے پر اللہ جو چاہندا اے کردا

يُرِيدُ ۳۵۳ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اَلْفَقُّوْا مَسَارِدَ قُنُكُم مِّنْ قَبْلِ اَنْ يَّاتِيَكُمْ يَوْمٌ

اے (253) ③ اے ایمان والو! ساڈے دتے ہوئے رزق وچوں اللہ دی راہ وچ اوس دن آون تون پہلے خرچ کرلو جس وچ نہ

لَا يَبِيعُ فِيْهِ وَلَا خُلَّةً وَلَا شَفَاعَةً ط وَالكُفْرُوْنَ هُمُ الظَّالِمُوْنَ ۳۵۴ اَللَّهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ج

کوئی خریدی تے وپچی جاسکے گی تے نہ کافراں لئی دوستی تے نہ اوہناں لئی سفارش ہووے گی ④ تے کافراں ظالم نیں (254) ⑤ اللہ اوہ اے جیہدے تون علاوہ کوئی معبود نیں ⑥

حاشیہ ①... عربی لفظ ”الْرُّسُلُ“ رسول دی جمع اے۔ ②... اصل نبوت یعنی نبی ہون تے وچ سارے انبیاء کرام عَلَيْهِمُ السَّلَامُ برابر نہیں پر

ایہناں دے درجیاں وچ فرق اے، بعض بعض تون اعلیٰ نہیں تے ساڈے آقا صَلَّی اللہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّمَ ساریاں تون اعلیٰ نہیں۔ ③... اللہ پاک جو

چاہندا اے کردا اے، اوہدے ملک وچ اوہدے ارادے تون خلاف کوئی کجھ نہیں کر سکتا تے ایہہ ای خدای شان اے۔ سانوں ایہہ حکم اے کہ

اللہ پاک دے حکم اگے اپنا سر جھکا کے رکھیے تے جو اونہنے فرمایا اے اوہدے مطابق عمل کریے۔ ④... قیامت دے دین اوہ ای مال کم آوے گا

جیہڑا دنیا تے نیک کماں وچ خرچ کیتا ہووے گا تے انج ای صرف نیک بلی کم آون گے، تے شفاعت وی اللہ دی اجازت نال ہووے گی تے اوہ وی

صرف مسلماناں لئی۔ ⑤... ظلم دے معنی کسے شے نون غلط جگہ تے استعمال کرنا۔ کافراں دا ایمان دی جگہ تے کفر تے اطاعت دی جگہ تے

نافرمانی شکر دی جگہ تے ناشکری کرنا ایہناں دا ظلم اے تے کیونکہ ایہتھے ظلم داسب تون بھیڑا درجہ مراد اے ایسے لئی فرمایا کہ کافراں ظالم نیں۔

⑥... ایہہ آیت ”آیت الکرسی“ دے نال تون مشہور اے، ایہدے وچ ذات باری تعالیٰ دے بارے بڑے ای وڈیائی والے مسکلیاں دا بیان اے

تے ایہدے وچ جنال غور کر دے جائیے اللہ پاک دی عظمت تے اوہدے بارے عقیدے اونے ای واضح ہو جان گے۔

الْحَى الْقَيُّومُ ۚ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ ۗ لَهُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۗ ط

اوه آپ زندہ، ہورائے نون قائم رکھن والا اے، اونہوں نہ اونگھ آوندی اے تے نہ نیندر، جو کجھ اسماناں وچ اے تے جو کجھ زمیناں وچ سارا اودھا ای اے

مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ اِلَّا بِاِذْنِهِ ۗ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ ۗ وَ

کون اے جیہڑا اودھے کول اودھی اجازت توں بغیر سفارش کرے؟ اوه جان دا اے جو کجھ ایہناں دے آگے اے تے جو کجھ اونہاں دے پچھے اے تے

لَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِہٖ اِلَّا بِمَا شَاءَ ۗ وَسِعَ كُرْسِيُّہٗ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ ۗ

لوکس اودھے علم توں ایہناں ای لے سکدے نیں جیہناں اوه چاہوے، اودھی کرسی نے اسمان تے زمین نوں اپنی وسعت وچ لیا ہویا اے

وَلَا يُوَدُّہٗ حَفْظُہَا ۗ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ ﴿۲۵۵﴾ لَا اِكْرٰہَ فِی الدِّیْنِ قَلْبًا قَدْ تَبَيَّنَ

تے اونہاں دی حفاظت اونہوں جھکا نہیں سکدی تے اوه ای اچی شان والا، عظمت والا اے (255) دین وچ کوئی زبردستی نہیں ① بے شک ہدایت والا

الرُّشْدُ مِنَ الْغٰی ۗ فَمَنْ يَّكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللّٰہِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ

راہ گمراہی توں بڑا دکھرا ہو گیا اے تے جیہڑا شیطان نوں نہ منے تے اللہ تے ایمان لیاوے اوہنے بڑا پکا سہارا

الْوُثْقٰی ۗ لَا انْفِصَامَ لَهَا ۗ وَاللّٰہُ سَبِیْعٌ عَلَیْمٌ ﴿۲۵۶﴾ اَللّٰہُ وِلٰیُّ الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا یُخْرِجُهُمْ

پھر لیا جیہڑے سہارے نیں کدی کھلنا نہیں ② تے اللہ سنن والا، جانن والا اے (256) اللہ مسلماناں دا والی اے ایہناں نوں

مِّنَ الظُّلُمٰتِ اِلَى النُّوْرِ ۗ وَالَّذِیْنَ كَفَرُوْا اَوَّلِیٰہُمْ الطَّاغُوتُ ۗ یُخْرِجُوْنَهُمْ

ہنیریاں توں نور ول کڈھدا اے ③ تے جیہڑے کافر نیں اونہاں دے حمایتی شیطان نیں اوه ایہناں نوں

حاشیہ ① ... یاد رہوے کہ کسے کافرنوں زبردستی مسلمان کرنا جائز نہیں پر اسلام وچوں نکلن توں مسلمان نوں زبردستی روکیا جائے گا

ایس لئی کہ اسلام لیان توں بعد کفر ول جاننا دین اسلام دی توہین اے تے دو جیہاں لئی بغاوت دارستہ اے جیہنوں بند کرنا لازمی اے۔

② ... ہر باغی تے گمراہ نوں طاغوت آکھیا جاندا اے۔ شیطان، کابن، جادو گرتے بت وغیرہ ساریاں تے ای ایہہ لفظ بولیا جاندا اے۔

ایتھے آیت وچ طاغوت توں بچن دا فرمایا گیا ایس لئی کہ اسلام تے پکے طریقے نال اوه ای قائم رہ سکدا اے جیہڑا بے دیناں دی صحبت، اونہاں

دی صحبت تے اونہاں دیاں کتاباں ویکھن، اونہاں دیاں تقریراں سنن توں دور رہوے تے جیہڑا اپنے ایمان دی رسی تے آپے ای چھریاں چلائے گا

اودھی رسی دا کٹن توں بچنا مشکل اے۔ ③ ... عربی لفظ ”ظلمات“ توں کفر تے ”نور“ توں ایمان مراد اے تے کفر دیاں کیونکہ سینکڑوں

قسمیں نیں جد کہ اسلام اک ای دین اے، ایس لئی ایتھے ”نور“ نوں اک تے ”ظلمات“ نوں جمع آکھیا گیا اے۔

۱۰۰۱

وقف الہم

مِّنَ النَّوْمِ إِلَى الظُّلُمَاتِ ۖ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿۲۵۷﴾ أَلَمْ تَرَ

نور توں ہنیریاں دل کلدے نیں۔ ایہی لوک جہنمی نیں۔ ایہہ ہمیشہ اوہدے وچ رہن گے (257) اے حبیب! کیہ تئیں اوہنوں نیں دیکھیا

إِلَى الَّذِينَ حَاجَّكَ إِبْرَاهِيمُ فِي رَبِّهِ أَنْ ائْتَهُ اللَّهُ الْمَلَكُ ۖ إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي

سی جیسے ابراہیم توں اوہدے رب دے بارے ایس گل تے جھگڑا کیتا کہ اللہ نے اوہنوں بادشاہی دتی اے، جد کہ ابراہیم نے فرمایا: میرا رب اوہ اے جیہڑا

يُحْيِي وَيُمِيتُ ۚ قَالَ أَنَا أَحْيِي وَأُمِيتُ ۖ قَالَ إِبْرَاهِيمُ فَإِنَّ اللَّهَ يَأْتِي بِالشَّمْسِ

حیاتی دیندا اے تے موت دیندا اے۔ آکھن لگا: میں وی حیاتی دیناں آں تے موت دیناں آں۔ ابراہیم نے فرمایا: تے اللہ سورج نوں

مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ ۗ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ

مشرق وچوں لیاندا اے بس توں اوہنوں مغرب ولوں لے آ تے اوس کافر دے ہوش اڈ گئے ① تے اللہ ظالمیاں نوں ہدایت نیں

الظَّالِمِينَ ﴿۲۵۸﴾ أَوْ كَالَّذِي مَرَّ عَلَى قَرْبَةٍ وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا ۚ قَالَ أَنَّى يُحْيِي

دیندا (258) یا (کیہ تئیں) اوس بندے نوں (تئیں دیکھیا) جیہڑا اک بستی چوں لگھیا تے اوہ بستی اپنی چھتاں دے پرے ڈگی پئی سی۔ ② تے اوس بندے نے آکھیا: اللہ

هٰذِهِ اللَّهُ بَعْدَ مَوْتِهَا ۚ فَأَمَاتَهُ اللَّهُ مِائَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُ ۖ قَالَ كَمْ لَبِثْتَ ۖ

ایہناں نوں مرن توں بعد کویں زندہ کرے گا؟ تے اللہ نے اوہنوں سو سال موت دی حالت وچ رکھیا فیر اوہنوں زندہ کیتا، (فیر اوس بندے نوں) فرمایا: توں ایتھے کئی چریا ہیں؟

قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ ۖ قَالَ بَلْ لَبِثْتَ مِائَةَ عَامٍ فَانظُرْ

اوپنے عرض کیتی: میں اک دن یا اک دن توں وی کجھ گھٹ دیر لئی ریاں ہوواں گا۔ اللہ نے فرمایا: (تئیں) بلکہ توں ایتھے سو سال ریاں ایں تے اپنے کھانے

إِلَى طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ ۚ وَانظُرْ إِلَى حِمَارِكَ ۚ وَلِنَجْعَلَ آيَةً

تے پانی نوں وکھ کہ ہن تک بو نہیں پئی تے اپنے کھوتے نوں وکھ (جیہڑیاں بڑیاں تک نہیں پچیاں) تے ایہہ (سارا) اس لئی (کیتا گیا اے) تاں کہ اسیں تہانوں

حاشیہ ①... ایس آیت توں عقیدے وچ مناظرہ کرن دا ثبوت ملدا اے تے ایہہ نیماں عَنِيبِهِمُ السَّلَامُ دی سنت اے، ایس لئی مناظرہ کرنا

بُرا نہیں اے، تے ہاں ایہدے وچ جو تکبر تے سرکشی تے حق نوں قبول نہ کرن دی گل آگئی اے اوہ بُرا اے تے ایسے صورت دی عالم

برائی بیان کردے نیں۔ ②... اکثر مفسراں دے بقول ایس آیت وچ دسیا گیا واقعہ حضرت عزیر عَنِيبِهِمُ السَّلَامُ دالے تے بستی توں مراد بیت

المقدس اے۔

لِّلنَّاسِ وَانظُرْ إِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنشِرُهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا حَبًّا فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ لَا

لوکاں واسطے اک نطفانی بنا دیئے تے ایہناں ہڈیاں نوں دیکھ کہ اسپں کیوں ایہناں نوں چُکے (زندہ کرنے) آں فیر ایہناں نوں گوشت پوواندے آں تے جدوں ایہہ معاملہ اوہدے تے کھل گیا

قَالَ أَعْلَمَ أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿۲۵۹﴾ وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ

تے اوہ بولن پیا: میں بوہتا جانا واں کہ اللہ ہر چیز تے قدرت رکھن والا اے (259) تے جدوں ابراہیم نے عرض کیتی: اے میرے رب! توں مینوں دکھا دے کہ توں مردیاں نوں کیوں

تُحْيِي الْمَوْتَىٰ ۖ قَالَ أَوْلَمَ تَوْمِنُ ۖ قَالَ بَلَىٰ ۖ وَلَٰكِن لِّيَبْطِئَنَّ قَلْبِي ۖ قَالَ

زندہ فرمائیں گا؟ اللہ نے فرمایا: کیہ تینوں یقین نہیں؟ ابراہیم نے عرض کیتی: یقین کیوں نہیں پراہیہ (چاہنا آں) کہ میرے دل نوں سکون آجائے ① اللہ نے فرمایا:

فَخَذَ أَرْبَعَةً مِّنَ الطَّيْرِ فَصَرَّهُنَّ ۖ إِلَيْكَ ۖ ثُمَّ اجْعَلْ عَلَىٰ كُلِّ جَبَلٍ مِّنْهُنَّ جُزْءًا ۖ ثُمَّ

تے پرندیاں وچوں کوئی چار پرندے پھڑ لوو فیر اوہناں نوں پیدا نال اپنا کر لوو فیر ایہناں ساریاں دا اک اک ٹوٹا ہر پہاڑ تے رکھ دیو فیر

ادْعُهُنَّ يَا تَيْبَتُكَ سَعِيًّا ۖ وَأَعْلَمَ أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿۲۶۰﴾ مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ

ایہناں نوں سدو تے اوہ تہاڑے کول دوڑدے آون گے تے جان لوو کہ اللہ بڑی حکمت والا اے ② (260) اوہناں لوکاں دی مثال جیڑھے

أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلٍ فِي كُلِّ سُنبُلَةٍ مِّائَةٌ

اپنے مال اللہ دی راہ وچ خرچ کردے نیں ③ اوس دانے واگلوں اے جینے ست بٹے آگائے، ہر بٹے وچ سو

حَبَّةٌ ۖ وَاللَّهُ يُضْعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ ۖ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿۲۶۱﴾ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ

دانے نیں تے اللہ ایس توں وی زیادہ ودھائے جس لئی چاہوے تے اللہ وسعت والا، جانن والا اے (261) ④ اوہ لوک جیڑھے

حاشیہ ﴿۱﴾... ایس آیت وچ مردیاں نوں زندہ کرن بارے اللہ پاک دی عظیم قدرت تے رہنمائی کرن والا اک ہور واقعہ دسیا جا رہا

اے۔ ایس دی تفصیل جانن لئی تفسیر صراط الجنان جلد 1، صفحہ 393 دا مطالعہ کرو۔ ﴿۲﴾... ایس توں پتہ لگا کہ اللہ دی بارگاہ وچ نیماں

تے رسولان عَنَيْهِمُ السَّلَامُ دا مرتبہ بڑا اچا اے کہ اللہ ایہناں دیاں خواہشاں پوریاں فرماتا، ایہناں دیاں دعاواں قبول کر دتا، ایتھوں تیک کہ

ایہناں دیاں دعاواں نال مُردے وی زندہ فرما دیندا اے۔ ﴿۳﴾... ایس آیت وچ واجب یا نفل دی قید دے بغیر خرچ کرن دا فرمایا گیا اے

تے نالے نیکی دیاں ساریاں صورتاں وچ خرچ کرنا خدا دی راہ وچ خرچ کرنا اے جو جس کسے عالم یا طالب علم دی مدد کرنا، غریب نوں کھانا،

کپڑے، دوائی یا راشن وغیرہ لے دینا۔ ﴿۴﴾... یاد رہوے کہ نیک عمل تے اکو جے ہندے نیں پر خلوص، چنگی نیت تے نسبت وغیرہ وچ

فرق دی وجہ توں کسے ویلے ثواب وچ بڑا فرق ہندا اے۔

أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ لَا يَتَّبِعُونَ مَآ أَنْفَقُوا مِمَّا وَلَا أَدَّى لَهُمْ أَجْرُهُمْ

اپنے مال اللہ دی راہ وچ خرچ کردے نہیں فیر اپنے خرچ کرن توں بعد نہ احسان جتانے نہیں تے نہ تکلیف دیندے نیں^① اوہناں دا انعام

عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿۲۶۲﴾ قَوْلٌ مَّعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ

اوہناں دے رب دے کول اے تے اوہناں اُتے نہ کوئی ڈر ہووے گا نہ اوہ کوئی غم کرن گے (262) چنگی گل کھیننا تے معاف کر دینا

خَيْرٌ مِّنْ صَدَقَةٍ يَتَّبِعَهَا آذَىٰ ط وَاللَّهُ عَنِّي حَلِيمٌ ﴿۲۶۳﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا

اوس خیرات توں بہتر اے جیہیں توں بعد تکلیف دینا ہووے تے اللہ بے پرواہ، برداشت والا اے (263) اے ایمان والیو!

لَا تَبْطُلُوا صَدَقَتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْآذَىٰ ط كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ وَ

احسان جتا کے تے تکلیف دے کے اپنے صدقے برباد نہ کرو^② اس بندے وانگوں جیہڑا اپنا مال لوکاں نوں دکھان لئی خرچ کردا اے تے

لَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ط فَسَلُّهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَأَصَابَهُ

اللہ تے قیامت تے ایمان نہیں لیاندا تے اوہدی مثال ایہو جئی اے جویں اک تھندا پتھر ہووے جس تے مٹی اے تے اوہدے تے زور دار

وَإِبْلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا ط لَا يَقْدِرُونَ عَلَىٰ شَيْءٍ مِّمَّا كَسَبُوا ط وَاللَّهُ لَا يَهْدِي

بارش پئی جینے اوہنوں صاف پتھر کر چھڈیا، ایہو جے لوک اپنے کمائے ہوئے عملاں نال کسے شے تے قدرت نہ پاون گے^③ تے اللہ

حاشیہ ①... صدقہ دین توں بعد احسان جتاؤناتے جیہنوں صدقہ دتا اوہنوں تکلیف دینا ناجائز تے منع اے۔ احسان جتاؤناتے ایہہ اے

کہ دین توں بعد دو جیاں سامنے اظہار کرن کہ اسیں تیرے نال ایہو جے ایہو جے سلوک کیتے تے انج اوہدا دل میلا کرن تے تکلیف دینا ایہہ ہے کہ اوہنوں شرمندہ کرن کہ توں غریب سی، ماڑی سی، مجبور سی، نکمسی اسیں تیری خبر لئی یاں ہور طراں اوہدے تے دبا پاون۔

②... جے سائل نوں کجھ دے نہ سکے تے اوہدے نال خوش اخلاقی نال چنگی گل کیتی جاوے جیہڑی اوہنوں بھیڑی نہ لگے جے اوہ سوال تے

آجائے یا زبان درازی کرے تے اوس توں در گزر کرے۔ سائل نوں کجھ نہ دین دی صورت وچ اوہنوں چنگی گل کھیننا تے اوہدی زیادتی

نوں معاف کر دینا اوس صدقے توں بہتر اے جیہدے دین توں بعد اوہنوں شرم دوائی جائے یا احسان جتا یا جاوے یا کسے دوسرے طریقے

نال اوہنوں تکلیف دتی جاوے۔ ③... اعلان کر کے یا لکا کے دوہاں طریقیاں نال صدقے دی اجازت اے پر اپنے دل دی حالت تے نگاہ

رکھنی ضروری اے۔ افسوس کہ ساڈے وچ دکھاوا، احسان جتاؤناتے تکلیف دینا تئیں بھیڑے کم بوہت نیں۔ پیسہ خرچ کر کے اپنے نال

دے بیئر لوانا یا اپنی تصویر یا خبر چھپوانی عام گل اے، انج جے خاندان وچ کوئی کسے دی مدد کردے ساری زندگی اوہنوں دباندا رہندا اے تے

جدوں دل کرے اوہنوں ساریاں دے سامنے ذلیل کر دیندا اے ایہہ بوہت بھیڑی گل اے۔

الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿۲۶۳﴾ وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ

کافروں کوں بدایت نہیں دیندا (264) تے جیہڑے لوکیں اپنا مال اللہ دی رضا حاصل کرن لئی تے اپنے دلاں نوں پکیاں کرن

وَتَشْبِيَتًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ كَشَلِّ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ أَصَابَهَا وَابِلٌ فَاتَتْهَا كُفَاهَا ضِعْفَيْنِ ج

لئی خرچ کردے نیں تے اوہناں دی مثال اوس باغ دا گھوں اے جیہڑا کے اُچی جگہ تے ہووے تے اوہدے اُتے زور دی بارش ویسی تے اوس باغ نے دُگنا پھل دتا

فَإِنْ لَمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطُلٌّ ۖ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿۲۶۵﴾ أَيَوَدُّ أَحَدُكُمْ أَنْ

نیر جے زوردار مینہ نہ پووے تے ہلکی جی پھوار ہی بڑی اے تے اللہ تہاڈے کم دیکھ ریا اے (265) ① کیہ تہاڈے وچوں کوئی ایہہ پسند کرے گا کہ

تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ مِنْ مَخْضَلٍ وَأَعْنَابٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ لَهُ فِيهَا مِنْ

اوہدے کول کھجور تے انگوراں دا اک باغ ہووے جیہدے تھلے نہراں وگدیاں ہوں، اوس لئی ایہدے وچ

كُلِّ الشَّرَابِ ۖ وَأَصَابَهُ الْكِبَرُ وَلَهُ ذُرِّيَةٌ ضُعْفَاءٌ ۚ فَأَصَابَهَا إِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ

ہر قسم دے پھل ہوں تے اوہنوں بڈھا پآ جاوے تے حال ایہہ ہووے کہ اوہدے کمزور تے ماڑے بال بچے ہوں تے نیر اوس تے اک بگولہ آوے جیہدے وچ آگ ہوے

فَاخْتَرَقَتْ ۖ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ﴿۲۶۶﴾ يَا أَيُّهَا

تے سارا باغ سڑ جائے۔ اللہ تہاڈے نال ایس طراں اپنیاں آیتاں کھول کے بیان کردا اے تاں کہ تیں غور تے فکر کرو ② (266) اے

الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفَقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ ص

ایمان والیو! اپنی پاک کمایاں وچوں تے اوہدے وچوں جیہڑا آسین تہاڈے لئی زمین وچوں کڈھیا اے (اللہ دی راہ وچ) کجھ خرچ کرو

حاشیہ ﴿۱﴾... ایس آیت وچ اوہناں لوکاں دی مثال دسی گئی اے جیہڑے خاص اللہ پاک دی رضا واسطے اپنے دلاں نوں ایمان تے پکا

رکھن لئی خلوص نال عمل کردے نیں کہ جویں اُچا علاقے دی چنگی زمین دا باغ ہر حال وچ خوب پکھلدا پکھلدا اے بھانویں بارش گھٹ

ہووے یا ودھ، اِنج ای خلوص والے مومن دا صدقہ گھٹ ہووے یا زیادہ اللہ اوہنوں ودھاند اے۔ اللہ پاک دی بارگاہ وچ دل دی

حالت ویکھی جاندی اے نہ کہ بوہت مال۔ ﴿۲﴾... اللہ اکبر! کیہو جی دل نوں ہلاکے رکھ دین والی مثال اے۔ اے کاش آسین سمجھ جائیے

تے اپنے سارے عملاں نماز، ذکر و درود، تلاوت و نعت خوانی، حج و عمرہ، زکوٰۃ و صدقات وغیرہ نوں ریاکاری دی تباہ کاری توں بچا لینے تے

اپنے عملاں دا حساب کتاب کرنا شروع کردیے۔

وَلَا تَيْسَبُوا الْخَيْثَ مِنْهُ تَتَفَقُونَ وَلَسْتُمْ بِأَخْذِيهِ إِلَّا أَنْ تُغِصُوا فِيهِ ۖ وَ

تے خرچ کردیاں ہو یاں خاص ناقص مال (دین) دارادہ نہ کرو حالاں (بے اوبہی تہانوں دتا جاوے تے) تیں ایہنوں درگزر کرن توں بغیر قبول نہیں کرو گے ① تے

اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَنِّي حَبِيدٌ ۖ ۳۶۷ الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَاءِ ۚ

یاد رکھو کہ اللہ بے پرواہ، تعریفاں دے لائق اے (267) شیطان تہانوں محتاجی دا خطرا دواندا اے تے بے حیائی دا حکم دیندا اے ②

وَاللَّهُ يَعِدُكُمْ مَغْفِرَةً مِنْهُ وَفَضْلًا ۗ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ۖ ۳۶۸ يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ

تے اللہ تہاڑے نل اپنے ولوں بخشش تے فضل دا وعدہ فرماندا اے تے اللہ وسعت والا، جان والا اے (268) اللہ جیہنوں چاہندا اے حکمت

يَشَاءُ ۚ وَمَنْ يُؤْتِ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا ۗ وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو

دیندا اے تے جیہنوں حکمت دتی جاوے تے بے شک اوہنوں بڑی زیادہ بھلائی مل گئی تے عقل والے ای نصیحت

الْأَلْبَابِ ۖ ۳۶۹ وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ نَفَقَةٍ أَوْ نَذَرْتُمْ مِنْ نَذْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُهَا ۗ وَ

من دے نہیں (269) تے تیں جو خرچ کرو یا کوئی منت منو اللہ اوہنوں جاندا اے تے

مَالِ الظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ ۖ ۳۷۰ إِنْ تُبَدُّو الصَّدَاقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ ۚ وَإِنْ تُخْفُوهَا وَتُوتُّوهَا

ظالماں دا کوئی مدد کرن والا نہیں (270) بے تیں کھلم کھلا خیرات دیو گے تے اوہ کئی چنگی گل اے تے بے تیں کھا کے فقیراں نوں

حاشیہ ① ... بوہت سارے لوک آپ تے چنگا استعمال کردے نہیں پر جدوں اللہ دے راہ تے دینا بند اے تے جیہڑی کسے کم دی نہ

ہوئے تے گھٹیا مال دیندے نہیں۔ اوہناں لئی ایس آیت ویج سبق اے۔ بے کوئی شے چنگی اے پر بندے نوں آپ پسند نہیں تے اوہنوں

دین ویج کوئی حرج نہیں، حرج تہنوں اے جدوں اوہ چیز چنگی نہ ہون دی وجہ توں پسند نہ ہووے۔ ② ... شیطان طرح طرح توں وسوسے

پاند اے کہ بے توں خرچ کریں گا، صدقہ دیوں گاتے آپ فقیر تے غریب ہو جاویں گا ایس لئی خرچ نہ کر۔ ایہہ شیطان دی بڑی وڈھی

چال اے کہ اللہ پاک دے رستے ویج خرچ کرن ویلے ایس طراں ڈراؤندا اے حالاں جیہناں لوکاں دے دلاں ویج ایہہ وسوسہ پایا جاریا

ہوند اے اوہ ای لوک شادی ویاہ ویج جائز ناجائز سماں تے نالے عام زندگی ویج بغیر کسے افسوس توں خرچ کررے ہندے نہیں۔

الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِنْ سَيِّئَاتِكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿۲۷۱﴾

دیوتے ایسے تہاڑے سبھ توں بہتر اے ① تے اللہ تہاڑے توں تہاڑیاں کجھ بدیاں مٹا دیوے گا تے اللہ تہاڑے کماں دی خبر رکھدا اے (271)

لَيْسَ عَلَيْكَ هُدَاهُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يُشَاءُ ۗ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ

لوکاں نوں ہدایت دیناں تہاڑے اُتے لازم نہیں، ② پر اللہ جیسوں چاہندا اے ہدایت دیندا اے تے تیں جیہڑی چنگی چیز خرچ کرو

فَلَا تُفْسِدُمْ ۗ وَمَا تُنْفِقُونَ إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللَّهِ ۗ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ يُوَفِّ إِلَيْكُمْ

تے اوہ تہاڑے لئی ای فیڈے والی اے تے تیں اللہ دی رضا حاصل کرن لئی ہی خرچ کرتے جیہڑا مال تیں خرچ کرو گے اوہ تہاڑوں پورا پورا دتا جاوے گا

وَأَنْتُمْ لَا تَظْلَمُونَ ﴿۲۷۲﴾ لِلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ أَحْصَرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ

تے تہاڑے نال کوئی زیادتی نہیں کیتی جاوے گی (272) اوہناں فقیراں لئی جیہڑے اللہ دے رستے وچ روک دتے گئے، اوہ زمین وچ

صَرَبًا فِي الْأَرْضِ يُحْسِبُهُمُ الْجَاهِلُ أَعْنِيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُمْ بِسِيئِهِمْ

چل پھر نہیں سکدے۔ نہ جانن والے اوہناں نوں منگن توں بچن دی وجہ توں مالدار سمجھ دے نیں۔ ③ تے تیں اوہناں نوں اوہناں دیاں نشانیاں توں پہچان لوو گے۔ ④

حاشیہ ①... زیادہ تر عملوں وچ ایسہ ای قاعدہ اے کہ اوہ لگ کے یا کھلم کھلا دونوں طرح جائز نہیں پر ریاکاری لئی کھلم کھلا کرنا حرام

اے تے دو جیاں نوں شوق دواؤن لئی کرنا ثواب اے۔ مشائخ تے علماء بہوں سارے عمل کھلم کھلا ایسے لئی کردے نیں کہ ایہناں دے

مرید تے منن والیاں نوں شوق ہووے۔ ②... حضور پر نور صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بشرت تے نذیر تے داعی یعنی دعوت دین والے بنا کے کھلے گئے

نیں۔ آپ دافرض دعوت دین نال پورا ہو جاندا اے تے ایس توں ودھدہ کوشش آپ تے لازم نہیں۔ ③... ایسہ آیت اہل صفہ دے حق

وچ نازل ہوئی۔ ایہناں ہستیاں دی گنتی چار سو دے نیڑے سی، ایسہ ہجرت کر کے مدینہ شریف حاضر ہوئے سن۔ ایسے نہ ایہناں دا

مکان نہ خاندان قبیلہ تے نہ ای ایہناں نے شادی کیتی سی، ایہناں داسارا ویلا عبادت وچ لگھ جاندا سی، رات قرآن کریم سکھاندان جہاد دے

کماں وچ رہنا ایہناں دارا دن دا ایہی کم سی۔ ④... ایہناں ای ہستیاں دی صف وچ اوہ عالم تے طالب علم تے تبلیغ کرن والے تے دین

دے خادم شامل نیں جیہڑے دینی کماں وچ لگے رہن دی وجہ توں دنیا دی کمائی نہیں کر سکدے۔ ایسہ لوک اپنی عزت و قارتے لحاظ دی

وجہ توں لوکاں توں سوال وی نہیں کردے تے اپنی فقیری نوں لکھندے نیں جیہدی وجہ توں لوک سمجھدے نیں کہ ایہناں دا گزارا بڑا چنگا

ہو ریا اے پر حقیقت ایس توں علاوہ ہندی اے کہ چھان پُن کرن توں ایہناں دیاں زندگیاں دا بڑی مشقت والیاں ہون دا بوہت ساریاں

نشانیاں تے انداز توں پتہ لگ جاوے گا۔

لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِحَافًا ۖ وَمَا تَنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ ﴿۲۷۶﴾ الَّذِينَ

اوه لوکاں نوں چہڑہ کے منگدے نہیں تے تیں جو خیرات کرو اللہ نوں اوہناں جاندا اے (273) اوه لوک جیہڑے

يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۖ

رات وچ تے دنے، لکا کے تے کھلم کھلا اپنے مال خیرات کردے نیں اوہناں لئی اوہناں دا اجر اوہناں دے رب دے کول اے۔

وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿۲۷۷﴾ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا أَلَّا يَاقُومُونَ

اوہناں آتے نہ کوئی ڈر ہووے گا تے نہ اوہناں نوں کوئی غم ہووے گا (274) جیہڑے لوکیں سود کھاندے نیں اوه قیامت دے دن نہ کھلون گے

إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا

مگر اوس بندے دے کھلون واگوں جیسوں ہوائی چیز نیں ہتھ لا کے پاگل بنا دتا ہووے۔ ایہہ سزا صرف ایس لئی اے کہ اوہناں نیں آکھیا: خریدنا تے

الْبَيْعِ مِثْلَ الرِّبَا ۚ وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا ۚ فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ

ویچنا وی تے سود واگوں اے حلال اللہ نے لین دین نوں حلال تے سود نوں حرام کیتا اے تے جیہدے کول اوہدے رب دے ولوں نصیحت

مِّنْ رَبِّهِ فَانْتَهَىٰ فَلَهُ مَا سَلَفَ ۚ وَأَمْرٌ إِلَىٰ اللَّهِ ۚ وَمَنْ عَادَ فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ

آئی تے فیر اوه بار آ گیا تے اوہدے لئی حلال اے اوه جو پہلے لنگ گیا تے اوہدا معاملہ اللہ دے حوالے اے تے جیہڑے فیر لہو جتی حرکت کرن گے تے اوه

النَّارِ ۚ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿۲۷۸﴾ يَبْحَثُ اللَّهُ الرِّبَا وَيُرِي الصَّدَاقَتِ ۚ وَاللَّهُ

جہنمی نیں، اوہدے وچ مدتاں رہن گے ① (275) اللہ سود نوں مٹاندا اے تے صدقیاں نوں ودھاندا اے تے اللہ

لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ ﴿۲۷۹﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ

کے ناشکرے، وڈھے پاپی نوں پسند نہیں کردا (276) بے شک اوه لوکیں جیہڑے ایمان لیائے تے اوہناں نیں چنگے کم کیتے تے نماز نوں قائم کیتا

حاشیہ ①... سود نوں حلال سمجھ کے کھان والا کافر اے ایس لئی کہ ایہہ حرام قطعی اے تے کسے وی حرام قطعی نوں حلال جانن والا

کافر اے تے ایہو جیسا بندہ ہمیشہ دوزخ وچ رہوے گا تے جیہڑا بندہ سود نوں حرام سمجھدے ہویاں کھاوے اوه بڑا وڈھا گنہگار اے تے لہاں

عرصہ دوزخ وچ رہوے گا۔

وَاتُوا الزَّكَاةَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۚ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ

تے زکوٰۃ دتی اوہناں دا اجر اوہناں دے رب کول اے تے اوہناں نوں کوئی ڈر نہیں ہوئے گا تے نہ

يَحْزَنُونَ ﴿۲۷۷﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن

اوہ کوئی غم کرن گے (277) اے ایمان والیو! جے تیس ایمان والے او تے اللہ توں ڈرو تے جیہڑا سود باقی رہ گیا اے اوہنوں

كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿۲۷۸﴾ فَإِن لَّمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ ۚ وَإِن

چھڈ دیو (278) فیر جے تیس ایج نہیں کرو گے تے اللہ تے اللہ دے رسول نال لڑائی دا یقین کر لوتے جے

تَبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوسٌ أَمْوَالِكُمْ ۚ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ ﴿۲۷۹﴾ وَإِن كَانَ

تیس توبہ کردتے تہاڈے لئی اپنا اصل مال لینا جائز اے۔ ① نہ تیس کسے نوں نقصان دیو تے نہ تہانوں نقصان ہووے ② (279) تے جے

ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَىٰ مَيْسَرَةٍ ۗ وَأَن تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿۲۸۰﴾

مقروض دا ہتھ تنگ ہووے اوہنوں آسانی تک مہلت دیو تے تہاڈا قرض نوں صدقہ کر دینا تہاڈے لئی سب توں چنگی گل اے جے تیس جان لوو (280) ③

وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَىٰ اللَّهِ ۖ ثُمَّ تُوَفَّىٰ كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ

تے اوس دن توں ڈرو جدوں تیس اللہ ول پھیرے جاؤ گے فیر ہر جان نوں جو اوہدی کمائی پوری دتی جاوے گی تے اوہناں تے

حاشیہ ①... ایہہ بڑی سخت و عید اے، کس دی مجال اے کہ رب تعالیٰ تے اوہدے رسول صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ نال لڑائی کرن دا خیال

وی کرے، ایس لئی جدوں ایہہ آیت نازل ہوئی تے جیہناں صحابہ داسودی لین دین سی اوہناں نیں اپنے سود دے مطالبے چھڈ دتے تے سود

دے لین دین توں توبہ کر لئی۔ پر آج کل ناں دے مسلمان تے عقلمنداں دا حال ایہہ ہے کہ توبہ کرن دی بجائے آگوں آپ اللہ پاک

نوں اعلان جنگ کر رے نیں تے سود دی ضرورت تے اہمیت تے کتاباں، آرٹیکل، مضمون تے کالم لکھ رے نیں۔ ②... ایہہ آیت

بھانویں سود دے حوالے توں اے پر عام زندگی وچ وی شریعت تے عقل دا تقاضا اے کہ نہ ظلم کیتا جاوے نہ ظلم برداشت کیتا جاوے یعنی

ظلم نوں مکاؤن دی کوشش کرنی چاہی دی اے ایس لئی کسے ویلے ظلم نوں برداشت کرنا ظالم نوں ہور نڈر کر دینا اے، پر ایہہ گل اے جتھے

معافی تے درگزی دی صورت بن دی اے او تھے اوہنوں اپنا یا جائے۔ ③... پتہ لگا قرض دار دا جے ہتھ تنگ ہوئے یا ماڈا ہووے تے

اوہنوں مہلت دتی جاوے یا قرض دا کجھ حصہ یا پورا قرضہ معاف کر دینا بڑے اجر دا سبب اے۔

لَا يُظْلَمُونَ ﴿۲۸۱﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَيْتُمْ بِدَيْنٍ إِلَىٰ آجَلٍ مَّسْئِي

ظلم نہیں ہووے گا (281) اے ایمان والیو! جدوں تمیں اک میتھے ویلے تک کے قرض دا لین دین کرو

فَاكْتُبُوهُ ۖ وَلْيَكْتُب بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ ۚ وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ أَنْ يَكْتُبَ كَمَا

تے اوہنوں لکھ لیا کرو تے تہاڑے وچ کسی لکھن والے نوں انصاف نال (عہد نامہ) لکھنا چائی دا اے تے لکھن والا لکھن توں انکار نہ کرے جس طراں کہ

عَلَّمَهُ اللَّهُ فَلْيَكْتُبْ ۚ وَلْيُمْلِلِ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ ۖ وَ

اوہنوں اللہ نے سکھایا اے تے اوہنوں لکھ دینا چاہی دا اے تے جس بندے تے حق لازم آندا اے اوہ لکھاندا جاوے تے اللہ توں ڈرے جو اوہدا رب اے تے

لَا يَبْخَسُ مِنْهُ شَيْئًا ۚ فَإِنْ كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا أَوْ ضَعِيفًا أَوْ

اوس حق وچ کجھ گھٹانا نہ کرے ① غیر جس تے حق آندا اے جے اوہ بے عقل اے یا ماڑا اے یا

لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يُبْلِّغَ هُوَ فليُؤْتِ وَلِيًّا بِالْعَدْلِ ۚ وَأَسْتَشْهِدُ وَاشْهَيْدَايِنِ مِنْ

لکھوا نہ سکدا ہووے تے اوہدا والی انصاف نال لکھوا دیوے ② تے اپنے مرداں وچوں دو گواہ

رِجَالِكُمْ فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتِنِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ

بنا لوو غیر جے دو مرد نہ ہوں تے اک مرد تے دو عورتاں اوہناں گواہواں وچوں (میتھ لوو) جیہناں نوں تمیں پسند کرو

أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكَّرَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَىٰ ۚ وَلَا يَأْبَ الشُّهَدَاءُ إِذَا مَا

تاں کہ (جے) ایہناں وچوں اک عورت ٹھل جاوے تے دوجی اوہنوں یاد کرا دیوے، ③ تے جدوں گواہاں نوں سدا جاوے اوہ آون توں انکار نہ

حاشیہ ﴿۱﴾... جدوں ادھار دا کوئی معاملہ ہووے، بھانویں قرض دا لین دین یا خریدنا تے ویچنا، رقم پہلے دتی ہووے تے مال بعد وچ لینا

ہووے یا مال ادھار تے دے دتا تے رقم بعد وچ لینی ہووے، انج ای دوکان یا مکان دا کرایہ لیندے ہونے ایڈوانس یا کرائے دا معاملہ ہووے، ایس

طراں دیاں ساریاں صورتاں وچ معاہدے دی لکھت پرت ہونا چاہی دا اے۔ ایہہ حکم واجب نہیں پر ایس تے عمل کر کے بڑیاں تکلیفاں توں

بندہ بچ سکدا اے جد کہ ساڈے زمانے وچ تے ایس حکم تے عمل کرنا بڑا اہم ہو چکیا اے۔ ②... جے کسے نوں آپ لکھنا نہیں آندا جو کئی بچہ

اے یا بوہت بڑھا یا نابینا وغیرہ اے تے اوہ کسے ہور توں لکھوالے تے جیہنوں لکھن لئی آکھیا جاوے اوہ انکار نہ کرے ایس لئی کہ ایہہ لکھنا لوکاں

دی مدد کرنا اے تے لکھن والے دا ایہدے وچ کوئی نقصان وی نہیں تے مفت دا ثواب کیوں چھڈے۔ ③... لین دین دا معاہدہ لکھن توں بعد

ایہدے تے گواہ وی بنا لینے چاہی دے نیں تاکہ لوڑ ویلے کم آون۔ گواہ دو مرد یا اک مرد تے دو عورتاں ہونیاں چاہی دیاں نیں۔

دُعُوا ۱ وَلَا تَسْمُوا أَنْ تَكْتُبُوهُ صَغِيرًا أَوْ كَبِيرًا إِلَىٰ أَجَلِهِ ۚ ذَلِكُمْ أَقْسَطُ

کرن تے قرضہ چھوٹا ہووے یا وڈا اونوں اوہدی مدت تک لکھن توں آوا زار نہ ہوو۔ ایہہ اللہ دے نیڑے زیادہ انصاف دی گل

عِنْدَ اللَّهِ وَأَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَأَدْنَىٰ أَلَّا تَرْتَابُوا إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً

اے تے ایہدے وچ گواہی بڑی ٹھیک رہوے گی تے ایہہ ایس توں نیڑے اے کہ تیسں (بعد وچ) ٹنک وچ نہ پے جاؤ (ہر معاہدہ لکھ لیا کرو) ۱ پر ایہہ کہ کوئی

حَاضِرَةٌ تُدِيرُ وَنَهَايْبِكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَلَّا تَكْتُبُوهَا ۚ وَأَشْهُدُوا

ہتھو ہتھ سودا ہووے جیہدا تیسں آپس وچ لین دین کرو تے اوہدے نہ لکھن وچ تہاڈے تے کوئی حرج نہیں تے جدوں خریدو تے وچو تے گواہ

إِذَا تَبَايَعْتُمْ ۚ وَلَا يُضَارُّ كَاتِبٌ وَلَا شَهِيدٌ ۚ وَإِنْ تَفَعَّلُوا فَإِنَّهُ

بنا لیا کرو تے نہ کسے لکھن والے نوں کوئی نقصان پہنچایا جاوے تے نہ گواہ نوں (یا نہ لکھن والا کوئی نقصان پہنچاوے تے نہ گواہ) تے جے تیسں رنج کرو گے تے ایہہ

فُسُوقٌ بِكُمْ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۚ وَيَعْلَمُ اللَّهُ ۚ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ۚ ۲۸۱ وَإِنْ كُنْتُمْ عَلَىٰ

تہاڈی نافرمانی ہووے گی تے اللہ توں ڈرو تے اللہ تہانوں سکھاندا اے ۲ تے اللہ سب کچھ جان دا اے (282) تے جے تیسں

سَفَرٌ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهْنِ مَقْبُوضَةً ۚ فَإِنْ أَصَحَّ بِكُمُ بَعْضُ فُلُوجٍ

سفر وچ ہوو تے لکھن والا نہ لیسے تے (قرض دین والے دے) قبضے وچ گروی چیز ہووے تے جے تہانوں اک دوہے تے یقین ہووے تے

الَّذِي أَوْثِنَ أَمَانَتَهُ وَلِيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ ۚ وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ ۚ وَمَنْ

اوه (مقروض) جیہنوں امانت دار سمجھیا گیا سی اوه اپنی امانت ادا کر دیوے تے اللہ توں ڈرے جیہڑا اوہدا رب اے تے گواہی نہ کواؤ تے جیہڑا

حاشیہ ۱... قرض دے معاملے لکھن وچ سستی نہیں کرنی چاہی دی قرض چھوٹا ہووے یا وڈھا، اوہدی مقدار، نوعیت تے مدت لکھ

لینی چاہی دی اے ایہدا اک فیہدہ ایہہ اے کہ اللہ پاک دے نیڑے ایہہ بڑی انصاف دی گل اے جس توں بندیاں دے حقال دی راکھی

ہندی اے، دو جا فیہدہ ایہہ اے کہ ایس توں گواہی ٹھیک تے سوکھی رہوے گی، تیجا فیہدہ ایہہ اے کہ معاملہ صاف رہوے گا تے اک دوہے

دے دل وچ میل پیدا نہیں ہووے گی۔ ۲... عربی دے اعتبار توں لفظ ”يُضَارُّ“ نوں معروف تے مجہول دوہاں معنیاں وچ لیا جاسکدا

اے۔ مجہول دے اعتبار نال معنی ہووے گا کہ لکھن والیاں تے گواہاں نوں نقصان نہ پہنچایا جاوے۔ معروف پڑھن دی صورت وچ معنی

ایہہ ہووے گا کہ لکھن والا تے گواہ لین دین کرن والیاں نوں نقصان نہ پہنچان۔

يَكْتُمُهَا فَإِنَّهٗ أَشْمُ قَلْبِهٖ ۖ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ۝۲۸۲ ۚ بِلِغَةِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا

گواہی لکاوے گا تے اوہدا دل گنہگار اے تے اللہ تہاڑے کماں نوں چنگی طراں جان دا اے ① (283) جو کجھ آسماناں وچ اے تے جو کجھ

فِي الْأَرْضِ ۖ وَإِنْ تُبَدُّوْا مَآفِيْ أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخَفُّوْا يَحَاسِبْكُمْ بِهٖ اللّٰهُ ۖ

زیمناں وچ اے سارا اللہ ای دا اے تے جو کجھ تہاڑے دل وچ اے جے تیسں اوہنوں ظاہر کرو یا لکھو، اللہ تہاڑے کولوں اوہدا حساب لوے گا ②

فَيَغْفِرْ لِمَنْ يَّشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَّشَاءُ ۖ وَاللّٰهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝۲۸۳ ۚ اٰمَنْ

تے جیہنوں چاہوے گا بخش دیوے گا تے جیہنوں چاہوے گا سزا دیوے گا تے اللہ ہر چیز تے قادر اے (284) رسول اوہدے تے ایمان

الرَّسُوْلُ بِمَا اُنزِلَ اِلَيْهٖ مِنْ رَبِّهٖ وَالْمُؤْمِنُوْنَ ۖ كُلُّ اٰمَنْ بِاللّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِهٖ وَ

لیا جیہڑا ایہدے رب ولوں ایہدے ول نازل کیتا گیا تے مسلمان دی۔ سب اللہ اُتے تے اوہدے فرشتیاں اوہدیاں کتاباں

كُتِبَہٗ وَرُسُلِهٖ ۚ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِّنْ رُّسُلِهٖ ۚ وَقَالُوْا سَبِعْنَا وَا

تے اوہدے رسولاں اُتے ایہہ کہیندے ہویاں ایمان لیائے کہ اسیں اوہدے کسے رسول تے ایمان لیان وچ فرق نہیں کردے تے اوہناں نیں عرض کیتی:

اَطَعْنَا اِنَّ غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَاِلَيْكَ الْمَصِيْرُ ۝۲۸۵ ۚ لَا يَكْلِفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا ۖ

اے ساڈے رب! اسیں سُنیا تے نیا، (ساڈے تے) تیری معافی ہووے تے تیرے ای دل پھرنا اے (285) اللہ کے جان اُتے اوہدی طاقت جتنا ای بھار پندا اے

حاشیہ ①... آیت نمبر 282 تے 283 تے غور کرو تے سمجھو کہ اللہ نے ساڈے خاص کردنیوای معاملیاں وچ وی سانوں کئے

کھلے حکم ارشاد فرمائے نیں۔ ایس توں پتہ لگا کہ ساڈا دین مکمل اے کہ ایہدے وچ عقیدے تے عبادتاں دے نال معاملات داوی بیان اے

تے بندیاں دے حق بوہت اہم نیں کہ اللہ پاک نے بڑی تفصیل نال اوہناں نوں بیان فرمایا اے۔ تے نال شریعت دے حکماں وچ

بوہت ساریاں حکمتاں نیں تے ایہناں وچ ساڈی بوہت زیادہ بھلائی اے۔ ②... انسان دے دل وچ کئی طراں دے خیالات آندے نیں

جویں وسوسہ تے عزم تے ارادہ۔ وسوسیاں توں دل نوں خالی کرنا انسان دے وس وچ نہیں، ایہناں تے پچھ گچھ نہیں اے۔ دو جے اوہ

خیالات جیہناں نوں انسان اپنے دل وچ جگہ دیندا اے تے اوہناں نوں عمل وچ لیان دا قصد تے ارادہ کردا اے ایہناں تے پچھ گچھ ہووے گی

تے ایہناں دا ای بیان ایس آیت وچ اے کہ اپنے دلاں وچ پئی چیز نوں تیسیں ظاہر کرو یا لکھو اللہ تعالیٰ تہاںوں ایہناں تے پچھ گچھ فرمائے گا۔

لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ ط رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ

کے جان نہیں جو چنگا کمایا وہ اسے لٹی اے تے کسے جان نہیں جو برا کھٹیا اوہدا بھار اوہدے اُتے اے۔ ① اے ساڈے رب! جے اسیں بھل جائیے یا

أَخْطَا نَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا ج

خطا کریے تے سانوں نہ پھڑیں، اے ساڈے رب! تے ساڈے تے بھاری بھار نہ پا جس طراں توں ساڈے توں پہلے لوکاں تے پایا سی،

رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ ج وَأَعْفُ عَنَّا وَاقْفُؤْنَا وَارْحَمْنَا وَاقْفُؤْنَا

اے ساڈے رب! تے ساڈے اُتے اوہ بھار نہ پا جس دی سانوں طاقت نہیں تے سانوں معاف فرما دے تے سانوں بخش دے تے ساڈے تے مہربانی فرما،

أَنْتَ مَوْلَانَا فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ع

توں ساڈا مالک این تے بس کافر قوم دے مقابلے وچ ساڈی مدد فرما (286)

حاشیہ ﴿ ①... ایہہ آیت مبارکہ آخرت دے ثواب تے عذاب بارے اے پر ایس طراں دا معاملہ دنیا وچ وی پیش آوند اے ہند اے کہ ہر

بندہ اپنی محنت دا پھل حاصل کر دالے، محنت کرن والے نوں اوہدی محنت دا صلہ ملد اے جد کہ سست تے کابل تے کم چور نوں اوہدی سستی

دا انجام ویکھنا پیندا اے۔